

**АЛИШЕР НАВОЙЙ НОМИДАГИ
ЎЗБЕКИСТОН МИЛЛИЙ КУТУБХОНАСИ**

ХАЛҚНИНГ АРДОҚЛИ АДИБИ

*Ўзбекистон Қаҳрамони, халқ ёзувчиси Саид Аҳмад
таваллудининг 95 йиллигига бағишланган
методик-библиографик қўлланма*

Алишер Навоий номидаги Ўзбекистон Миллий
кутубхонаси нашриёти
Тошкент – 2015

78.342(5Ў)

X–22

Ушбу қўлланма Илмий-методик ва тадқиқот хизмати ҳамда Миллий библиография маълумотлари базасини шакллантириш хизмати томонидан тайёрланди

Тузувчилар: Л. Нарзиев, М. Балтабаева
Мухаррирлар: Шукур Қурбон, Ш. Раҳимова

Халқнинг ардоқли адиби : методик-библиогр. қўлланма / тузувчилар : Л. Нарзиев, М. Балтабаева ; мухаррирлар : Ш. Қурбон, Ш. Раҳимова. – Тошкент : Алишер Навоий ном. Ўзбекистон Миллий к-наси нашриёти, 2015. – 111 б.

КБК 78.342(5Ў)
91.9 : 83(5Ў)

Мазкур қўлланма Ўзбекистон Қаҳрамони, Ўзбекистон халқ ёзувчиси Саид Аҳмад таваллудининг 95 йиллигига бағишланган. Қўлланмада ёзувчининг ҳаёти ва ижодига оид маълумотлар, тадбирлар сценарийси, меъёрий хужжатлар ҳамда адабиётларнинг библиографик рўйхати берилган.

Қўлланмадан ахборот-кутубхона муассасалари мутахассислари ва китобхонлар фойдаланишлари мумкин.

© Алишер Навоий номидаги
Ўзбекистон Миллий кутубхонаси
нашриёти, 2015 йил

**Ўзбекистон Республикаси Президентининг
Фармони**

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ МУСТАҚИЛЛИГИ
ЭЪЛОН ҚИЛИНГАНИНИНГ УЧ ЙИЛЛИГИ
МУНОСАБАТИ БИЛАН МУКОФОТЛАШ ТЎҒРИСИДА**

Кўп йиллик ҳалол меҳнати, иқтисодиёт, фан ва маданиятни ривожлантиришдаги, ёш авлодни ватанпарварлик, республика миллий мустақиллиги ғояларига садоқат руҳида тарбиялашдаги катта хизматлари учун мукофотлансин:

“Шухрат” медали билан

Хусанхўжаев Саидахмад (Саид Аҳмад) – Ўзбекистон халқ ёзувчиси.

**Ўзбекистон Республикаси
Президенти**

И. КАРИМОВ

*Тошкент шаҳри,
1994 йил 25 август,
ПФ-939-сон*

**Ўзбекистон Республикаси Президентининг
Фармони**

**ХУСАНХЎЖАЕВ САИД АХМАДНИ ЎЗБЕКИСТОН
РЕСПУБЛИКАСИНИНГ “ДЎСТЛИК” ОРДЕНИ БИЛАН
МУКОФОТЛАШ ТЎҒРИСИДА**

Кўп йиллик ҳалол меҳнати, ўзбек адабиётини ривожлантиришдаги хизматлари, республикада яшаётган барча миллат ва элатларнинг вакиллари ўртасида дўстлик, ўзаро ҳамжиҳатлик ва тотувликни мустаҳкамлаш ишига қўшган ҳиссаси ҳамда жамоат ҳаётида фаол иштирок этаётгани учун Ўзбекистон халқ ёзувчиси Хусанхўжаев Саид Аҳмад “Дўстлик” ордени билан мукофотлансин.

**Ўзбекистон Республикаси
Президенти**

И. КАРИМОВ

*Тошкент шаҳри,
1995 йил 8 июнь,
ПФ-1163-сон*

**Ўзбекистон Республикаси Президентининг
Фармони**

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
МУСТАҚИЛЛИГИНИНГ ОЛТИ ЙИЛЛИГИ
МУНОСАБАТИ БИЛАН ФАН, МАДАНИЯТ,
МАЪРИФАТ, ОММАВИЙ АХБОРОТ ВОСИТАЛАРИ ВА
ИЖОДИЙ СОҲАЛАР ХОДИМЛАРИДАН БИР
ГУРУҲИНИ МУКОФОТЛАШ ТЎҒРИСИДА**

Ватанимизда фан, маданият ва таълимни ривожлантиришдаги улкан хизматлари, маърифатни тарғиб қилишга ҳамда тинчлик ва барқарорлик сақланишига қўшган муносиб ҳиссаси учун қуйидагилар мукофотлансин:

“Буюк хизматлари учун” ордени билан

Хусанхўжаев Саид Аҳмад – Ўзбекистон халқ ёзувчиси

**Ўзбекистон Республикаси
Президенти**

И. КАРИМОВ

*Тошкент шаҳри,
1997 йил 26 август,
ПФ-1832-сон*

**Ўзбекистон Республикаси Президентининг
Фармони**

**“ЎЗБЕКИСТОН ҚАҲРАМОНИ” УНВОНИНИ БЕРИШ
ТЎҒРИСИДА**

Давлат ва халқ олдидаги ғоят катта хизматлари, Ўзбекистон мустақиллигини мустаҳкамлаш, ислохотларни чуқурлаштиришдаги улкан фаолияти, мамлакат ижтимоий-сиёсий ҳаётидаги фаол иштироки ҳамда миллий истиқлол ғояларини амалга оширишга қўшган салмоқли ҳиссаси ва қаҳрамонона меҳнатлари учун “Ўзбекистон Қаҳрамони” унвони берилиб, Олий нишон “Олтин Юлдуз” медали топширилсин:

Саид Аҳмад (Ҳусанхўжаев Саид Аҳмад) – Ўзбекистон халқ ёзувчиси.

**Ўзбекистон Республикаси
Президенти**

И. КАРИМОВ

*Тошкент шаҳри,
1999 йил 25 август,
ПФ-2378-сон*

Ўзбекистон Республикаси Президентининг Қарори

Ўзбекистон Қаҳрамони, Ўзбекистон халқ ёзувчиси Саид Аҳмад ва таниқли шоира Саида Зуннунова хотирасига Тошкент шаҳрида ҳайкал ўрнатиш тўғрисида

Миллий адабиётимиз ва маданиятимиз ривожига улкан ҳисса қўшган адиблар – Ўзбекистон Қаҳрамони, Ўзбекистон халқ ёзувчиси Саид Аҳмад ва унинг умр йўлдоши, таниқли шоира Саида Зуннунованинг бетакрор ижодий мероси, ибратли ижтимоий фаолияти билан ўзлигимизни англаш, ёш авлодни она-Ватанга севги ва садоқат туйғуси, миллий ва умуминсоний қадриятлар руҳида тарбиялашдаги катта ўрни ва аҳамиятини инобатга олиб ҳамда уларнинг хотирасини абадийлаштириш мақсадида:

1. Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси, Маданият ва спорт ишлари вазирлиги, Республика Маънавият тарғибот марказининг Ватанимиз пойтахти – Тошкент шаҳрида Ўзбекистон Қаҳрамони, Ўзбекистон халқ ёзувчиси Саид Аҳмад ва таниқли шоира Саида Зуннунова хотирасига ҳайкал ўрнатиш тўғрисидаги таклифи маъқуллансин.

2. Ўзбекистон Бадиий академияси бир ой муддатда тегишли мутасадди ташкилотлар билан биргаликда ҳайкални яратиш бўйича ижодий танлов эълон қилсин ва уни белгиланган тартибда ўтказсин.

3. Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги ҳайкални яратиш ва ўрнатиш билан боғлиқ харажатлар, Тошкент шаҳар ҳокимлиги томонидан такдим этиладиган ҳисоб-китобларга мувофиқ, Вазирлар Маҳкамасининг захира жамғармаси ҳисобидан копланишини таъминласин.

4. Мазкур қарорнинг бажарилишини назорат қилиш Ўзбекистон Республикаси Бош вазирининг ўринбосари А. Арипов зиммасига юклансин.

**Ўзбекистон Республикаси
Президенти**

И. КАРИМОВ

*Тошкент шаҳри,
2011 йил 27 май*

ЎЗБЕКИСТОН ҚАҲРАМОНИ, ХАЛҚ ЁЗУВЧИСИ САИД АҲМАДГА

Муҳтарам Саид Аҳмад ака!

Сизни ҳаётингиздаги қутлуғ кун – табаррук 80 ёшингиз билан чин қалбимдан самимий муборакбод этаман.

Халқимиз Сизни миллий маданиятимиз равнақиға улкан ҳисса қўшган бетакрор сўз санъаткори, заҳматкаш адиб сифатида билади ва қадрлайди. Юртимизда сеҳрли қаламингизга мансуб гўзал романлар, ранг-баранг қисса ва ҳикоялар, сахна асарлари кириб бормаган хонадон йўқ. Улардаги ҳаёт манзаралари, инсоннинг нозик қалб кечинмалари тасвири ўзининг миллийлиги, халқчил ва теранлиги билан адабиёт мухлисларининг меҳрига сазовор бўлган.

Миллатимиз руҳининг бадиий ифодаси бўлмиш “Уфқ” романи, жаҳоннинг турли мамлакатларида намойиш этилаётган “Келинлар кўзғолони” драмаси бу фикрнинг ёрқин далилидир.

Сиз босиб ўтган умр ва ижод йўли халқимиз ҳаётини, унинг яқин тарихини бутун мураккабликлари билан ўзида мужассам этган. Шу боис, нафақат бизнинг замондошларимиз, балки келгуси авлодлар ҳам халқимизнинг ўзига хос олийжаноб фазилатлари, унинг бошига тушган оғир синовлар, бу йўлда ажодларимиз кўрсатган матонат ҳақида сизнинг асарларингиз орқали тасаввурга эга бўлади.

Шуни алоҳида таъкидлашни истардимки, сизнинг букилмас ирода ва қатъият билан давр бўронларидан мардона ўтиб, халқимизнинг асрий орзулари рўёбга чиқаётган мана шу озод замонга етиб келганингизда ҳам теран рамзий маъно бор. Бу, одам яхши ният йўлида сабр-қаноат билан меҳнат қилса, албатта бахтли кунларга эришади, деган қадим ҳақиқатни яна бир қарра тасдиқлайди.

Қадрли Саид Аҳмад ака!

Бугунги таваллуд айёмингиз янги маъно-мазмун билан бойиб бораётган миллий адабиётимизнинг, бутун халқимизнинг байрамидир. Эл-юрт хизматида ўтаётган умрингизга умр қўшилсин. Узоқ йиллар адабиётимизнинг азиз оқсоқоли, ёшларимизнинг меҳрибон устози бўлиб юринг.

***Чексиз эҳтиром билан Ислом КАРИМОВ,
Ўзбекистон Республикаси Президенти
2000 йил, 10 июнь***

МУҚАДДИМА

Кулги мисоли офтоб, у инсон юзидан қаҳр-ғазабни олиб ташлайди. Ўзини ҳақиқий баркамол инсон деб ҳисоблаган зот борки, уни севади ва кадрлайди, у эса киши чехрасини очиб юборади, кўнглини ёритади, унга маънавий озик беради. Кулги инсониятга қадимдан ҳамроҳ. Унинг ёши муҳаббат, меҳр-оқибат умридан кам бўлмаса керак. Ривоят қилишларича Одам Ато Момо Ҳавога муҳаббат изҳор қилганда улуғ Момонинг қалби севинчга тўлиб, чехрасида табассум барқ урибди. Бу инсониятнинг илк кулгиси, жилмайиши экан. Шунда самимий кулги муҳаббат ва севинч инъикоси бўлиб умумбашариятга хослик тусини олган дейишади. Шунинг учун ҳам, кулги инсон учун ҳаётий заруратдир, унинг киши умрини узайтиришини табиблар аллақачонлар исботлашган.

Кулги фақат борлиққа, ижтимоий ҳаётга яқинлиги, воқеликнинг руҳини бера олиши, жамиятнинг томир уришини сезишга имкон бериши билангина эмас, балки халқнинг кайфияти, орзу-умидлари ва имкониятларини даврнинг илғор ғояларини аск эттиришда ҳам намоён бўлади.

Ўзбек адабиётида алоҳида ўринга эга бўлган, ҳажв тараққиётига муносиб ҳисса қўшиб келган, ҳажвиялар, интермедиялар, комедиялар ёзиб, уни ривожлантирган Саид Аҳмад моҳир юморист сифатида танилган. Шунга қарамай, унинг насрий асарларида ҳам юмор ўзига хос мавқега эга.

Саид Аҳмаднинг “Кулгининг кашф этилмаган маънолари кўп... кулгининг бу хилдаги ҳали очилмаган сирлари, сеҳрли жилолари беҳисоб” деган гаплари асоссиз эмас.

Саид Аҳмад Абдулла Қаҳҳордан кейинги ўзбек адабиётида моҳир ҳикоянавис, ўткир ҳажвчи, халқимиз севиб ўқийдиган асарлар муаллифидир.

Саид Аҳмад ижодининг ўзига хослигини бу кулгиларсиз тасаввур этиб бўлмайди. Кулги адибнинг бош қуроли ҳисобланади.

Саид Аҳмад яратган образларнинг бетакрорлиги кулги орқали янада жозибали, ёрқинроқ кўринади.

Саид Аҳмад кулгиси қалбимизда кўпинча олижаноб, покиза туйғулар кўзгаб, яхшиликка ундайди. Унинг ҳажвиёти чуқур моҳиятга, жозибага эга. Ҳажв Саид Аҳмад истеъдодининг энг ёрқин жилоларидан биридир.

Шунинг учун Саид Аҳмад ҳам устозларининг ҳажв ҳақидаги фикрларини, эстетик принципларини давом эттирди: “Авалло, ҳажвчи халқ тилини, шу тилнинг бутун ранглари-ю оҳанглари бошқалардан кўра нозик ҳис қиладиган ва уни жуда чиройли қилиб, одамлар чехрасига табассум пуркайдиган қилиб айтиб бера оладиган маҳорат эгаси бўлмоғи керак.

У...тингловчини оғир руҳий ҳолатдаги мувозанатини бузиб, енгил, қувноқ кайфият ҳолатига олиб кирадиган бўлиши керак. Кулиш осон, кулдириш қийин. Кулгисиз ҳаёт ғоятда зерикарли бўлишини, кулгининг кундалик ҳаётимизда жуда муҳим роль ўйнашини ҳаммамиз биламиз-ку”.

Саид Аҳмад ҳажвнинг ҳаётдаги ўрни ва хизматини ҳам тўғри кўрсатади: “Ҳажв ҳаётимизни безайдиган, руҳларимизни енгиллатадиган ва, шу билан бирга, ҳаётимиздаги иллатларни турткилаб турадиган, йўлдан чиққанларини кўпчилик орасида пўстагини қоқадиган ғоявий қурол ҳамдир”.

Мазкур методик-библиографик қўлланма мутахассислар учун ахборот-кутубхона муассасаларида Саид Аҳмад таваллудининг 95 йиллигини нишонлашга ёрдам тариқасида тузилди. Унда ёзувчининг ҳаёти ва ижоди ҳақида умумий маълумотлар, тадбирнинг намунавий сценарийси ва тавсиялар берилди.

Саид Аҳмад ҳаёти ва ижоди (1920–2007)

Ўзбек насрининг пешқадам арбобларидан бири Саид Аҳмад (Хусанхўжаев) 1920 йил Тошкентнинг Самарқанд дарвоза маҳалласида дунёга келди.

1939 йил ўрта мактабни, 1941 йил эса олий ўқув юртини тугатди. Адабиёт дарслари ва тўғарақларида ижодга бўлган хаваси ортиб, кўлига қалам ушлаган, вақтли матбуот унинг ижод дорилфунуни бўлган.

Саид Аҳмад дастлаб “Муштум” журналида, Ўзбекистон радиокомитетида (1942–1943), собиқ “Қизил Ўзбекистон” (ҳозирги “Ўзбекистон овози” газетасида) (1942–1947), “Шарк юлдузи” журналида (1948–1950) ишлаган. Унинг биринчи ҳикоялар тўплами “Тортик” 1940 йилда нашр этилади. Уруш ва урушдан сўнгги йилларда Саид Аҳмад кўплаб фельетон, очерк ва ҳикоялар ёзган. Унинг “Эр юрак” (1942), “Фарғона ҳикоялари” (1948), “Муҳаббат” (1949) каби тўпламлари нашр этилган. У “Ҳазина”, “Ҳайқириқ”, “Раҳмат, азизларим” каби ҳикояларида иккинчи жаҳон урушининг даҳшатли оқибатларини ҳаяжонли тасвирлайди, уруш қаҳрамонларини улуғлайди.

Саид Аҳмаднинг барча ҳикоялари замонавий мавзуда ёзилган. У ҳикояларида тасвирлайдиган ҳар бир воқеадан фалсафий умумлашма чиқаришга, воқеаларни лирик таъсирчанлик билан ифодалашга, бадий тасвирларнинг хилма-хиллигига эришишга интилади. “Чўл бургути”, “Ўрик домла”, “Лочин”, “Одам ва бўри”, “Бўстон”, “Тўйбоши” каби қатор асарлари Саид Аҳмад ижодида ҳам, ўзбек насрида ҳам янгилик бўлган.

Адиб ҳикояларининг бош қаҳрамони ички дунёси бой замондошларимиздир. Ёзувчи “Тоғ афсонаси”, “Зумрад”, “Муҳаббатнинг туғилиши”, “Кўзларингда ўт бор эди”, “Пойқадам”, “Алла”, “Иқбол чироқлари” асарларида ҳаётий характерлар яратган.

Саид Аҳмад ўзининг ҳажвий ҳикояларида тараққиётимизга тўсик бўлаётган ярамас урф-одатлар устидан

кулади, муҳим маънавий масалаларни ўртага қўяди. Унинг “Ханка ва Танка”, “Лампа шиша” каби ўнлаб ҳажвиялари фикримизнинг далилидир.

Саид Аҳмад кичик ҳажвий асарлари билан ўзбек радио ва телевидениесидаги миниатюралар театрига асос солган.

Саид Аҳмад ҳикоялардан аста-секин йирик полотнолар яратишга ўтди. 1949 йилда чоп этилган “Қадрдон далалар” ва “Ҳукм” (1958) қиссаларидан кейин яратган “Уфқ” (1964) трилогиясида урушдан олдинги ва кейинги давр муаммолари ҳақида баҳс юритади. “Жимжитлик” (1988) романида турғунлик даври иллатлари фош этилади.

Сўнгги йилларда унинг “Хандон писта” (1994), “Бир ўпичнинг баҳоси” (1995) каби ҳажвий ҳикоялар тўпламлари чоп этилди. Шунингдек, у Ойбек, Ғафур Ғулوم, Абдулла Қаҳҳор, Мақсуд Шайхзода, Шухрат, Миртемир ва Саида Зуннуновалар ҳақида хотиралар яратган.

Саид Аҳмад драматург сифатида ҳам танилган. У “Келинлар қўзғолони”, “Куёв” каби сахна асарларининг муаллифидир.

Саид Аҳмад ҳам катагон даврининг иккинчи тўлқинига дучор бўлган, қамок азобларини тортган ижодкордир.

У “аксилшўровий миллатчилар гуруҳи аъзоси, зарарли ғоялар тарғиботчиси” сифатида айбланиб, Қозоғистоннинг Қарағанда вилояти Жезқазған лагерида бўлади. Унинг “Қорақўз мажнун” (2002) ҳикоялар тўплами бу ҳақдаги аччиқ ҳақиқатни рўй-рост ифодалайди.

Саид Аҳмаднинг “Йўқотганларим ва топганларим”, 3 жилдлик “Сайланма”си, “Қорақўз мажнун” ва “Киприкдаги тонг” тўпламига кирган бир қатор қисса ва ҳикоялари унинг истиқлол йилларида завқ-шавқ билан ижод этганидан далолат беради. Адибнинг кўпгина асарлари қардош ва хорижий тилларга таржима қилинган.

У Ўзбекистон халқ ёзувчиси, Давлат мукофотига сазовор бўлган. “Шухрат” медали, “Буюк хизматлари учун” ва “Дўстлик” орденлари билан тақдирланган.

Ва, ниҳоят, “Ўзбекистон Қаҳрамони” деган юксак шарафли унвонга ҳам эгадир.

Саид Аҳмад 2007 йилда вафот этган.

Абдулла ҚАҲҲОР

ИЛҲОМ ВА МАҲОРАТ САМАРАСИ

Яхши ёзувчиларимиздан Саид Аҳмаднинг “Уфқ” китоби бошқа анчагина романлар орасида яркираб турибди. Бу китобни китобхон бошдан-оёқ шавқ билан, ҳеч қаерда туртинмасдан, диққати сусаймасдан, иштаҳаси бўғилмасдан ўқиб чиқади.

Ўқишлик китоб ёзиш, унинг ҳар саҳифасини, ҳар сатрини китобхонга манзур қилиш, китобхонни қувонтириш, унинг кўнглини топиш осон эмас. Бундай китобни ёзиш учун ёзувчининг маҳорати, китоб ёзишга ҳаваси, ҳатто энгиб бўлмайдиган хоҳиши ҳам кифоя қилмайди, буларнинг устига дард, ҳаёт берган илҳом, калла ва қалбдан бошқа ҳар қандай майда орзу-ҳавасни, ҳар қандай манфаат-ғаразни қувиб чиқарадиган йирик-юксак ғоя мавж урадиган илҳом керак. Илҳом билан маҳорат топишгандагина китоб ёзувчининг қалбидан кўшиқдай отилиб чиқади, китобхоннинг қалбида акс садо янграйди. Шунинг учун “китоб бадиий жиҳатдан анча ишланган, лекин ғоявий жиҳатдан бўшроқ” ёки “ғоявий жиҳатдан пишиқ, лекин бадиий жиҳатдан бир оз оқсайди”, деган “адабий-танқидий таҳлил”ни адабиёт баданидаги жароҳат дейиш мумкин. Бу жароҳат аста-секин бўлса ҳам, битиб боряпти.

“Уфқ” кечаги кунимизнинг каттакон ва яхлит парчасидир. Бир мамлакат, бир халқнинггина эмас, бутун инсоният оламининг ҳаёт-мамоти ҳал бўлаётган, одамларни, мамлакат бойлигини комига тортаётган буюк хунрезлик. Уруш бўлаётган жойларда харобалар орасидан, қурбонлар остидан қон сизиб оқаёттипти. Мамлакат ичкарасида пешона тери, кўз ёши, маҳрумият, қарғиш, наъра... “Уфқ” мана шу кунлардаги ўзбек қишлоғи ҳаётини тасвир қилади.

Бунда ёзувчининг “ошиб-тошиб” айтган “қўшимча” сўзлари юракка таъсир қилмайдиган, демак, ақлда из қолдирмайдиган “оташин” чекинмалари йўқ. Бу – соф ҳаёт, ёзувчининг қалбини ўртаган, ардоқлаган, унга илҳом берган ҳаёт тасвири, оғир ва шу билан бирга гўзал, мунгли ва шу билан бирга фараҳбахш, мусибатга тўла ва шу билан бирга одамга қувват берадиган умид, унинг бошини “тошдан” қиладиган ишонч барқ уриб турган ҳақиқий ҳаёт манзарасидир.

Китобда қимирлаган ҳар бир жоннинг қайғуси, қувончи, қилиш-қилмиши, муҳаббати, ғазаби, оғзидан чиқадиган ҳар бир сўзи рост: биров уруш касофатидан тор-мор бўлган муҳаббати харобаси устида кўз ёш тўқади; уруш бўрони кўз очирмаётган вақтда бировнинг қалбида муҳаббат ғунчаси япроқ ёзади; ота аскарликдан қочган фарзандини отади ва шу билан бирга “хайрият, ўқ тегмади”, дейди; қишлоқлан қахрамон чиққанда бутун қишлоқнинг кўкраги кўтарилади, ҳар бир хонадонга файз киради, уруш касофати онанинг ўлимига сабаб бўлади; оддий одам меҳнат фронтида катта ташкилотчи бўлиб кетади; одамлар қўлидаги бир бурда ноннинг юмшоқ жойини жангчиларга илинади. Найман чўлларида душманга қарши яна бир меҳнат фронти очилади.

Кишининг кўз олдига беихтиёр Биринчи жаҳон уруши йилларидаги ўзбек қишлоқлари, фронтга эмас, фронтдан узок жойларда ишлаш учун сафарбар қилинган мардикорлар келади. Дод-фарёд, ғалаён, ўт қўйилган маҳкамалар устида бурқсиган тутун, мингбошиларнинг мажакланган калласи, полиция ўқидан қонга беланган одамлар. Киши ўйлаб қолади: наҳот “Уфқ”даги одамлар ўша мардикорлар, ўша халқнинг авлоди бўлса!

“Уфқ”да тасвир этилган қишлоқ ҳаётини, одамларини кўриб ҳар бир ўзбек катта ифтихор билан: “Биз ўзбеклар!” дейди, қардош халқлар ўзбекни меҳр билан: “Ўзбек оғайним”, деб атайди.

Саид Аҳмад бундан қўп йиллар муқаддам қўлига адабиёт танбурини олиб чертганда, қўли келишганини кўриб, яхши

созанда бўлиб, яхши-яхши машқлар чалишини орзу қилган эдик. Шу орзу ушалиб келаётибди. “Уфқ” унинг илҳом ва маҳорат билан чалган машқидир. Созанда баъзи пардаларга ортиқроқ нолиш бериб юборган бўлса, буни ҳаяжон натижаси дейиш керак.

1965 йил

Озод ШАРАФИДДИНОВ

САИД АҲМАД САНЪАТИ

Саид Аҳмад етмишга кирди. Шу етмиш йиллик умрининг эллик йилдан кўпроғида ҳикоялар, очерклар, фелъетонлар яратди, бир неча қисса ёзди, учта сахна асари халқнинг оғзига тушди. “Уфқ” трилогияси, “Жимжитлик” романлари китобхонлар учун сеvimли бўлиб қолди.

Албатта, ярим аср мобайнида яратилган бу асарлари билан Саид Аҳмад, шубҳасиз, адабиёт танбурида минглаб одамларнинг кўнглини овлайдиган устоз санъаткор бўлиб етишди. Хўш, Саид Аҳмад санъатидаги энг яхши белгилар қайсилар? Буларнинг биринчиси – юкорида айтганим, Саид Аҳмад асарларида замонанинг машҳур шиорлари ёхуд оғизга тушган қурилишлар тўғрисида ёзгани йўқ. У планларнинг бажарилиши ҳақида ҳам, колхоз-совхозларнинг фаровонлиги ҳақида ҳам асарлар яратмади. Тўғри, Саид Аҳмад буларнинг барини аҳамиятсиз, ўткинчи нарсалар деб ҳисоблагани йўқ, аммо булар тўғрисида бошқа жанрда – публицистикада қалам тебратиш лозим дейди, бадий адабиёт эса ўзининг объектига эга, унинг ўз йўли, ўз гапи бор. Бадий адабиёт, биринчи навбатда, ва фақат инсоншуносликдир, у инсоннинг феъл-атвори, эътиқодлари, руҳий олами ҳақида баҳс юритади, унинг сийрати ва сувратини, юрагининг кардиограммасини, қалб манзараларини чизади. Саид Аҳмад энг яхши асарларида худди шу йўлдан борди, шунинг учун ҳам, унинг асарларидаги одамлар “типик фазилатлар”нинг мажмуасидан таркиб топган “ижобий қаҳрамонлар” эмас, меҳнат қилувчи, изланувчи, муваффақиятларидан суюниб боши осмонга етувчи, кўпинча тақдир зарбалари остида изтироб чекувчи,

лекин умидсизликни енгиб ўтишга қодир, самимий, ҳалол одамлардир. Улар “муайян ижтимоий гуруҳлар”нинг вакили эмас, умумбашарият элчиларидир. Худди шунинг учун мен ҳам, менга ўхшаган минглаб китобхонлар ҳам Саид Аҳмад қаҳрамонларида ўзларига хос сифатлар инъикосини кўрадилар ва уларни ўз қариндошларидай ёқтириб қоладилар.

Саид Аҳмад танқидчиларнинг эътиборсизлигидан нолимаса ҳам бўлади – у ҳақида китоблар ҳам, мақолалар ҳам, тақризлар ҳам кўп ёзилган. Уларда Саид Аҳмад шаънига мақтовлар ҳам кўп айтилган. Айни чоғда, айрим асарлари ҳақида мунаққидлар хўп талашиб-тортишишган, хўп найзабозлик қилишган, Саид Аҳмаднинг “хатоларини” фош қилишган, уни “тўғри” йўлга солишга ҳаракат қилишган, қандай ёзса, асари янада салобатлироқ чиқишини уқтиришган. Ҳар қалай, адабиётимизнинг бахтига Саид Аҳмад бу “насихатлар”га бўй бермай, мунаққид “дўстларининг” ногорасига ўйнамай, ўз қалбининг амри билан, ўз истеъдодининг раъйига қараб ижод қилишда давом этди. Иккита мисол келтираман: “Келинлар қўзғолони” янги қўйилган кезларда айрим мунаққидлар асарга теранлик етишмаслигини айтиб, у енгил-елпи масҳарабозликдан, олди-қочди гаплардан иборат бўлиб қолганини таъкидлашди. Уларнинг фикрича, ҳар қандай жиддий комедиянинг замирида салмоқли ҳаётий ҳақиқат, залворли ахлоқий-маънавий муаммо ётмоғи лозим. Бир қараганда, бу гаплар тўғрига ўхшайди. Аммо тўғри бўлса, “Келинлар қўзғолони” енгил-елпи асар бўлса, унинг муваффақиятини нима билан изоҳлаш мумкин? Ахир, асар театр сахналарида неча йиллардан бери узлуксиз қўйилиб келяпти-ку?! Ахир, фақат Ўзбекистонда эмас, бир қатор қардош республикаларда ҳам муваффақият қозонди. Унча-мунча нарсани хушлаши мушкул бўлган Москва томошабинлари ҳам бир неча кун давомида гулдурас қарсақлар билан олқишлади. Ҳатто “Келинлар қўзғолони” асосида яратилган кинофильм Америка Қўшма Штатларида муваффақият билан намойиш қилингани ҳақида матбуотимиз ёзди. Шунга қараб ҳукм қилсак, “Келинлар

кўзғолони” эмас, асар ҳақидаги мунаққидларнинг мулоҳазалари саёзроқ чиқиб қолмасмикин? Биз бу асарни танқид қилганимизда комедия ҳақидаги бир томонлама, китобий тасаввурларга таянган эмасмикинми? Дарвоқе, “Келинлар кўзғолони”дан теранлик талаб қилганимизда қанақа “теранлик”ни назарда тутганмиз? Агар бу Достоевскийнинг “Телба”сига, Толстойнинг “Уруш ва тинчлиги”га ёхуд Чингиз Айтматовнинг “Қиёмат”ига хос теранлик бўлса, яъни ахлоқий-маънавий ёхуд фалсафий муаммоларнинг қатини очадиган, инсоният тириклигининг мангу “муаммолари”ни таҳлил қилишга хизмат қилувчи теранлик бўлса, бундай теранлик “Келинлар кўзғолони”да, албатта, йўқ. Асарда, адабиётда бундай теранлик бўлгани яхши, албатта. Аммо бундай теранликни санъатнинг бирдан-бир белгиси деб қараб бўлармикин? Ҳамиша, ҳар қандай асардан, ҳамма ижодкордан бир хил даражада шундай теранлик талаб қилиб бўлармикин? Қолаверса, “теранлик”нинг ўзи ҳам ҳамма даврлар учун, ҳамма муаллифлар учун бир хил, сира ўзгармайдиган нарса бўлармикин? Шундай саволларга таяниб мулоҳаза юритилса, кўринадики, “Келинлар кўзғолони”да ҳам теранлик бор. Фақат бу теранлик ўзбек миллий турмушини тасвирлашдаги, миллий характер моҳиятини очишдаги теранликдир. Асардаги теранлик Фармонбиби типдаги ўзбек аёлларига, уларнинг фарзандларига, келинларига меҳрнинг теранлигидир. Асарни томоша қиласиз, генерал кампирнинг худа-беҳуда қилиқларидан мириқиб куласиз, лекин спектакль охирида Фармонбибини ёмон кўриб, ундан нафратланиб театрни тарк этмайсиз. Аксинча, бу оилани ўзингизга яқин олиб, Фармонбибини ҳурмат қилиб, у туфайли ўзингизнинг ҳам турмушингизни, оилангизни ўйлаб, аҳилликни, иттифоқликни, меҳр-оқибатни, бир-бирига мурувватни ичингизда яна бир алқаб, театрдан кетасиз. Шунинг ўзи катта гап эмасми? Биз муаллифдан ҳам, театрдан ҳам сира шиорбозлик қилмасдан, сира бизни “тарбия” қилишга жон куйдирмай, фақат қувноқ ҳаракатлар билан, камалакдек

турфа рангларда товланувчи ҳаётбахш юмор билан кўнглимизда бир олам олийжаноб туйғулар, эзгу ҳислар уйғотганига миннатдор бўлмоғимиз керак эмасми? Ахир, чинакам санъат деганлари айти шундай бўлмоғи зарур-ку!

Иккинчи мисол “Қирқ беш кун” романи билан боғлиқ. Бу роман ҳақида ёзилган мақолаларда ҳам баъзи мунаққидлар унинг асосий камчилиги сифатида конфликтнинг заифлигини айтишган эди. Уларнинг фикрича, Катта Фарғона каналининг қурилиши жуда катта кучларнинг кураши натижасида ҳал бўлган. Бу қурилишни авантюра деган, унга ишонмаган олимлар ҳам, давлат ва партия арбоблари ҳам кўп бўлган-у, фақат Усмон Юсуповнинг қатъий ҳаракати туфайли масала ижобий ҳал бўлган. “Қирқ беш кун” романида воқеаларнинг ана шу жиҳати муаллиф эътиборидан четда қолган. Бу ўринда ҳам мунаққидлар бир қарашда ҳақдек кўринади. Бироқ, романда Катта Фарғона канали қурилиши акс эттирилгани билан ёзувчининг асосий мақсади бу қурилишнинг ҳамма жараёнини босқичма-босқич ёритиб бериш эмасди-ку! Айниқса, муаллиф олий ҳокимият ва партия доираларида бу масала қандай қўйилгани ва қандай ҳал қилинганини кўрсатмоқчи ҳам бўлган эмас. Унинг бош мақсади канал қурилишининг умумий манзарасию бу жараёнда ўзбек халқининг жўш урган ғайрат-шижоатини тасвирлаш бўлган ва бунга тўла эришган. Ҳақиқатан ҳам, Катта Фарғона каналининг қурилиши республикамиз тарихидаги, ҳатто ҳозир ҳам, дафъатан ақл бовар қилмайдиган ғоят ноёб мўъжиза бўлган: бир неча юз минг халқ бир одамдай мислсиз аҳиллик билан бир ёқадан бош чиқариб, техникасиз курук кетмону замбил-ғалтак билан канал эмас, бутун бошли дарёни қирқ беш кунда қуриб битирган. Бунинг энг танг қоладиган жойи шундаки, бу мислсиз шижоат, дostonларда мадҳ этсалар арзийдиган меҳнат қаҳрамонлиги 1939 йилда содир бўлган. Яъни, ўзбек халқи ҳам Сталин мустабидлигининг авжини 1937 йилда бошдан кечиргандан кейин, халқ минг-минглаб асл фарзандларидан жудо бўлганидан кейин содир бўлган.

Қандай қилиб мана шу ҳадсиз зулм шароитида, тарихда мисли кўрилмаган жаллодлик ҳар бир хонадонга талафотлар етказиб турган шароитда халқнинг бунчалик ғайрати, партияга ишончи, эртанги кунга умиди намоён бўлдийкин? Бу нима? Халқнинг овсарлигимиди? Ҳар нарсага кўнувчанлигимиди? Атайин фожиалардан ўзини олиб қочиб, уни пайқамасликка уриниб, ўзини шу билан овунтиришга, чалғитишга уринишимиди? Бу саволлар ғоят муҳим. Улар ҳамон жавобсиз қолмоқда. Аммо унинг жавобини, албатта, Саид Аҳмаддан талаб қилиш тўғри бўлармикин?

Саид Аҳмад эса романда Азизхон характери яратиб, ўша даврнинг бетакрор руҳини, бутун халқнинг яқдил қилган улуғворлигини, меҳнат кўтаринкилигини тасвирлаб, катта иш қилди. Мен икки асар билан баъзи мулоҳазаларимни айтган бўлсам, буни Саид Аҳмадни ҳимоя қилиш мақсадида айтганим йўқ. Саид Аҳмад ҳеч кимнинг ҳимоясига муҳтож эмас. Мен муайян даврларда биз – мунаққидларнинг адабиётни тушунишимиз қандай мураккаб кечганини кўрсатмоқчи бўлдим, холос. Биз кўп ҳолларда оғизда истеъдодларни кадрлаш зарурлигини эълон қилган ҳолда, амалда асарларни таҳлил қилганимизда уларга нотўғри ёндашиб, уларни измимизга солиб жиловлашга уринганмиз.

Яна Саид Аҳмадга қайтайлик. Гап адибнинг санъати ҳақида эди. Юқорида мен унинг энг яхши асарларида инсон характерига теран кириб борганини айтдим. Бу гапларга кўшимча қилиб, яна бир ҳолатни таъкидламоқчиман.

Биринчиси шуки, Саид Аҳмад асарлари ғоят бой миллий колоритга эга. У Ўзбекистон манзараларини ҳам, ўзбек миллий характери яна шунчаки адиб кўзи билан эмас, зеҳни ўткир рассом кўзи билан кўради. Бунинг оқибатида ҳамма миллий ранглар жамики жилосини сақлаган ҳолда кўз ўнгимизда намоён бўлади ва бизни ошуфта этади, кўнглимизда ғурур уйғотади.

Мен таъкидламоқчи бўлган иккинчи ҳолат: Саид Аҳмад асарларида юмор билан лириканинг чатишиб кетганидир. Унинг биронта асари йўқки, бирор жихати юморга

йўғрилмаган бўлсин. Саид Аҳмад юмори ғоят ҳаётбахш, у адибнинг донишмандлигидан туғилади. Шу маънода мен Саид Аҳмадни ҳаёт сабоқларидан дарс бераётган устозга қиёс қиламан. Гўё у ўз юмори билан одамларга: “Эй, биродарлар, мунча юракларинг тор бўлмаса, мунча серзарда бўлмасаларинг, ахир сизларни хуноб қилаётган, кўнглингишга адоват солаётган нарсаларга бошқа жиҳатдан қараб кўринглар – улар бу ўтар дунёда ғоят арзимас нарсалар-ку! Феълингни кенгроқ қилинг, ҳаёт мушкулотини кулги билан энгинг, донишмандроқ бўлинг!” деяётгандай бўлади.

Ҳа, энди айтганларимизга якун қилайлик:

Хўш, Саид Аҳмад санъатини қандай таърифласа бўлади? Саид Аҳмад санъати инсон характериға, унинг руҳият оламиға чуқур кира боришдан, унинг миллий рангларини илғаб олишдан, уни эзгулик ва яхшилик, аҳиллик ва олийжаноблик сари ундашдан, ҳажвиётни улуғлашдан таркиб топувчи санъатдир.

Адибнинг ярим асрлик ижоди давомида эришган марраси шу! Юксак марраси!

1990 йил, 15 июнь

Одил ЁКУБОВ

ҲАЗИЛ УСТАСИ ҲАҚИДА БЕҲАЗИЛ ЎЙЛАР

Ҳаётда шундай адиб санъаткорлар бўладикки, улар ҳақида ҳаёт пайтларидаёқ халқ орасида ҳар хил латифалар ва ривоятлар тўкилади. Тириклигидаёқ латифалар тўқилган шундай адиблардан бири бизнинг адабиётимизда Ғафур Ғулом бўлган. Ғафур ака тўғрисида биз 5–6 синфларда ўқиб юрган пайтларимиздаёқ ғалати-ғалати, ҳар хил латифалар эшитардик. Ғафур Ғулом ундоқ қипти, Ғафур Ғулом бундоқ қипти, Ғафур Ғуломдай сахий одам бўлмаган, кўчада кетаётганида бир етимчани кўриб қолиб, беш тийин сўраса, беш юз сўм бериб юборибди, уйига бориб битта шеър ёзиб беришни сўраганда, бутун бир дostonни оғзаки ёздирибди, деганга ўхшаш гапларни кўп эшитардик.

Бугун халқимиз 75 йиллигини нишонлаётган атоқли адибимиз Саид Аҳмад ака ҳақида ҳам эл орасида бундай латифалар жуда кўп. Шахсан мен Саид Аҳмад ака тўғрисида салкам эллик йил муқаддам эшитганман. 1951 йили ҳарбий хизматдан қайтиб келиб, ТошДУнинг (у маҳалда САГУ дейилади) филология факультетига ўқишга кирдим. Ўша пайтларда факультетимизда нозиккина, кўхликкина бир жувон ўқир эди. Одамлар бу жувонни кўрганда чекинишиб, унга йўл беришарди ва шивирлаб: “Саида Зуннунова, Саида Зуннунова келяпти”, деб гапиришарди. Кейинчалик бу жувон Саид Аҳмад деган ёзувчининг жуфти ҳалоли, Саид Аҳмад камалиб кетса ҳам, бу аёл унга садоқат сақлаб, оғир аҳволда юрибди, деган гапларни чексиз бир ҳурмат билан айтишар эди.

Тўрт-беш йил ўтди. Мен университетни тугатиб, машҳур адибимиз Абдулла Қаҳҳорнинг таклифи билан Ёзувчилар уюшмасига маслаҳатчи бўлиб ишга бордим. Сал ўтмай ёзувчилар орасида 49–50-йилларда қамалган бир гуруҳ адиблар оқланиб, хибсдан қайтишибди, деган гаплар тарқалди. Кунлардан бир кун собиқ Карл Маркс кўчасидан бораётсам, рўпарамдан ўша мен билган нозиккина, кўхликкина Саида Зуннунова билан бирга келаётган ниҳоятда чиройли кийинган, баланд бўйли, қадди-қомати келишган, бироқ лаб-лунжи унча ўхшамаган бир йигитни кўрдим. Ва гарчи, Саид Аҳмаднинг на ўзини, на суратини кўрмаган бўлсам ҳам, бу йигитнинг ўша одамлар шивирлашиб гапирадиган Саид Аҳмад эканини дарҳол англадим. Дарҳақиқат, сал ўтмай ўша йигит Саид Аҳмад бўлиб чиқди.

У союзга тез-тез келадиган бўлди. Бу орада газета ва журналларда бирин-кетин ҳикоялари, ҳажвиялари чиқа бошлади. Бу ҳикояларда қандайдир алоҳида, ўзгача бир жозоба, ҳажвияларда эса халқ аскиячиларига хос ҳақиқий кулги, кишини ўзига мафтун этадиган бир лутф бор эди. Тез орада биз Саид Аҳмад ака билан танишдик. Шунда мен бу адибнинг содда, бир кўришгандаёқ кишини ўзига ром қилиб оладиган ажойиб бир инсон эканлигига иқроп бўлдим. Бу

орада биз кўшни бўлиб қолдик. Ҳар куни кўришадиган, борди-келди қиладиган, баъзан Дўмбиробод чойхонасида дам олиш кунлари бирга ош ейдиган ҳам бўлдик.

Саид Аҳмад характерининг кишини ўзига мафтун қиладиган энг улкан фазилати – бу кулги. Саид Аҳмад бўлган даврада ҳамиша қаҳқаҳа, ҳамиша аския. Мен машҳур адибимизнинг “Уфқ” романини ўқиганимда ҳатто бир оз хайрон бўлганман. Чунки адабиётимиздан муҳим ўрин олган бу катта асар ёзувчи характерига батамом зид, яъни ўта жиддий, ҳатто фожеий (мен биринчи китобини назарда тутяпман) роман эди.

Мен бу асарнинг яратилиш тарихини яхши биламан ва бундан ифтихор қиламан. Мен “Уфқ”ни кўлэзма пайтидаёқ биринчилардан бўлиб ўқиганман ва, эҳтимол, ёзувчимизни чин юракдан қутлаган биринчи китобхондирман. “Уфқ”ни ўқиб чиққан захотиёқ қувончимни ичимга сиғдира олмай, улуғ ёзувчимиз – жойлари жаннатда бўлғай – ҳурматли Абдулла Қаҳҳорга телефон қилганман. Тез орада Абдулла ака ҳам ўқиб чиқиб, менинг фикримга қўшилган ва кўп ўтмай “Уфқ” романи нашр қилиниб, Ўзбекистон Давлат мукофоти тавсия этилганда Абдулла ака романга юксак баҳо бериб, мақола ёзганлар.

Бугун бу асар ўзбек романчилигининг энг катта ютуқларидан бирига айланди. У Ҳамза номидаги академик театримизда саҳналаштирилиб, мукофот ҳам олди. Бу эса бундан 30–35 йил муқаддам яратилган асарнинг ҳаётийлигидан далолат беради. Лекин мен Саид Аҳмад ижоди ва унинг инсоний хусусиятидаги энг катта фазилатга қайтмоқчиман. Бу фазилат, боя айтганимдек, Саид Аҳмаднинг кулгиси, Саид Аҳмаднинг қувноқлиги.

Сира эсимдан чиқмайди. 1960 йилнинг ёз ойларида Абдулла Қаҳҳор раҳбарлигида бир гуруҳ ёзувчилар Фарғона водийсига сафарга чиқдик. Тинимсиз ичакузди кулги ва қаҳқаҳалар билан айланиб юрдик. Бир куни кечқурун қайси бир колхоз боғига бориб тунадик. Бизнинг келганимизни эшитиб, кечқурун шийпонда машҳур аскиячилар йиғилди.

Улар орасида буюк кулги усталари – марҳум Расулқори ака, Ижрокўм бува, Кўр кори номи билан шуҳрат қозонган аскиячилар ҳам бор эди. Бўлди аския, бўлди аския. Сизга ёлғон, менга чин, деган гап бор. Биз кўпчилик бўлсак ҳам, ўша уста аскиячилар билан ёлғиз Саид Аҳмад ака “олишиб” ўтирибди ва боя айтганимдек, сизга ёлғон, менга чин – Саид Аҳмад ака учта машҳур аскиячи билан беллаша олди.

Албатта, улар ҳам бот-бот олиб туришибди. Лекин Саид Аҳмад акага шундай бир илҳом келдики, ҳар учала қизиқчига сўз бермади. Кулавериб йиқилиб қолибмиз. Тўғриси айтсам, Туркистонда – аския унча машҳур бўлмаган саҳройи жойларда туғилган одам кулги ва қаҳқаҳанинг бутун бетакрор гўзаллигини биринчи марта ўша ерда, водийда ҳис этдим.

Саид Аҳмад ижодининг бу кўркем томонлари, айниқса, унинг “Келинлар қўзғолони” ва “Куёв” комедияларида намоён бўлди. “Келинлар қўзғолони” комедияси бутун дунё десам лоф бўлар, ярим дунёни айланиб чиқди. У шунчалик шуҳрат топдики, комедия ҳақида ҳатто латифалар пайдо бўлди. “Келинлар қўзғолони”ни бир неча минг кишилик томошабинлар орасида намоёиш қилганида бир ёш ҳомиладор қозоқ келинчак кулавериб, ўтирган жойида туғиб қўйган эмиш. Бировлар бу гапни тўқилган дейишади. Лекин мен бу латифага ишонаман, чунки яқинда ёзувчимиз юбилейи муносабати билан сафарда бўлганимда “Келинлар қўзғолони”ни эмас, Саид Аҳмад аканинг ўзини кўрибқоқ ётиб кулаверган одамларни жуда кўп кўрдим.

Саид Аҳмад ака ўзи кўп айтадиган бир гап бор: “Дунёда энг хунук учта одам бор. Бири мен, – дейди ёзувчимиз, – иккинчиси – раҳматли Туроб Тўла, учинчиси – Шукрулло”. Лекин мен марҳум Туроб ака билан Шукрулло ҳақида бир нарса деёлмайман. Аммо табиат хунук қилиб яратган Саид Аҳмад ака давраларда кулгига киришиб кетганда энг гўзал инсон бўлиб кўринади. Мен бу улкан истеъдод соҳиби ва кулги устасига узоқ умр ва бундан ҳам катта ижодий муваффақиятлар тилайман.

Халқимизни ҳамиша кулдириб ва ўзингиз ҳам доим кулиб юраверинг, Саид ака!

1995 йил, 9 июнь

Пиримкул ҚОДИРОВ

УНУТИЛМАС МАДАД

Олти йиллик тақиқлардан сўнг 1979 йилда “Юлдузли тунлар” романим “Шарқ юлдузи” журналида босилиб чиқди. Шунинг қувончи билан яшаётган кунларимнинг бирида Саид Аҳмад акадан машинкада ёзилган қисқагина табрик хати олдим. Мен эъзозлаб, кўзимга суртиб ўқиган бу мактубда Саид Аҳмад ака Бобур ҳақидаги романимни журналда умр йўлдошлари Саида Зуннунова билан бирга кўп жойларини овоз чиқариб ўқиганлари ҳақида ёзган эди. Шундай катта адиб, “Уфқ” романининг биринчи китоби ҳақида Абдулла Қаххордай буюк устознинг ажойиб мақоласи газетада босилган, театр сахнасидан “Келинлар кўзғолони” спектакли зўр муваффақият билан кўрсатилаётган кезларда менга яна шундай илиқ хат ёзишга вақт топганлари катта олийжаноблик эди. Мен ҳаяжонга тушиб, уйларига кўнғироқ қилдим. Гўшакни Саидахон олдилар. Андижонлик бўлганликлари учун бу оташнафас шоирада Бобур Мирзога аталган алоҳида меҳр бор эди. Менинг мактуб учун беҳад миннатдор бўлиб айтган сўзларимдан суюндилар. Кейин телефонни Саид Аҳмад аканинг ўзлари олдилар. “Менга маъқул бўлгани, – дедилар, – сиз тарихни олим сифатида тадқиқ қилгансиз, ёзувчи сифатида тасвирлагансиз. Шунинг учун ўқувчига элакдан ўтган, яхши шопирилган, қайнови етилган гапларни айтгансиз. Фақат романнинг охириги саҳифаларида Бобурнинг вафотини янада илиқроқ тасвирласангиз яхши бўларди. Муздай мусибат ўрнига илиқ ёш келтирадиган хотиралар топинг!”...

– Раҳмат, Саид Аҳмад ака. Мен бу таклифингизни қабул қиламан!

Роман ҳали китоб бўлиб чиққани йўқ, унинг охирига янги тавсиялар бериш учун вақт бор эди. Мен ўйлаб-ўйлаб,

Ҳиндистонга сафар қилганимда кечаси Аградаги меҳмонхонанинг боғида юлдузли осмонни кузатганимни эсладим.

Глобусга қарасангиз, Агра ҳам Тошкент билан бир меридиан (кенглик)да турганини кўрасиз. Шунинг учун кузда осмон тиниқ пайтларда Етти оғайни, Хулкар юлдузлари Аграда ҳам худди Тошкентдагидай чарақлаб чиқар экан.

Албатта, Агранинг бу юлдузларини Бобур Мирзо ҳам кўрганлар. Бу юлдузлар унга термулиб ўсган ватанини эслатган бўлиши табиий. Шу кўйдан келиб чиқиб, романнинг китоб нашрига мўъжаз бир лавҳа қўшдим. Агра боғидаги усти очиқ шоҳона супада юлдузларга қараб ётган Бобур болалиги ўтган Андижон осмонини эслайди. Осмон дунёнинг ҳамма жойида бор экани, умрининг бошланишида Андижонда кўрган юлдузлари умрининг охирида Аграда ҳам порлаб тургани унга сўнгги бир тасаллидек туюлади. Бобур юлдузли осмонга қараб ётганда яна ёш, соғлом йигитга айланиб, Андижон чорбоғининг шоҳсупасида ётгандай бўлади.

Бир лахзалик бу ширин ҳисдан кейин ажал қандай бостириб келганини кўзда илиқ ёш билан тасвирлаганим ёдимда бор.

Китоб босилиб чиққандан сўнг унинг охирига Саид Аҳмад ака айтгандай илиқ бир лавҳа қўшилганини кўриб, мамнун бўлдилар. Ўша 1979 йилнинг охирларида менинг 50 йиллик тўйимни камтаргина нишонланиши муносабати билан Саид Аҳмад ака “Хонтахтага терганда” деган ихчам бир табрикнома ёзиб, ҳазил-мутойиба қўшилган чиройли бадиани газетада эълон қилдилар.

Ўттиз йил олдинги газетанинг тахламларида ётган ушбу бадиани Алишер Навоий номидаги Ўзбекистон Миллий кутубхонасининг зукко ходимаси Умида Тешабоева излаб топиб, “Ҳаёт билан ҳамнафас ижод” деган китобчасида тўлик босиб чиқарди. Бадиада Саид Аҳмад ака менинг эллик ёшгача ёзган роман ва қиссаларимни хонтахтага терганда бўйим бараварли бўлишини, мен эллик ёшда етмишларга борган

адибчалик ижод қилганимни ёзган ва бадиани яна қувноқ оҳангда шундай яқунлаган эди:

“Дўстим, ажойиб китобларинг кўпаяверсин. Сени йўқлаб келган дўстларинг китобларинг орасидан сени зўрға қидириб топсин!”. Бу сўзларга илоҳим фаришталар омин деган бўлсин. Саид Аҳмад акани худо раҳмат қилсин, жойлари жаннатда бўлсин!

2010 йил, 3 май

Саида ЗУННУНОВА

САИД АҲМАДГА

*Не қилай, дунёнинг таишвилари кўп,
Не қилай, барига етмайди вақтим.
Кўйгин гиналарни, дея қолгин хўп,
Ёлғиз ўзингсан-ку шодлигим, бахтим.
Эркалаб кузатиб, эркалаб кутиб,
Нозу тавозе-ла чой тутиб қўлда –
Яшашга фурсат йўқ, аммо столда,
Қарагин, ярақлаб турибди кулдон.
Чекма деёлмайман, етмайди кучинг
Ва лекин хаёлан уни ўчириб
Хонангни тутундан поклаш дардида
Уйғоқ ўтираман сендан нарида.
Хатинг бор ҳар қоғоз бисотим менинг,
Бегараз кўнгилни кафтда тутгандай
Ортмоқлаб ўтганман бўрондан уни.
Йиллар бу дардларни энди ютгандай.
Ҳа, йиллар ўтмоқда қайтарилмас ҳеч,
Мен эса йўқолган шодликлар изин –
Ахтариш, қайтариш дарди-ла нотинч,
Узайтмоқ бўламан умр тизгинин.
Ўйлар оташинда бўлиб жизганак,
Тунларни тонгларга киприк бамисол –
Ҳар хил мақом билан улайди юрак.
Ўйлар гирдобида мен хаста, беҳол.
Аммо илғаб олар қулогим аниқ,*

*Машинканг чиқиллар, тўхтайти баъзан:
Биламан, чекапсан, чекапсан улаб.
Кошки очиб қўйса деб деразани,
Камроқ чекса-чи, деб бўламан хуноб.
Хонангни тутундан поклаш дардида
Бедор ўтираман сендан нарида.*

Нодира САИД АҲМАД қизи

**“МУҲАББАТ МОЖАРОСИ”ДАН “КЕЛИНЛАР
ҚЎЗҒОЛОНИ”ГАЧА**

Етмишинчи йилларнинг бошида дадамлар – ёзувчи Саид Аҳмад таниқли кинорежиссёр Шухрат Аббосов билан биргаликда “Уфқ” романи асосида бадиий фильм яратишни ният қилдилар. Фильм сценарийси бизнинг уйимизда ёзиладиган бўлди. Ёз ойлари бўлгани сабабли дадамлар ёзув машиналарини ҳовлимиздаги столга қўйиб, Шухрат ака билан ишга киришиб кетдилар. Мен ичкаридан уларнинг иш жараёнларини қизиқиб томоша қилар, чой-пойларидан хабар олиб турардим. Шухрат ака соқол ўстирган, фильм битмагунча соқол олмасликка қасам ичган эдилар. Улар образлар ичига астойдил кириб, ифода билан диалогларни ўқир, дадам жумлаларни тузатиб қоғозга туширардилар.

Шундай қилиб, сценарий ҳам охирига етай деб қолди. Лекин роман асосида сценарий яратиш пайтида икки ижодкор қизиқиб кетиб, “Уфқ”да тасвирланган воқеалардан анча четга чиқиб, янги асар яратиб қўйишгани аён бўлиб қолди. Фильм Иккинчи жаҳон урушида ўзбек халқининг фашизмга қарши курашдаги ўрни, урушнинг оддий ўзбек оилаларининг қисматидаги фожиавий асоратлари ҳақида эди. Тарихий воқеалар қаҳрамонларнинг муҳаббат қиссалари билан чамбарчас боғланиб кетган эди. Янги асарга “Муҳаббат можароси” деб ном берилди. Фильмда асосий роллардан бирини актёр Пўлат Саидқосимов ижро этган, бу унинг кинода яратган биринчи катта роли эди. Фильмдаги қаҳрамоннинг рафиқаси ролини кинода суратга тушиб

кўрмаган театр актрисаси Ойша Жўраева ижро этган эди. Кўкон Ўзбек Давлат драма театри томонидан сахналаштирилган “Уфк” спектаклида бу актриса Зеби образини яратган бўлиб, актёрлик маҳорати билан эътиборга тушган эди. Ойша Жўраева “Уфк” спектаклида сахнага ўзи билан ҳаммиша дуррача кўтариб чиқарди. Шу кичик деталь фильмга ҳам киритилиб, вокзалдаги хайрлашув лавҳасида актриса ўзи билан дуррача олиб юриши тасвирланган.

Фильмда 70-йилларнинг машҳур актёрларидан Ҳикмат Латипов, Лутфихоним Саримсоқова, Ёқуб Аҳмедов, Аида Юнусовалар иштирок этишган. Маҳбуба ролига эълон қилинган синовда таниқли актрисалар Гулчехра Жамилова ва Ойдин Норбоевалар ҳам иштирок этишганди, лекин фильмда суратга тушиш учун бадий кенгаш томонидан Аида Юнусованинг номзоди тасдиқланганди. Табиат кўйида олинган манзаралар баҳор ойларида Тожикистоннинг Исфара кишлоғида тасвирга туширилиб, ниҳоятда гўзаллиги билан хайратлантиради. Фильмда Аида Юнусова яратган Маҳбуба образи салбий қахрамон Ёқуб Аҳмедовнинг маъшуқаси бўлиб, экранда уни томошабинлар ҳомиладорлик ҳолатида кўрадилар. Лекин ҳаётда ҳам актриса она бўлиш арафасида турганлигини кўпчилик томошабинлар билишмаса керак. Режиссёр фильмда шу ҳолатдан ҳам усталик билан фойдаланган. Дадамлар муштлашув лавҳасида актёрлар Пўлат Саидқосимов ва Ёқуб Аҳмедовлар образга астойдил кириб кетишгани ва бошига қаттиқ зарба олган актёр Ёқуб Аҳмедов жароҳатланиб қолгани ҳақида менга гапириб берган эдилар. Урушдан кейинги вайронагарчилик даври манзаралари янада ишончли чиқиши учун Шухрат Аббосов фильмнинг кўп кўринишларини Тошкентнинг Эски шаҳар даҳасининг тор кўчаларида, пастқам уйларида суратга туширган. Фильм оқ-қора тасмага олинган бўлиб, бу билан оператор Ҳотам Файзиев аянчли уруш даврининг янада ҳаётий, деярли ҳужжатли тасвирланишига эришган. Истеъдодли режиссёр Шухрат Аббосовнинг илк “Маҳаллада дув-дув гап” асари сингари “Муҳаббат можароси” фильми

хам ўзбек миллий киносининг нодир асарларидан бири бўлиб қолди, десак муболаға бўлмайди.

Саксонинчи йилларнинг бошида Шухрат Аббосов Ҳамзанинг ижоди ва ҳаётига бағишланган ўша даврнинг мафкуравий талабларини ифодалаган кўп серияли “Оловли йўллар” деб номланган телевизион бадий фильмни суратга олдилар. У марказий телевидение орқали бир неча марта кўрсатилиб, шов-шув қозонди. Фильмда Ўлмас Алихўжаев, Тамара Шокирова, Дилором Қамбарова, Баҳодир Йўлдошев, Ботир Зокиров, Аида Юнусова сингари қатор истеъдодли актёрлар иштирок этишганди. Бир куни дадамлар ва ойимлар билан машинада Андижондан Тошкентга келаётган эдик. Тоғ йўлларининг пастиди – жарликда дадамлар фильм суратга олинаётганини кўриб қолдилар. Табиатан қизиқувчан бўлганлари учун дарров машинани тўхтатиб, бизни пастга етаклаб кетдилар. Шовқин солиб оқаётган дарё бўйида, ям-яшил дарахтларнинг соясида Шухрат ака актёрларга бир нималарни тушунтирар эдилар. Актрисалар рус дворян аёллари киядиган гўзал узун либосларда, бошларида шляпа, кўлларида соябонлар тутиб, суратга тушишга тайёрланишар, чор ҳукумати даврида рус бойларида урф бўлган уст-бошларни кийган актёрлар режиссёрнинг сўзларини диққат билан тинглашарди. Шухрат ака дадамлар билан қулоч очиб кўришдилар, суратга олишни тўхтатиб кўйиб, анча суҳбатлашишди. Бирпас салқинда дам олганимиздан кейин яна йўлга чиқдик. Дадамлар машинани бошқарар эканлар: “Шухрат жуда талантли режиссёр, лекин бекорга шу фильмга кучини сарфляпти. Танлаган мавзуси ўткинчи”, деганлари ёдимда. Ҳақиқатан, йиллар ўтиб телевидение экранларида бу асар мутлақо кўрсатилмай кўйилди. Бадий жихатдан яхши савияда яратилган санъат асари замона зайли билан йўл кўйилган турли хатоликлар туфайли экрандан тушиб қолди.

1977 йилда “Ўзбекфильм” студиясидан дадамлар сценарий ёзишга шошилинич буюртма олдилар. Шу йили бадий кенгаш студия суратга олган фильмлардан бирини қабул қилмагани сабаб, ўша фильмнинг ўрнига тезкорлик

билан янги фильм яратилиб, йил охиригача комиссияга тақдим қилиниши керак эди. Фильм комедия жанрида бўлиши ва муваффақиятли чиқиши шарт эди. Ўша йилларда бир неча яхши фильмлар яратган режиссёр Эдуард Хачатуров дадамларга сценарий ёзишда ёрдам берадиган бўлдилар. Икковлари “Тўйлар муборак” номли фильм устида ишни бошлаб юбордилар. Фильм воқеалари ёз ойларида бўлиши керак, лекин сценарий ёзилиб тугатилганда ташқарида куз бошланган, гоҳ-гоҳ қор ҳам ёғиб турарди. Ёз келишини кутишга вақт йўқ эди. Ижодий гуруҳ вертолётда Тошкент шахрининг қайси кўчаларида дарахтларда барглар сақланганини, қор эриганини аниқлаб, ўша жойларда суратга олишни бошлади. Баъзи эпизодларда қаҳрамонларнинг эғнида энгил кийим бўлишига қарамасдан, оғизларидан ҳовур чиқаётганини, кўчадаги одамлар иссиқ кийинганини, дарахтлардаги барглар яшил эмас, қандайдир сарғайиб қовжираб қолганини сезса бўлади. Актёрлар Обид Юнусов ва Дилором Қамбарованинг анҳор сувига сакраш эпизодидаги тиши тишига тегмасдан қалтирашлари ҳақиқатдан қиш фаслида анҳорда чўмилишганидан эди. Актёр Обид Юнусовнинг бошига кўп қаватли иморатнинг деразасидан сепилган бир челақ сув ҳам олдин иситилиб олинган эди. Ижодий гуруҳдаги шошилиничлик кайфияти қаҳрамонларнинг хулқ-атворида ҳам таъсир қилиб, Ғани Аъзамов, Обид Юнусов, Гавҳар Зокирова, Лутфулла Саъдуллаев, Лола Бадалова, Дилором Қамбарова яратган қаҳрамонлар фильмнинг бошидан охиригача югуриб юришади. Асарнинг муваффақиятини янада мустаҳкамлаш учун фильмдаги тўй эпизодига таниқли “Ялла” ансамбли, хонанда Хайрулла Лутфуллаев, раққоса Маъмура Эргашева, актёрлар Икром Болтаева, Раззоқ Ҳамроевлар ҳам жалб қилинган эди.

70-йилларнинг бошларида бизни Ҳамза театрида саҳналаштирилган “Мен Чилига ишонаман” деб номланган спектаклга таклиф қилишди. Спектакль Пиночет амалга оширган давлат тўнтариши ҳамда Чилида кечаётган сиёсий ҳолатга бағишланган бўлиб, ниҳоятда зерикарли эди.

Сальвадор Альенде ролини машхур актёр Олим Хўжаев ижро этгандилар. Томошабинлар танаффус пайтида залдан чиқиб кетишмаслиги учун танаффуссиз, эшиклар беркитилган ҳолда томоша кўрсатилди. Спектакль тугагандан кейин Олим Хўжаев дадамларга яхши драма асарлари йўқлигидан, томошабинни театрга жалб қилиш қийин бўлиб қолганидан нолидилар. Шу воқеа сабаб бўлиб дадамлар томошабинбоп, ҳар бир ўзбек оиласида бўлиб турадиган воқеаларга бағишланган бир асар яратишни ният қилиб қолдилар. Қўқон Ўзбек Давлат драма театри томонидан саҳналаштирилган “Ўрик домла” номли спектаклни ҳисобга олмаганда, шу пайтгача дадамларнинг саҳна асари ёзишда катта тажрибалари деярли йўқ эди.

1970 йилда дадамнинг “Келинлар кўзғолони” деб номланган кичик бир ҳикоялари чоп этилган эди. Дадамларда шу ҳикояни кенгайтириб, саҳна асарига айлантириш истаги туғилди. Пьеса ёзилаётганда қаҳрамонларга ҳали исмлар берилмаган, театр актёрларининг номлари ёзилиб, уларнинг юриш-туриши, гапириш услуби, қобилияти кўзда тутилган ҳолда драма яратилди. Ҳар бир саҳнани ёзиб бўлганларидан кейин дадамлар театрга бориб, режиссёр Баҳодир Йўлдошевга ёзганларини ўқиб берардилар, улар ҳам ўз томонларидан ўзгартиришлар киритардилар. Театр жамоаси пьесанинг ҳар янги кўринишини қизиқиш билан кутиб олар, актёрлар қаҳрамонларнинг характерлари устида завқ-шавқ билан ишлардилар, қаҳрамонларнинг нутқига, юриш-туришига турли жилвалар олиб киришга ҳаракат қилар эдилар. Ҳар бир ролга иккитадан актёр тасдиқланган бўлиб, фақат қайнона ролини актриса Зайнаб Садриева бир ўзи дублёрсиз ўйнайдиган бўлдилар. Ниҳоят, спектакль тайёр бўлди. Асарни бадий кенгаш кўриб, саҳнада кўрсатиш учун тасдиқлаши керак эди. Биринчи кўришдаёқ бадий кенгаш икки томонга бўлиниб кетди. Спектаклни қўллаб-қувватлаганлар бир тараф, асарга қарши бўлганлар бир тараф. Кимдир чинакам ўзбекона асар яратилганини айтса, кимдир ўзбек қайноналарини мазах қиладиган бачкана, зарарли асар

сахналаштирилгани ҳақида кўпиртириб сўз юритарди. Асарнинг тақдири хавф остида эди. Спектакль сахна юзини кўриши учун кўп ҳаракат қилганлардан бири адабиётшунос Ҳафиз Абдусаматов бўлдилар. Улар матбуотда эълон қилинган қатор мақолаларида комедиянинг талаблари трагедияга тўғри келмаслигини, кулги, киноя, масхарасиз комедиянинг бўлиши мумкин эмаслигини, асарни камситиб, у масхарабозликдан иборат, зарарли деб қараш нотўғри эканлигини қайд этдилар. Ниҳоят, кўп фикр, тўкнашувлардан кейин “Келинлар қўзғолони” сахна юзини кўрди. Биринчи намоишданок асар халқнинг меҳрини қозонди ва кўп йиллар давомида нафақат Тошкентда, балки собиқ Иттифоқнинг ўнлаб академик театрларида, кўп чет эл давлатларида ва ниҳоят, 1999 йилда Америка Қўшма Штатларида ҳам сахналаштирилди. 1978 йилдаги театрнинг Москвадаги гастроль сафари давомида “Келинлар қўзғолони” бир неча драмалар қаторида Малый театр сахнасида намоиш қилиниб, рус томошабинлари орасида ҳам катта муваффақият қозонди.

Мухтор Аvezов номидаги Қозоқ Давлат академик театри “Келинлар қўзғолони”ни сахналаштирганида қизиқ воқеа содир бўлган. Театр жамоаси спектаклни ўзининг энг яхши асарлари қаторида бир неча шаҳар ва қишлоқларда кўрсатган эди. Кентовда спектакль кўрсатилаётганда қизиқ ҳодиса рўй берди. Зал томошабинлар билан лиқ тўла эди. Томошабинлар ерларда ҳам ўтиришарди. Кулги шу қадар зўр ва авжига чиққан эдики, томошабинлар орасида бирдан чақалок чинкириғи кўтарилди, томоша ярмида тўхтади. Залдаги ҳомиладор бир аёл каттиқ кулганидан туғиб қўйган эди. Болани Фармонбиби ижрочиси актриса Сабира Майқонова қабул қилиб олди, театр костюмери уни йўргаклади. Чақалок ўғил бола эди, унга Саид Аҳмад деб ном берилди. Спектаклнинг бундай муваффақияти дадамларни ва режиссёр Баходир Йўлдошевни янги пьеса яратишга руҳлантирди. Шундай қилиб, ҳозирги Ўзбек Миллий драма театри сахнасида “Куёв” номли спектакль яратилди. Асар қариган

пайтида ёлғизланиб қолган чолнинг ички кечинмалари, отасининг уйланишига қарши бўлган фарзандларнинг ўзаро муносабатлари ҳақида эди. Куёв ролини театрнинг машҳур актёрларидан бири Ғани Аъзамов дублёрсиз ижро этди. Бу асар ҳам томошабинлар томонидан яхши қабул қилинди, қатор вилоят театрларида, Мухтор Авезов номли Қозок Давлат академик театрида саҳналаштирилди, “Келинлар кўзғолони” сингари катта шуҳрат қозонди. Шундан кейин Баходир Йўлдошев томонидан Ўзбек Давлат ёшлар театрида “Келинлар кўзғолони”нинг давоми бўлмиш “Фармонбиби аразлади” спектакли саҳналаштирилди. Фармонбиби ролини бу спектаклда яна Зайнаб Садриева ижро этдилар, лекин қайнона ва набира-келинлар орасидаги муносабатлар халқимизда унча долзарб бўлмагани сабаблими ёки мавзу яна такрорлангани учунми, томошабинлар орасида унча муваффақият қозонмади.

“Келинлар кўзғолони”нинг шуҳрати боис режиссёр Мелис Абзаловда пьеса асосида фильм яратиш нияти туғилди. Эдуард Акопов сценарий ёзди. Қайнона ролини ким ўйнаши устида тортишувлар бўлди.

Фармонбиби ролига Муқимий театрининг таниқли актрисаси Турсуной Жаъфарова тасдиқланди. Томошабинлар бу актрисанинг талқинидаги Фармонбибини ҳам илиқ кутиб олдилар. Кенжа келин ролига ўша пайтларда Москвадаги Кинематография институтини битириб келган ёш иқтидорли актриса Дилором Эгамбердиева номзоди тасдиқланди.

Фильмда бир кўриниш бор. Унда саҳарда хўроз кичкирганидан кейин етти ўғил ва етти келин уй-уйларидан бирин-кетин чиқиб келишлари тасвирланган. Эрта тонгда куёш кўтарилаётган пайтда суратга тушиш учун актёрларга тунни декорациялар орасида ўтказишга тўғри келган. Шунинг учун қаҳрамонларнинг азонлаб хоналаридан сочлари пахмайиб, уйқусираб, кўзларини ишқалаб чиқишлари ишонарли чиққан, чунки актёрлар ҳақиқатан ҳам уйқудан энди туришганди.

Фильм кинотеатрларда намоиш қилинмасдан туриб, баъзи парчалари телевидение орқали кўрсатилган эди, шу сабаб томошабинлар катта қизиқиш билан премьерани кутишарди. Фильм намоиши бир кунда Санъат саройи ва Собир Раҳимов номидаги кинотеатрда бошланди. Ён атрофдаги маҳаллалардан чиққан қайнонаю келинлар зиналар, қаторлар орасидаги ерларда ўтириб, кино кўришган эди.

Мана шунча йиллар ўтганига қарамасдан булар халқимизнинг сеvimли асарлари бўлиб келмоқда, телевидение орқали тез-тез намоиш қилинмоқда. Чинакам санъат асарларининг умри боқийлигига, вақт ўтган сари уларнинг қадри янада ортишига яна бир бор ишонаркансан.

2010 йил

КУЙГАНЁР СОҒИНЧИ

Анджондаги дала ҳовлимиздан Катта Фарғона канали ўтарди. Канал ҳовлимиздан бир чақирим юқорида икки қисмга бўлиниб, ҳовлимизни икала томонидан айланиб, сўнг бошқа-бошқа тарафларга оқиб кетарди. Дарё бўйида катта тахта сўри оёқлари сувга ўрнатилган, унда дадамлар ёзнинг иссиқ кунларида ижод қилардилар. Икки комфоркали баллонли газ плитаси ҳам чинор тагига қўйилган эди. Чунки иссиқ кунда ҳадеб ошхонага чой дамлагани қатнаш одамни ҳолдан тойдириб кўяр эди. Шу оддийгина тахта сўри дадам – ёзувчи Саид Аҳмад учун салқин ижодхона эди. Адабиётимиз мулкига айланган қанча романлару ҳикояларга шу сўри гувоҳ бўлган. Дадамлар ёзишдан чарчаган пайтлари “Спидола” радиоприёмникларини тинглаб, оқаётган сувга тикилиб, хаёлларида ёзаётган асарларини пишитиб олардилар. Айниқса, хонандалар Фаттоҳхон Мамадалиев, Таваккал Қодиров, Берта Давидова, Ботир Зокиров ижросидаги кўшиқларни берилиб эшитардилар. Нафис куй ва кўшиқлардан илҳомланар эдилар. Тахта сўрига сувдан баъзида бақалар чиқиб, оёқ кийимларининг ичига кириб

олишар, гоҳида бошини сувдан чиқариб илонлар оқиб ўтарди. Дарёда чўмилаётган қишлоқ болалари ҳам сузиб ўтишар, ёзув машинкасини чиқиллатиб ёзиб ўтирган дадамлар оқиб ўтаётган болалар билан бир-икки оғиз ҳазиллашиб кўйишга ҳам улгурардилар. Бир куни “ижодхона”да кечаси ҳам қолдириб кетиладиган радиоприёмник йўқолиб қолди. Каналда чўмиладиган болалардан бирортаси олган бўлса керак, деган хаёлга бордик. Албатта, радиоприёмник атрофидаги гап-сўзларни кўни-кўшнилари ҳам эшитишди. Орадан икки-уч кун ўтгач, приёмник ўз жойида пайдо бўлиб қолди. Фақат унинг у ер, бу ерига лой теккан эди, холос. Болалар ўйламасдан қилиб кўйган ишларидан афсусланиб, радиони жойига қўйиб кетишганди.

Ойимлар адиба, шоира Саида Зуннунова 50 ёшлик юбилейларини туғилган юрти Андижонда нишонлашни орзу қилгандилар. Тошкентдан қатор машиналарда ёзувчилар, адабиётшунослар, хонандаю созандалар Қамчиқ довони орқали йўлга чиқдик. Бундан икки-уч ой олдин дадамлар Андижонга бир неча марта катнаб, зиёфатга керакли бўлган масаллиқлару идиш-товокларни Куйганёр қишлоғидаги дала ҳовлимизга ташлаб келган эдилар. Ошхонадаги бир қоп гуруч йўқолганини билиб қолдик. Қишлоқ – кичик жой, ҳамма нарса эшитилади. Кўни-кўшнилари ҳам гуруч воқеасидан хабар топишди. Орадан беш-олти кун ўтгач, ошхонамизда бир қоп гуруч пайдо бўлди, лекин унинг нави бошқа эди. Кимдир айнан ўша қопни эмас, ўрнига бошқасини ошхонага кечаси ташлаб кетган. Шунда бирорта ориятли куйганёрлик қишлоғи шаънини сақлаб қолиш учун шундай қилганини билдик. Тошкентлик ёзувчилар улар ҳақида ёмон фикрда бўлмасин, деб шундай қилганда у одам.

Шу дала ҳовлимизда нима йўқолса, ҳар доим топиларди. Бир куни дарё бўйида ойимлар оёқларини сувга солиб тахта каравотда ўтирганларида, бармоқларидаги феруза кўзли узук сувга тушиб кетди. Бу узук ойимларнинг энг яхши кўрган узуклари эди. Канал чуқур, бунинг устига жуда тез оқарди.

Каналда сузиб юрган болалар дарров етиб келишди. Сувга шўнғиб узукни топишга уриниб кўришди. Лекин шиддатли оқим болаларни дарёнинг қуйи тарафига оқизиб кетарди. Улар новвот рангда кўпириб ётган сув остида ҳеч нарсани кўришга улгура олмасдилар. Кўшни болалардан бири калин арқон олиб келиб белига боғлади, арқоннинг бошқа учини қирғоқдаги чинорга боғлаб сувга шўнғиди. Барибир у ҳам сув остидан ҳеч нарса топа олмади. Феруза кўзли узук болаликда бир маҳаллада катта бўлишган яқин дугоналари Ҳабибахоннинг совғаси эди. Ҳар қараганда ўртоғини эслатиб тургани учунми, ойим узукка жуда ачинардилар. Ёз тугаб, Тошкентга қайтиб келдик. Узук воқеасини деярли унутган эдик. Куйганёр қишлоғидан хат келиб қолди. Хатни Фарғона каналининг идорасида қоровул бўлиб ишлайдиган Ҳакимбой аканинг қизлари Ҳафизахон ёзган эди. Қиш фаслида дарёда сув камайиб кетгани учун оналари Кимсанхон ая белкурак ёрдамида куриб қолган дарё сатҳидан узукни топиб олганлари ҳақида ёзилган эди. Ҳафизахон хатда узукни авайлаб олиб қўйганини, ойимлар Андижонга келганларида ўз қўллари билан топширишини ёзган эди. Йиллар сувдай оқиб ўтди. Ҳар гал ойимларнинг шу узукларини кўлимга олганимда, уни совға қилган Ҳабибахон дугоналари, бировнинг тийинига ҳам хиёнат қилмайдиган, ҳалол, меҳнаткаш, оддий ўзбек аёли Кимсанхон ая ёдимга келади.

Ойимлар кечкурунлари кўшнимиз Қандилхон аяникига чиқиб, гаплашиб ўтиришни хуш кўрардилар. У ерга бошқа кўшни аёллар ҳам кечкурун рўзғор юмушларидан бўшаганларидан кейин йиғилишарди. Қандилхон аянинг икки ўғил ва икки қизлари бор, турмуш ўртоқлари гўшт дўконида кассоб бўлиб ишларди. Шу боис бўлса керак, турмуши атрофдагиларникидан тузукроқ. Қандилхон аянинг тилла тақинчоқлари, чиройли кўйлақлари ҳам бор эди. Бир куни Қандилхон ая ойимларга ҳасрат қилиб қолдилар. Менинг тилла тақинчоқларим – болаларим, дебди маҳалладаги ўнта фарзандли бир аёл кўпчиликнинг ичида. Қандилхон аяга бу гап оғир ботибди. Кенжатоимдан кейин оғир операцияни

бошимдан кечирдим, бошқа фарзанд кўриш менга мумкин эмас, нима қилай, шуни юзимга солиш шартмиди, деб ўқиндилар. Ойимлар уларга тўрт фарзандни вояга етказиш ҳам катта иш эканини, ҳар бир болани ўқитиш, уйли-жойли қилишнинг ўзи аёл киши учун жасорат, деб уларни тинчланттирдилар.

Андижон халқи болажонлигини ҳамма билади. Фарзандларини бешикда ётган пайтидан бошлаб “сиз”лашади. Болаларга ортиқча танбەх беришмайди, шўхлик қилишса, гапга киришмаса, катта бўлса, эси кириб қолади, деб индашмайди. Баъзида бизникига ҳам болаларини етаклаб меҳмонлар келарди. Улар “қий-чув” билан боғдаги ғўр олмаю ноқларни ерга уриб туширишарди, хожатхонага бориб ўтирмасдан тўғри бетон йўлкачаларга “иш”ларини “бажараверишарди”. Болалар пойабзалини ечмасдан диван-креслолар устида сакрашар, шоколад, мураббо юқи қўллари билан пардалар, сервантларни ушлашарди. Ота-оналари уларга ўзгача меҳр билан тикилиб, болалар роса яйрашяптида, дейишарди. Меҳмонлар кетгандан кейин дадамлар ойимлар билан уй тозалашга, бетон йўлкачаларни шлангда ювишга тушиб кетардилар. Орадан бирор ҳафта ўтар-ўтмас меҳмонлар, болалар Саид Аҳмад тоғасини соғиниб қолишибди, деб яна кириб келишарди.

Ойимлар дала ҳовлида дадамларга ижодий имконият яратиб беришга ҳаракат қилардилар. Лекин ҳамиша ҳам бунинг уддасидан чиқа олавермасдилар, чунки биз Тошкентдан келишимиз билан таниш-билишлар, ёру биродарлар карвони узилмасди. Шундай пайтларда дадамларнинг асарлари чала қолаётганидан кўпроқ ойимлар сиқилардилар. Колхоз раислари, вилоят идораларида юқори лавозимда ишлайдиган мансабдор кишилар бозор қилиб, ўзлари билан ошпазни ҳам олиб келишарди. Бу зиёфатлар, албатта, дадамларнинг хаёлларини ижод қилишдан чалғитарди. Лекин дадамлар вақт топиб, ишларининг чаласини битиришга ҳаракат қилардилар. Эрталаб биз уйқудан турганимизда улар резина шлангда дарахтларни

ювиб, ҳовлига қалин қилиб сув сепиб қўйган бўлар эдилар. Шийпоннинг тагидаги шотут дарахтининг қоп-қора меваларини тоғорачага териб қўярдилар. Мен бирпас мизғиб оламан, машинкамдаги қоғозларга тегманглар, деб хоналарига кириб кетардилар. Мен ойимлар билан кечаси ёзилган варақларни ўқиб, яна билдирмасдан жойига қўйиб қўярдик. Сув сероблиги учун қўшнилар томорқасига шоли экишарди. Сув бўйига жойлашган ям-яшил шолিপоялар чиройли манзара ҳосил қиларди. Дадамлар томорқага ҳавасга хилма-хил дарахтлар, сабзавотлар эктирган эдилар. Ойимлар билан овқат қилишдан олдин офтобда қотиб, ҳансираб ётган ердан белкуракда картошка қазирдик, сабзи, пиёз суғурардик, қўл-оёқларимиз тиканлардан шилиниб помидор, бодринг териб чиқардик. Овқат пиширишдан ҳам овқатга тушадиган масалликни томорқадан иссиқда йиғиб чиқиш малол келарди. Шунда Тошкентдаги уйимизда музлаткичдан сабзавот олиб, овқат пишириш қанчалик осон бўлганини эслардик. Умуман, ойимларнинг дугоналари ёзда Қора денгиз бўйларида ҳордик чиқариб, қорайиб қайтиб келишса, ойимлар Куйганёрдаги дала ҳовлида меҳмон кутиб, ўчоқ бошида, томорқада қорайиб Тошкентга қайтар эдилар. Ҳовлимизда йигирматача шафтоли дарахти бўлиб, мевасининг бир тарафи қизил, бир тарафи сарик рангда бўларди. Дадамлар бу шафтолини “Лола” нави деб атардилар. Пишиқчиликда мевасини ҳеч қаерга сиғдириб бўлмасди. Дадамлар челақларга, тоғораларга шафтоли тўлдириб, машиналарида таниш-билишларга ташир эдилар. Челақлар, тоғоралар ҳам ўша жойда қолиб кетаверарди. Рўзғорда идиш-товоқ қолмаганида ойимлар дадамларга дўкондан тез-тез челақ ва тоғоралар олиб келтирардилар. Дадамлар дўстларини ҳар гал учратганларида, челақларимни қачон қайтарасизлар, деб сўрардилар. Ҳам шафтоли бер, ҳам челақ бер, ҳам уйига обориб бер, яна кетидан челагимни қайтар, деб ялиниб юр, роса аҳмоғини топибсизлар, деб яниб қўярдилар ҳазил аралаш.

Мана шу воқеаларга ҳам ўттиз беш, қирқ йил бўлиб қолибди. Бу орада замонлар, одамлар ўзгарди. Лекин

Избосканнинг меҳнаткаш, содда, софдил, олижаноб, ўзбек халқининг энг яхши хислатларини ўзида мужассамлаган инсонлари ўзгармади. Куйганёр қишлоғидаги Катта Фарғона канали бўйидаги дала ҳовлимизда бўлиб ўтган воқеалар меҳрибон, инжа табиатли ойимлар Саидахоним, ҳазилкаш, ҳозиржавоб, одамохун дадам Ўзбекистон Қаҳрамони Саид Аҳмадларни ҳамisha соғинч билан хотирлайман.

2009 йил, 9 октябрь

Саид АҲМАД

БИЗ ШУНДАЙ ЯШАДИК

Бир он тўхтаса-чи, учкур бу дамлар,
Бир он силкитмаса тезкор қанотин.
Қаришдан бир нафас тинчиб одамлар,
Бир онгина тутса мангулик отин.

Бу фақат маҳсулсиз, афсусли хаёл –
Вақтдек чавандозни жиловлабди ким?
Аммо елкасига мушкул ва малол
Юқларни осмоқдан туrolмасмиз жим.

У ҳамон пишқириб югурар бирок,
Нуқра бўлиб сочга қўнар нафаси.
Инсондан ўч олмоқ бўлиб чамаси
Таранг тиниқ юзга ботирар тирнок.

Саидахоннинг иш столида ўтириб бирон нарса ёзганини эслаёлмайман. Ошхонада овқатга уннай туриб, боласининг беланчагини тебрата-тебрата тиззасига дафтар қўйиб шеър ёзган пайтлари кўп бўлган.

Уйда сақланаётган қўлёзмаларининг кўпчилигида ёғ, сутнинг доғлари бор.

Қаерда илҳоми келиб қолса, ўша ерда ёзаверарди. Журнал саҳифаларининг четидаги оқ жойларига жуда майда

ҳарфлар билан қора қаламда ёзган шеърларининг кўлёмалари ҳозир ҳам уйимизда сақланади.

Сафарларда юрган пайтларимизда чиройли-чиройли блокнотлар олиб келардим. Ўша блокнотларнинг дастлабки саҳифаларига шеър битиларди-ю, кейинроқ бориб уларнинг саҳифалари бозорда қилинган харажатлар ҳисоб-китоби билан тўлиб кетарди.

– Нега унақа қиласиз, атайлаб шеър ёзишингиз учун олиб келгандим, – дейман.

– Бозорга бир чангал пул билан кетиб у-бу оламан-у, шунча пул қаёққа кетганини билмай ўтираман.

Биламан, Саидахон менинг пулимни харжлаганидан хижолат бўлиб шундай қилади. Ўз пулини харжлаганда ҳисоблаб ҳам ўтирмайди.

– Сиз унақа қилманг. Қачон мен топиб келган пулимга ҳисоб сўрабман?

– Шунақа дейсиз-у... – дейди у хижолат аралаш жилмайиб, – умримда бировнинг пулини ишлатмаганман.

Чиндан ҳам, Саидахон отадан етим қолган бир этак укаларини боқиш ташвиши билан ёшлигининг хузур-ҳаловатини кўрмаган. Онаси Сабохон кўҳликкина меҳнаткаш аёл эди. Ўқишдан қайтган қизларини ёнига олиб чорси, дўппи тикишарди. Шу арзимаган даромад орқасидан рўзғор тебратишарди. Саидахон Андижон ўқитувчилар институтини тугатгандан кейин Избоскан туманининг Тўрткўл қишлоғидаги мактабда ўқитувчилик қила бошлайди. Ҳар ҳафтада топганини уйга ташлаб, йигирма километр йўл юриб орқасига қайтарди. Шу ташвишлар орасида тинмай китоб мутолааси билан яшаган Саидахон турмушга чиққандан кейин ҳам эрининг пулини сарф қилишга сира кўниколмасди.

Китобимга каттароқ пул олган пайтларимда ҳаммасини унинг кўлига бериб кўярдим. Шу пул то тамом бўлмагунича ҳар куни ишдан келишим билан блокнотни очиб, харжларни ўқиб берарди. Мен бундан хижолат чекардим. Баъзан жаҳлим чиқиб, кўлидаги блокнотни олиб ҳовлига отиб юборардим.

– Э, пулингиз ҳам қурсин. Магазинга кирсам ҳам, бозордан бирор нарса харид қилсам ҳам худди орқамдан нима қилаяпсан, деб қараб турганга ўхшайсиз. Қўйинг, энди менга пул берманг. Рўзғорга керагини ўзингиз олиб келаверинг.

Саидахон гонорар олганда биратўла ҳаммасини харжлаб, ўзига кийим-кечак олиб келарди.

– Ҳой, инсофингиз борми? – дейман ҳазиллашиб.
– Участка бошлаб қўйганмиз-а. Томини ёпишга тунука олишим керак, шувоғига пул керак.

Шунда Саидахон хандон отиб куларди.

– Эркаклар хотинига тилла узук олиб беради. Хотинини кўғирчоқдек ясатиб қўяди. Ўз кийим-бошини ўзи эплайдиган хотинингиз борлигидан суйинсангиз-чи.

Ўртамизда мана шундай ҳазил-мутойибалар ҳам бўлиб турарди.

Гап Саидахоннинг столда асар ёзмаганлигида эди.

Уйимизда бир эмас учта ёзув столи бор эди. Барибир унда ёзишга Саидахоннинг қўли тегмасди. Эртадан кечгача уйда ғимирсиб юраверарди. Албатта, уйда хотин киши учун ҳамма вақт иш топилади. Кир ювиш, бичиш-тикиш, уй йиғиштириш, овқат қилиш, келди-кетдига тайёргарлик кўриш...

Шунга ўхшаш юмушларини бажариб юриб йўл-йўлакай хаёлида шеърини пиширарди-да, дераза раҳига тирсагини қўйиб, ё бўлмаса дазмол қиладиган тахтага қоғоз қўйиб етилган сатрларни туширарди.

Баъзи шеърларининг икки сатри журнал муқовасига, тўрт сатри телефон рақамлари бор рўйхат тагига ёзиб қўйиларди. Шеърни шу йўсин битказарди-ю, кечга бориб машинкада икки нусха кўчириб оларди.

Табиатимда ўйинқароқлик бўлганидан кечаси ишлардим. Бунга сабаб, кўчага чиқиб кетиб бўлмайди. Ҳамма ухлаган. Ўтириб ишлашдан бошқа илож йўқ. Ҳали-ҳалигача кечаси ишлайман. Шунга ўрганиб кетганман.

Мен ҳеч қачон ёзган ҳикояларимни таҳрир қилмай Саидахонга кўрсатмаганман. Кечаси тонг отгунга қадар

ишлаб ҳикоямни битираман-да, бир варақ қоғозга “Саида Зуннунова, ҳикоя битди. Ҳозирча ўқиманг!” деб ёзиб, эшикка ёпиштириб қўяман.

Мириқиб ухлаб турганимдан кейин таҳрир қиламан. Саидахонга ўқиб бераман. У ортиқча эътибор бермай шунчаки тинглайди.

– Аллақачон ўқиб бўлганман. Яхши ҳикоя ёзибсиз, – деб мени табриклайди.

Ана шундан кейин ёзиб бўлган ҳикояларимни таҳрир қилмагунимча Саидахон тополмайдиган бирон жойга беркитиб қўядиган бўлдим.

Олтмиш биринчи йил телевизор кўриб ўтирганимизда (қайси фильм эканлиги ёдимда йўқ) асар қаҳрамони “Турналар” деган қўшиқ айтди. Негадир бу қўшиқ менга жудаям таъсир қилди. Фильм тугаганда Саидахонга “Турналар” деган ҳикоя ёзаман, дедим.

Авваллари ҳеч қачон фалон нарса ёзаман, деб айтмасдим. Саидахон ҳайрон бўлди.

Кўпдан бери ҳеч нарса ёзмай ўртоқларимдан дакки эшитиб юрган пайтларим эди. Саидахон ҳар доим, овқат маҳалидаям, бирон иш қилаётган пайтимда ҳам, қачон биронта ҳикоя ёзасиз, сиз тенгилар тез-тез ёзиб туришибди, бунақада орқада қолиб кетасиз-ку, деб тинмай гапираверарди. Турна тўғрисида ёзаман деганимда жуда севиниб кетди.

Хуллас, ўша кеча ухламай тонг оттирдим. Ёшлигимда эшитган, ўзим кўрган воқеаларни эсладим. Болалигимда уйимизда битта чўлоқ турна бўларди. Орқамдан эргашиб юрарди. Онаминг айтишларига қараганда, бу турна қаердадир яраланиб, тонг маҳали тўдасидан ажралиб ҳовлимизга тушган экан. Ўша турна кўз олдимга келаверди. Бугунги воқеаларга омухта қилиб, уни ҳикоямга қаҳрамон қилиб олдим. Тонготар маҳали битди. “Саида Зуннунова, ҳикоя битди. Қидириб юрманг, сиз тополмайдиган жойга беркитиб қўйганман”, деб ёздим-у, эшикка ёпиштириб

уйкуга кетдим. Уйғониб катта уйга чиқсам, Саидахон хикояни ўқиб ўтирибди. Ҳайрон бўлдим.

– Қандоқ қилиб топдингиз. Печканинг ўтхонасига тиқиб қўйган эдим-ку! Шунга ҳам топдингизми?

– Хотин киши ўз уйдаги ҳамма тешик-теликларни биледи. Аёл кишидан нарса беркитиб бўлмайди. Топдим. Жуда яхши хикоя ёзибсиз. Жумлаларида ғализликлар бор, тузатарсиз.

– Ана шунинг учун ўқимай турунг дейман-да.

– Мен ишлаган қишлоқ манзараларини жуда аниқ ёзибсиз. Ўқиб таъсирланиб кетдим. Чолнинг турнаси учиб кетганида кўзларимдан ёш чиқиб кетди. Мен ҳам бир хикояни қоралаб қўйдим. Аввал ўзингизникини таҳрир қилиб бўлинг, кейин меникини ўқиймиз.

Бирон соат ўтириб хикоямдаги ғализ жумлаларни таҳрир қилдим. Нонуштадан кейин Саидахонникини ўқидик. Яхши хикоя ёзибди. Аммо оҳанги менга унча ёқинқирамади. Ҳикоя ёлғиз ўғлини уйлантирган бир бева аёл тўғрисида эди. Кампир тўй куни келинга бармоғидаги узугини совға қилади.

Тўй тарқаган уй манзараси ниҳоятда чиройли ёзилганди. Кампирнинг портрети ҳам жуда яхши.

– Менга қаранг, номини “Қўллар” деб қўйинг. Бутун хикоя давомида кампирнинг қўлларини тез-тез тилга олиб турунг. Шунда унинг меҳнати, мухаббати, меҳри ўқувчи кўз олдида пайдо бўлади.

Бу гап Саидахонга жуда ёқди. Бир ўтиришда таҳрир қилиб, мен айтган гапларни кўшиб ўқиб берди. Ҳикоя ниҳоятда таъсирли чиқди. Икковимизники ҳам олдинмакетин “Совет Ўзбекистони” газетасида босилди. “Қўллар” рус тилига таржима қилиниб “Правда” газетасида, сал фурсат ўтиб, “Советская женщина” журналида чоп этилди.

“Қўллар” Саидахонга жуда катта шуҳрат келтирди. Негадир мен танқидни унча хуш кўрмайман. Танқид эшитган куним қўлларим ишга бормайди. Бирон хикоямми, китобимми танқидга учраса ойлаб ёзмай қўяман. Мақтов эшитсам ёзгим келаверади. Шу феълимни билган Саидахон

кўчадан гап топиб келади. Ростми, ёлғонми, менга ёқадиган гап бўлади.

– Ойбек акани кўргандим. Ҳикояларингизни жуда яхши кўрар экан. Нега ёзмаяпти, деб сўрадилар.

Бу гап ёлғонлигини билсам ҳам барибир ёқарди. Балки ростдир, Ойбек ака ўқиса ҳафсаласи пир бўлмасин, деб яхшироқ ёзишга ҳаракат қилардим.

Саидахон, Ғафур акани кўрдим, ундоқ деди, бир куни Абдулла акани кўрдим, сизни бундоқ деди, деб мени қизиқтириб қўярди.

Олтмиш бешинчи йилда “Шарқ юлдузи” журналида “Уфқ” романининг биринчи китобини қаттиқ танқид қилган мақола босилибди. Почтачи журнал олиб келганда Саидахон варақлаб кўрса шунақа мақола бор. Ўзи ўқиб, ўша саҳифаларни йиртиб олиб қўйибди. Ўша кезларда романининг иккинчи китобини жуда ҳафсала билан берилиб ёзаётган пайтим эди. Ўқиса қўли ишга борма, янги китоби бир-икки ой тўхтаб қолади, деб атайин шундай қилган. Мақолани бошқалардан эшитиб, бирон ойлاردан кейин ўқидим.

Биз мана шундай бир-биримизни аярдик. Ёзишга бир-биримизни рағбатлантириб турардик.

Албатта, жанжалсиз уй йўқ, деганларидек орамизда ғидибди гаплар ҳам бўлиб турарди. Кўпинча бунақа воқеаларга мен сабабчи бўлардим.

Уй қуриб, машина олиб, юбилей қилиб анча чикимдор бўлиб қолдик. Менинг қўлим очиклиги, бўлар-бўлмасга пулни сарф қилиб юборишимни билган Саидахон рўзғор бошқаришни ўз қўлига олди. Топганимизни расамади билан билиб-билиб сарфларди. Албатта, бу менга ёқмасди. Эркак одамнинг кўчада озми-кўпми харжи бўлади. Саидахон худди кулоққа ўлчаб бергандек, қўшимча жуда оз пул тутқазарди. Мен ҳам бўш келмасдан, олган гонорарларимдан ўмариб қолардим. Саидахон буни билмасди.

Миртемир домла менга ўхшаган серсарф одам эдилар. У киши билан бир маҳаллада турардик. Домланинг Туркманистондан, Қозоғистон, Қирғизистондан келадиган

шоир ўртоқлари кўп бўларди. Уларнинг ҳаммасини Тошкент ресторанларида яхшилаб меҳмон қилиб кузатардилар. Баъзи-баъзида кечаси таксида келиб деразамни чертардилар. Форточкани очиб саломлашардим.

– Қорақалпоқдан ўртоқларим келиб қолди. Омонат касса ҳозир берк. Эрталабгача юз сўм бериб тур, аммо Саида билмасин, деб тайинлардилар.

Шунда мен беркитиб қўйган “ўғрилиқ” пулидан юз сўм узатардим. Домла пулни олиб, эртага, албатта, ўз қўлингга бераман, дердилар.

Эртасига айтган гаплари эсларидан чиқиб, пулни Саидахонга бериб кетардилар. Саидахон, бу пулни қаердан олдингиз, деб мени қийин-қистовга оларди. Шундай қилиб мен ҳам пулдан ажралардим, ҳам пул “ўғриси” бўлиб қолардим.

Нодира қизимиз тўрт ёшга кирган пайт эди. Машинада далаларга чиқардик. Нодира сут ичиб, унинг қаердан пайдо бўлишини билмасди. Анор еб, заводдан чиққан, деб ўйларди. Далаларда юрганимизда сигир соғаётган хотинларни, анор гулини, ҳосилини кўриб, қовуннинг марзада палак орасида дўмпайиб туришини, маккажўхорининг попугини кўриб хайрон бўларди.

Саидахон унинг бу ҳолатларини кузатиб юрган экан. Эндигина оламни таниётган гўдак тўғрисида “Ойдан тушган қиз” деган жуда нурли, беғубор ҳикоя ёзди. Ўқиб жуда таъсирланиб кетдим. Ўша ҳикоя “Гулистон” журналида босилди. Редакция ходимларидан бири сарлавҳасини “Осмондан тушган қиз” деб ўзгартирибди. Саидахон жуда-жуда хафа бўлди.

– Ахир, нега сўрамасдан ўзгартиришади. Осмондан тушган сўз салбий маънони англатади-ку. Гўдайган одамга осмондан тушган бўлсанг ҳам менга хўжайинчилик қилма, деган гап бор. Ойдан тушган, деганда қандайдир нурли бир нарсани тасаввур қиламиз.

Саидахон ҳамма вақт ўз асарларидаги ҳар бир сўз учун курашарди. Чунки у ҳеч қачон сўзларни нотўғри ишлатмасди.

Ғафур Ғулом вафот этганда унга атаб “Шоирни эслаб” деган бир шеър ёзганди. Сарлавҳа тагига “Ғафур Ғулом вафоти кунларида ёзилган” деб қўйилган эди. Шеър босилиб чиққандан кейин афеусланиб қолди.

– Муни қаранг, Ғафур аканинг ўлиmidан каттиқ куйган эканман. Бир сўзни хато қилиб ёзганимни сезмай қолибман. “Вафоти кунда” дейиш ўрнига “Вафоти кунларида” деб ёзворибман. Жуда уятли иш бўлди-да.

Саидахон эллик бир йил умр кўриб бировга бош эгмади. Имонини маҳкам ушлади. Ўзига гард юқтирмади. Оламдан ҳалол-покиза яшаб ўтди. Лаганбардорлик, бировга мутелик, ҳасадгўйлик унга бегона эди.

*Курашсиз, меҳнатсиз шодлик, кулгини
Ўзрилиқ мол дейман, қиламан ҳазар.
Қалбимнинг парчаси сингмаса агар,
Розимасман биров ҳадя этса зар.*

Бу сатрлар Саидахоннинг шеърда чизилган сувратига ўхшайди...

САИД ВА САИДА: ТАҲРИРСИЗ ВА ТАЛҚИНСИЗ САТРЛАР

Адиблар асар битаётганда ўз аслиятини яшириши, китобини кимлардир ўқишини инobatга олиб, иш тутиши мумкин. Аммо-лекин кўнглига яқин инсонига хат ёзаётганда ортиқча “шоирлик” қилишига ҳожат йўқ. Бунда сўзлар янада самимийроқ жаранглайди, туйғулар эса пардозланмаган ҳолда қозоғга тўкилади.

Катта мақсадлар, ширин орзулар билан оила қуриб, умрлари баҳорини ҳижронда ўтказган икки ижодкор қалб кечинмаларини, орадан ярим аср ўтгач, бўяб-бежамоққа, турфа тахминларимиз билан “бойитмоқ”қа на ҳожат. Бинобарин, бири Тошкентда, иккинчиси Андижонда тугилган икки садоқатли рафиқ – ёзувчи Саид Аҳмад ва шоира Саида

Зуннунованинг самимий ёзишмаларини таҳрирсиз, талқинсиз асл ҳолича ҳукмингизга ҳавола қилишни ихтиёр этдик.

Соғинчли салом! Меҳрибон Ойижон! Ҳурматли Саидахон!

Мен соғ-саломатман, юборган хатларингиз ва совғаларингиз беҳато етиб келяпти. Раҳмат. Аҳволим яхши. Иш оғир эмас. Ёшлигимда кўшимча ҳунар деб ўрганиб кўйганим рассомлик қўл келиб қолди. Рассомлик устахонасида ишлайман. Машқ билан туппа-тузук рассом бўлиб қолдим. Ишлаган расмларим бу ернинг катталарига жуда маъқул бўляпти. Мойли бўёқ билан катта-катта сувратларни ишлай бошладим. Эртадан кечгача турли бўёқлар орасида севган ҳунарим – санъат билан овораман. Санъат билан машғул бўлган даврларимда бироз бўлса ҳам ўзимнинг айни замондаги маҳрумиятларимни унутаман-у, бўёқлар жонлантирган сеҳрли манзараларга берилиб кетаман. Бу машғулот мени овутади, руҳимни енгиллатади.

Мендан ортиқча ташвиш тортманглар. Ейиш-ичиш яхши. Уч маҳал қуоқ-суоқ овқат бор. Нон эса кўпинча ортиб қолади. Чекиш масаласида танглик бор, холос (гугурт ҳам шундай). Посилкага кўпда зўр берманглар.

Саидахон!

Нимаики имкониятингиз бўлса кийинг, енг-ичинг. Дўст-душман олдида ғариблик ошкор бўлмасин. Хотинлик номига номуносиб бўлган, аммо ўзини аёлларнинг зийнати деб биладиган муршидалар олдида мағрур бўлинг (қалбнинг ўртанишларини яширмақ қанчалар қийин бўлса ҳам, ирода кучи билан енгмоққа мажбурмиз, ахир). Дунёда яшамок ҳукуки инсонга фақат бир марта берилган, энг гуллаган, яшайдиган, ҳаётнинг гўзаллиги, бор жамолини тўйиб-тўйиб кўрадиган бир даврда сизни ҳасрат-надоматга солиб қўйган гуноҳкор сифатида сўзлаётирман (аслида, мен гуноҳкор эмасман). Тақдирнинг беомон чангали бу гал адашди, жазога сазовор бўлмаган ошиқ ўлжасини қурбон қилди. Мен на ватан олдида, на инсоният олдида айбдорман. Фақат сизнинг

олдингиздагина гуноҳкорман, холос. Ҳа, фақат сизнинг олдингизда!.. Чунки айни замонда чекаётган азобларингиз фақат мен туфайли. Мен бўлмаганимда балки сиз бунчалик қийналмаган бўлардингиз. Хаёл кучи билан сизни қай шароитда яшаётганингизни кўриб турибман. Шодлик ва кайғуларимга шерик бўлган, ғариб масканимда сиёҳдонимнинг етимлигини сездирмаган чинакам дўстимни унутмайман. Шодлигини кўрмай ғамига шерик бўлган кимсани унутиб бўладими, ахир. Ширин хаёллар, эзгу ниятлар ўрнига фақат ғам-андуҳ кўрган хотинни унутиш мумкинми, ахир? Йўқ! Менинг бу сатрларим ўз хотинини мақтаган маддоҳ шоирнинг мадҳияси эмас. Ўз кўзим билан кўриб, қалбим билан ҳис қилиб турганим ҳақиқатни қандай қилиб яширай, ахир.

Ўз тақдиримни ким билан баҳам кўриш кераклиги ҳақида фикр қилган кунимдан бошлаб кўпларни синаб кўрдим, кўплар мени синаб кўрди. Узоқ изланиш сўнгида сизни топдим. Шу билан овундим. Бутун борлиғим, келажагим, тақдиримни баҳам кўраман, ҳаётнинг абадийлигига қўл кўтарамиз деб турган айни қизгин-ширин, завқли бир пайтда айрилиқ бошга тушди-ю, икки ёш, навқирон қалб, порлоқ ниятлар бирла бошлаган ҳаракатини ярим йўлда тўхтатиб қўйди. Афсус, минг афсус...

Мен сиз билан ғурурланаман. Айтинг-чи, “Ҳамма нарсадан кечди-ю, айтганини қилди” (ўз хатингиздан) деган хотин билан ғурурланса арзимайдими, ахир. Бу сўзлар билан сизни мақтаётганим йўқ, ёлбораётганим ҳам йўқ. Ҳеч қачон, ҳеч вақт, айниқса, сизга сира-сира ёлбормайман. Ёлбориш умиднинг сўнги нуқтаси. Ёлбориш ожизликнинг асл маъноси (айни замонда тубанлик ҳам). Агар мен сизга ёлборганимда эди, руҳингизни ҳақоратлаган, дилингизга озор бериб қўйган бўлардим.

Ёзган хатингизда “Ҳасратимни ёзай десам, қаламга ўт тушиб, қоғоз куйиб кетди”, дебсиз. Ўша куйган қалам билан қоғознинг ёлқини менинг ҳам қалбимда аланга олиб кетди. Қаламни куйдирманг. Ҳижрон ўтида тоблансин, чиниксин.

Қалам қанча қора бўлса, оппоқ қоғоз бетида жонли манзараларни янада жонлироқ яратади. Мана шу қоғозларда тасвир этганимиз манзаралардан пояндоз қилиб келажакка бормоғимиз керак. Ҳа, бирга бормоғимиз керак. Руҳан туша кўрманг. Китоб билан қалам улфатингиз бўлсин. Мен худди шундай қилипман. Расм соламан, китоб ўқийман ва рус тилини ўрганаман. Бу менинг кундалик одатий машғулотим бўлиб қолди.

Мендан Зухур акамга, поччамга, Фароғат опамга, келинойимга, Машхура опамга, Мудирага, Далилага, Дилбархонга, Мафраткага, Ҳотамга, Ўмакага, Севар пучукка, Ширинка-артисткага, Фаридунга, Элдор оловга, Улфат ва унинг укаси ҳам адасига, Уйгушага, Мастиркага салом айтиб кўйинг.

Бошига бемаҳал ташвиш тушган куёвнинг Андижондаги қайнонаси, қайнотаси ва қайнсингилларига гуноҳкорона саломимни етқизинг. Мендан ранжимасинлар.

Ойша опам, Пўлат, Арслонни дадасининг ўз уйига соғ-саломат етиб келиб рўзғорига бош бўлиши билан табриклар кўйинг. Саломимни айтинг.

Бийим бечоранинг нияти холис экан. Ниятига етди. Узун кечалар ухламай чеккан руҳий азоблари зое кетмади. Бундай бахтли ҳодисадан ниҳоятда севинганимни кампирга билдириб кўйинг. Қози бувамга кўпдан-кўп салом.

Хурмат билаи Саид Аҳмад

05/05. 51.

Адресим: “Казахская ССР, Карагандинская обл. Джекказганский рудник п/я 392/4”

Хурматли Саид Аҳмад ака!

Салом!

Қимматли соғлиғингизни сўраганимдан кейин, саломатлигимни билдираман. Биз тинчмиз, ҳамма қариндош-рууғлар саломат.

Саид Аҳмад ака, ўтган баҳор (йўк, ундан олдинги баҳор бўлса керак) шундай шеър ёзиб кўйган эканман:

*Эккан гулларингиз очилди қийғос
Сизсиз завқ бермади менга сира ҳам.
Ахир, мен Сиз билан биринчи марта
Ҳамнафас ҳаётга қўйганман қадам.
Босган изингизни излаб кўчада
Довдираб, тентираб юрганларим бор.
Мен одамман, ахир, балки биларсиз,
Эҳтимол, бўлмассиз сира миннатдор.
Эҳ-ҳе, нималарни гапирмадилар,
Барига чидадим, қилолдим бардош.
Ишондим, бир куни кириб келасиз,
Кечанинг кетидан чиққандай қўёш.*

Бу баҳор эса гулларингизни чаман-чаман очилганини кўрганда янги шеър ёзмадим-у, ўша шеъримни эсладим. Чунки ёзсам, барибир юқоридаги сўзларни қайтарган бўлар эдим. Атиргуллар жуда авж олиб кетган. Ҳозир ҳовлининг ҳамма ёғи гул. Ўзингиз кўрсангиз эди, қанчалик севинардингиз. Сиз учун ҳам, сизнинг ўрнингизга ҳам уларни парвариш қиламан, асрайман. Мана, ҳозиргина бир дона кизил гулни китоб орасига солиб қўйдим, Сизга деб. Посилкага солиб қўярман. Ўзим эса югура-югура ҳамма нарсадан ҳафсалам пир бўлиб, бундан кейинги оғирликларга ҳам чидашга, кўп умрим ҳисобига бўлса ҳам, жуда мушкул бўлса ҳам, оғир бўлишга қасд қилдим. Майли, мен ҳаммасини Сиз ва ўзимнинг поклигим учун кўтараман. Фақат ўйлайман, ўқишим тугаса, ҳамма келган студентлар кетсалар, мусофирлик яна ҳам қаттиқ сезилса керак, деб. Хулласи, икки жаҳон овораси бўлиб қолдим. Жуда сиқилган кезларимда уйга бориб келай десам, яқин эмас. Бир ёқдан Сиз йўқсиз. Бир ёқдан онам ва укаларимни соғинаман. Борганимга, мана, бир йил бўлиб қолибди.

Шоирлик билан энди бутунлай хайрлашдим. Бу касб менга кўришга улгурмаган бахтиёрлигу бир умрга бадбахтлик бағишлади. Шунинг учун у билан хайрлашиш у қадар оғир бўлмади, десам бўлади. Энди ўз қалбим сўзларини

бировларнинг шеърларидан кидирадиган бўлиб қолдим.
Мана, Муқимийнинг шу байтларини ёд олдим:

*Кўнгилни гунча янглиз таҳ-батаҳ қон айладинг-кетдинг,
Халойиқ ичра маъюсу паришон айладинг-кетдинг.
Отиб тийри жафо дилларга, ҳар ёндин солиб раҳна,
Нечук султонки сен мулкингни вайрон айладинг-кетдинг.
Шунақа гаплар.*

Саид Аҳмад ака, тўғри, сочимда оқ толалар кўпайган.
Тезроқ келмасангиз, бутунлай оқариб кетади. Унда нима қиламиз? Сочингизни бўянг, десангиз мен эпчилроқ ҳам эмасман. Яхшиси, тезроқ келинг. Баъзида ойим ҳазиллашади. “Агар шундай қилса, мен ҳам бир қийнайман, ўғлингизнинг ҳам сочи оқаради. Ундан кейин тенг бўламиз”, дейман. Саид Аҳмад ака, иложи бўлса хат ёзиб турунг. Мен ўша ердамисиз-йўқми, билолмаяпман. Жуда кўпдан хат йўқ...

Ҳурмат билан: Саида

Кўрпа-ёстик масаласи қалай? Кўрпангиз эскиб кетгандир.
У ерда қанақа беради, билмаймай. Керак бўлса ёзинг, бир илож қилиб юборарман.

1952 йил

*Олтин япроқларни тўзгитган кузнинг
Ойдинли тунда учрашдик икков.
Баҳор, майсалардан гунча очган тонг,
Жудолик бағримга ташлади олов.
Расминга қарайман, гамгин ва маҳзун.
Кўзингда ёнади истиқбол нури
Биламан кўксингда қайнайди ҳамон
Меҳру вафоларнинг кўрки, гурури.*

Саид Аҳмад. Қамокдан юборилган дилнома.
Жезқозгон 3.1.53.

ҚАДРИ БАЛАНД САНЪАТКОР **мавзусида тадбирнинг намунавий сценарийси**

(Тадбир сценарийси намуна сифатида берилмоқда. Ахборот-кутубхона муассасаларининг мутахассислари сценарийга ўзгартириш ва қўшимчалар киритишлари мумкин).

Тадбирга таклифнома ҳамда дастур тайёрланади, шунингдек, адабиётлар кўргазмаси ташкил қилинади. Адабиётлар кўргазмасидаги асарлар юзасидан обзор ўтказиш ҳам мақсадга мувофиқ бўлади. Тадбирни олиб боровчи уни куйидаги сўзлар билан очиши мумкин.

Олиб боровчи: Ассалому алайкум, ҳурматли даврамиз меҳмонлари! Бу йил юртимизда Саид Аҳмад таваллудининг 95 йиллиги кенг нишонланмоқда.

Ўзбекистон Қаҳрамони, Ўзбекистон халқ ёзувчиси Саид Аҳмад ўзбек адабиёти ривожига улкан ҳисса қушган сермахсул ижодкорлардан эди. Унинг ҳикоялари, қиссалари, романлари, ҳажвий асарлари, комедиялари адабиёт ва театр мухлисларига яхши таниш.

Ҳажвни чуқур тушунган ва англаган Саид Аҳмад ҳам юморист, ҳам эпик, ҳам лирик, ҳам сатирик бўлганлигидан унинг асарлари ўз мавзуи, услубий ва жанрий ранг-баранглиги билан ажралиб туради. Бироқ, Саид Аҳмад ўз табиати билан юморга бой санъаткор, у ҳар бир нарсадан ҳеч ким кўрмаган ва пайқаманган кулгили ҳодисаларни, инсон ҳаракатидаги қизиқ ҳолатларни тезда кўради ва ундан маъноли кулги чиқара олади. Бу хусусият унинг барча асарларида яққол кўзга ташланади. Унинг юмористик маҳорати лирик ва психологик тасвирлаш маҳорати каби ёзувчи ижодининг том маънодаги замонавийлигидан, ўзига хослигидан туғилган.

Саид Аҳмад ижодий фаолиятига бағишланган бугунги тадбирга меҳмонларни таклиф этганмиз. Улар билан сизларни таништираман. *(Сўзга чиқувчилар таништирилади ва уларга навбат билан сўз берилади).*

Биринчи сўзга чиқувчи: Ҳозирги ўзбек адабиётида ҳажвчи ёзувчилар ҳақида гап кетганда дарҳол кўз олдингизга Саид Аҳмад келади. Чунки у энг пешқадам ҳажвчи, халқимиз орасида ўзининг ҳаётбахш кулгиси билан машҳур бўлган адиблардан бири бўлиб қолди. Саид Аҳмад деганда кулгининг табиати яраклаб кетгандай бўлади, кулги ёзувчи маънавиятининг ажралмас бўлагига айланиб кетган.

Инсоннинг маънавий эҳтиёжларидан бири кулги адабиёт ва санъатда муҳим эстетик вазифаларни бажаради. Шунинг учун борлиқни, инсон ҳаётини бадий акс эттирадиган ҳажвнинг ўзига хос хусусиятларини, асар ғояси, қаҳрамонлар характерини очиб беришдаги ролини, адибнинг кулги яратишдаги маҳоратини тадқиқ этиш адабиётшуносликнинг муҳим ва долзарб масалаларидан бири бўлиб қолди.

Иккинчи сўзга чиқувчи: Саид Аҳмаднинг ҳажвчилик фаолияти ҳақидаги энг яхши баҳони ундан бир неча йиллар илгари Ғафур Ғулум берган эди: “Кунни кеча бир даста “Муштум”ни кўлтиклаб, менинг уйимдан Абдулла Қаҳҳорниқига, униқидан мениқига қатнаб, бирор жўяли маслаҳат қидириб юрган Саид Аҳмад бугун бақувват сатирик юморист ёзувчимиз бўлиб етишди...”.

Саид Аҳмад ҳажвининг асосий моҳиятини ташкил қилувчи юмор “ёруғ қарашлар”га эғалиги билан ажралиб туради ва тезда китобхонни ўзига жалб этади.

Учинчи сўзга чиқувчи: Саид Аҳмаднинг ноёб истеъдоди – табиатан юморга мойиллиги ижодига катта таъсир ўтказган. Бу унинг нафақат ҳажвий асарларида, ҳам яққол кўринади, балки жиддий асарларида ҳам яққол кўринади, шунинг учун Саид Аҳмад ижодидаги кулги унинг табиатидан келиб чиқадиган, унинг қон-қонига сингиб кетган хусусият, қолаверса, унинг фикрлашидаги, дунёқарашидаги ўзига хосликдан туғилган.

Саид Аҳмад асарларида кулги турли хил вазифаларни бажариб келади: воқеликка бўлган муносабатни ифодаловчи восита, тарбиялаш қуроли, қаҳрамонни жозибали, асарни ўқимишли қилади, инсонни ҳар хил иллатлардан халос

қилишга кўмаклашади, турли хил иллатлар “қасалига” дучор бўлишнинг олдини олади, юмор ҳиссини ўстиради ва тарбиялайди. Шунинг учун Саид Аҳмад ижодида юмор жиддий кучга, катта аҳамиятга эга. Адиб асарларида кулги муаллифнинг тасвирланаётган ҳодисага муносабатини ифодаловчи восита бўлиб келади. У ҳаётдаги ижобий воқеаларни тасдиқлашда, уларга хайрихоҳлигини, муҳаббатини билдиришда, шунингдек, ҳар хил салбий ҳодисаларни, турли-туман баъзи қусурларни ўзига хос йўл билан танқид қилишда фойдаланади. Унинг асарларида кулгининг жуда кўп шакллари, усуллари учрайдики, бу кулги ҳақидаги қарашлар, имкониятлар доирасини нечоғли кенг эканлигини кўрсатади.

Тўртинчи сўзга чиқувчи: Саид Аҳмад ижодида кулгининг кўлами бениҳоя кенг ва ранг-баранг. У ҳар гал танлаб олинган воқеанинг оқимиға, қаҳрамонларнинг савиясига, ўзининг ниятиға мос равишда кулгининг ана шу турли шаклларидан биттасини ёки бир нечтасини қўллайди. Унинг ҳажвияларида кўпинча сатирик ва юмористик кулгининг қўшилиб келиши характерлидир.

Саид Аҳмад асарларида кулги ҳамма вақт фаол хизмат кўрсатади, у шунчаки тасвир воситаси бўлиб қолмай, ўқувчини тарбиялаш қуролиға ҳам айланади. “Чўл ҳикоялари” туркумида, “Келинлар кўзғолони” комедиясида, “Уфқ” трилогиясининг баъзи эпизодларида кулги орқали ўқувчининг туйғусига таъсир қилади. Чўл бургути – Раҳимжон, Фармонбиби, Азизхон каби образлардаги энг яхши хусусиятларнинг баъзиларини юмор орқали кўрсатиб, китобхонда эзгулик сифатларини тарбиялайди.

Шундай қилиб, Саид Аҳмад асарларида воқеликни ҳар томонлама бадиий таҳлил қилишга ва баҳолашга имкон берувчи, шунингдек, ўқувчининг туйғуларига таъсир қилиш билан унга муайян кайфият ҳосил этишга ёрдам берувчи муҳим эстетик мезонға айланади. Бу йўналишда юмор кулгиси устиворлик қилади.

Бешинчи сўзга чиқувчи: Саид Аҳмад ижодидаги юморнинг муайян манбалари мавжудки, у мана шу манбалар чашмасидан озиқланди, илҳомланди. Ҳаёт ёрқин кулгили ҳодисаларга тўла, ижодкор кулгисининг биринчи манбаи ҳаётдир. Ёзувчи буни чуқур ҳис этган ҳолда ҳамиша қайнок ҳаёт ичида, халқ орасида яшади, халқ ҳаётини чуқур ўрганди. Ўзининг энг сара асарларида халқ қалбидаги бойликларни, халқнинг теран фазилатларини, миллий кулгисини чуқур очиб беришга интилди. Ёзувчи юморининг ҳаётгий, халқчил чиқишининг асл манбаи ҳам, сабаби ҳам шу ҳаётнинг ўзи. У ҳаётдаги қайси бир ҳодисани тасвирламасин ўзининг нуқтаи назарига содиқ қолади: уларга лирик-юмористик жиҳатдан муносабат билдиради. Унинг ҳаётгий, қонуний илдизларини ҳаётнинг ўзидан қидириш керак, бу эса адибдан воқеа-ҳодисаларнинг ич-ичига кириб, унинг мазмуни, ички хусусиятларини чуқур, ҳар томонлама билишни талаб қилади. Саид Аҳмад шунинг учун ўз кулгисига ҳаётнинг ўзидан объект танлаб олади, шундоққина жўшқин ҳаётнинг, ундаги кулгининг ўзини асарларига кўчиради-қўяди.

Ёзувчи асарларида кулги туғдирадиган манбалардан яна бири унинг ҳаёт ичида мукамаллашиб борган маҳоратидир. У ҳажвий усуллардан, воқеани қуриш йўлларида, тилдан шу қадар усталик билан фойдаланадики, улар билан биргаликда асарни ҳаётбахш юморга тўлдиради, натижада унга бир илик оҳанг бахш этади.

Олтинчи сўзга чиқувчи: Саид Аҳмад ижодининг бир посангисида доимо ҳажв туради. Адибнинг ҳажвия, интермедияларини ўқир экансиз, кулгидан ўзингизни тўхтата олмайсиз, бу кулги заминида айтилаётган гаплардан ҳайратланасиз. Ҳаётга, одамларга бўлган улкан меҳр адиб қалбдан тошиб чиққан туғён, эҳтирос, ундаги шоирона нигоҳ туфайли унинг ҳажвиялари, улардаги кулги ўзига хос фавкулудда хусусият касб этади.

Саид Аҳмад, албатта, лирик-юмористик ҳикоялари, ҳажвий миниатюралари таъсирида бақувват юморист бўлиб танилди. Унинг ҳикояларида самимий лирика ҳажв

унсурлари билан қоришиб кетади. Бу икки фазилат адиб ижодида ҳикоядан ҳикояга ўсиб борди. Шунинг учун “Уфқ” трилогияси Саид Аҳмаднинг бутун ижодиётидан ўсиб чиққан ва барча ҳикояларига, қиссаларига, комедияларига ҳамоҳангдир, шулар билан томирдош асардир.

Саид Аҳмад ҳикояларида усталик билан халқнинг миллий турмуш тарзи, руҳи, кайфиятларини бениҳоя жонли, ширали тилда, ҳаётий образларга бой шаклда тасвирлайди, шу туфайли унинг юмори ҳам самимий чиқади. “Уфқ”да ҳам бу хусусият ёрқин кўриниб туради.

Саид Аҳмаднинг ҳажвий маҳоратини кўрсатувчи яна бир муҳим фазилат шуки, бир қатор лирик ҳикояларида ҳам, нозик, ички ҳиссиётларни ифодалашда ҳам юмор кўшиб юборилади, умуман ёзувчи тасвирда юморсиз қалам тебратиши мушкул.

Олиб борувчи: Саид Аҳмад озикланган чашмалардан яна бири унинг устозларидир. Унинг моҳир юморист бўлиб етишувида Ғафур Ғулом билан Абдулла Қаҳҳорнинг бевосита таъсири катта бўлган. Ёзувчининг ўзи ҳам мазкур устозларининг кучли таъсирини мамнуният билан эътироф этади: “Аслида мени ҳажв йўлига Ғафур Ғулом бошлаб кирган. Маълумки, Ғафур ака ўттизинчи йилларда ҳажв жанрларида ижод қилди. Ихчам кулгили ҳикояларнинг жуда яхши намуналарини яратди. Мен шу ҳикоялар таъсирида адабиётга кирганман. Кейинчалик бу буюк ёзувчи билан яқиндан танишишим, ундан ростмана ижодий таълим олишим ҳажвга бўлган интилишимда жуда катта ёрдам беради. Ундан кейин Абдулла Қаҳҳор ҳикояларидаги сиққиклик, сўзни исроф қилмаслик, тагдор гап айтиш санъати мен учун бир дарслик хизматини ўтади”.

Ҳар қандай ёзувчи ҳам устозларидан ўрганади, таъсирланади, агар табиат ато этган ҳақиқий талант бу тасвирланишдан ижодий озикланса, тақлиб қилмай, улардан санъаткорлик сирларини ўрганиб ўзига хос йўлдан борса, такрорланмас талант эгаси сифатида ном қозонади. Албатта, табиатида кулгига мойиллик, кулдириш лаёқати, истеъдоди

бўлмаган одам ўзгалардан бу фазилатни олиши, ўзлаштириши мумкин эмас, бироқ ҳажвий анъаналар доирасидан ташқарида камол топиши ҳам даргумон. Ҳақиқатан ҳам Саид Аҳмад Ғафур Ғуломнинг халқчил юмори, Абдулла Қаҳҳорнинг ҳақиқий сатирасининг энг яхши анъаналари руҳида тарбияланди, улар кулгисидан илҳомланиш унинг ўзига хос такрорланмас кулги санъати яратишига самарали таъсир кўрсатди.

Саид Аҳмаднинг нафақат ҳажвий, балки жиддий асарларида ҳам доимо кўп қиррали юморнинг бирор қирраси албатта, бўлади ва бу хусусият ёрқин кўриниб туради, унинг асарларига ҳеч кимникига ўхшамайдиган ўзгача оҳанг, ўзгача тароват, куч бағишлайди.

САИД АҲМАД ҲАЁТИ ВА ИЖОДИ ҲАҚИДА САВОЛ-ЖАВОБ ЎЙИНЛАРИ ВА ТЕСТ САВОЛЛАРИ

Савол: Саид Аҳмад ва Саида Зуннунова ҳайкалини ўрнатиш тўғрисида қачон қарор қабул қилинди?

Жавоб: 2011 йил 27 майда Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Ўзбекистон Қаҳрамони, Ўзбекистон халқ ёзувчиси Саид Аҳмад ва таниқли Саида Зуннунова хотирасига Тошкент шаҳрида ҳайкал ўрнатиш тўғрисида”ги Қарори қабул қилинди.

Савол: Нечанчи йилда Саид Аҳмадга “Ўзбекистон Қаҳрамони” унвони берилган?

Жавоб: 1999 йил 25 августда

Савол: “Саид Аҳмад баъзан китобхон кулавермаса китиклаб кулдиради, йиғлайвермаса кўзига пиёз суртиб йиғлатади” деган иборани ким айтган?

Жавоб: Абдулла Қаҳҳор

Савол: Саид Аҳмад Ўзбекистон халқ ёзувчиси унвонини қачон олган?

Жавоб: 1980 йилда

Тест

1. Биринчи ҳикоялар тўплами қайси ва қачон чоп этилган?

- А) “Тортик” (1940)
- В) “Эр юрак” (1942)
- С) “Фарғона ҳикоялари” (1948)
- Д) “Чўл бургути” (1960)

2. “Уфқ” трилогияси қачон ёзилган?

- А) 1964–1974 йилларда
- В) 1966–1970 йилларда
- С) 1970–1974 йилларда
- Д) 1971–1974 йилларда

3. 1997 йилда қандай унвон билан мукофотланган?

- А) “Ўзбекистон Қаҳрамони” унвони билан
- В) “Дўстлик” ордени билан
- С) “Шуҳрат” медали билан
- Д) “Буюк хизматлари учун” ордени билан

4. Саид Аҳмаднинг 3 жилдли “Танланган асарлари” нечанчи йилда чоп этилган?

- А) 1998 йилда
- В) 2001 йилда
- С) 1999 йилда
- Д) 2000 йилда

5. Саид Аҳмаднинг 1988 йилда қайси романи чоп этилган?

- А) “Жимжитлик”
- В) “Қоракўз мажнун”
- С) “Уфқ”
- Д) “Киприкда қолган тонг”

6. “Куни кеча бир даста “Муштум”ни қўлтиқлаб, менинг уйимдан Абдулла Қаҳхорникига, униқидан

меникига қатнаб, бирор жўяли маслаҳат қидириб юрган Саид Аҳмад бугун бақувват сатирик юморист ёзувчимиз бўлиб етишди...”. Ушбу иборани ким айтган?

- A) Абдулла Қаҳҳор
- B) Ойбек
- C) Миртемир
- D) Ғафур Ғулом

7. “Йўқотганларим ва топганларим” китоби нечанчи йилда чоп этилган?

- A) 1998 йилда
- B) 1999 йилда
- C) 2000 йилда
- D) 2001 йилда

**8. Йил бўшатар йилга навбатни,
Чархпалаги айланади арш.
Саидасиз Саид Аҳмадни
Фаришталар айлар парвариш.**

Саид Аҳмадга бағишланган ушбу парча кимнинг шеъри?

- A) Саида Зуннунова
- B) Ойдин Ҳожиева
- C) Муҳаммад Юсуф
- D) Нодира Саид Аҳмад қизи

Ўзбек тилида

Расмий ҳужжатлар

Ёзувчи Саид Аҳмад (С. А. Хусанхўжаев)ни Халқлар дўстлиги ордени билан мукофотлаш тўғрисида : СССР Олий Совети Президиумининг Фармони (Москва, 1980. – 9 июнь, № 22 49-х) : // ССР Иттифоқи Олий Советининг ведомостлари. – 1989. – № 23(2047). – Б. 460.

Ёзувчи Саид Аҳмад (С. А. Хусанхўжаев)ни Халқлар дўстлиги ордени билан мукофотлаш тўғрисида : СССР Олий Совети Президиумининг Фармони (Москва, Кремль, 1980, 9 июнь) // Совет Ўзбекистони. – 1980. – 10 июнь.

Каримов И. Ўзбекистон Қахрамони, халқ ёзувчиси Саид Аҳмадга : 80 ёшга тўлиши муносабати билан йўллаган табрикномаси // Халқ сўзи. – 2000. – 10 июнь.

С. А. Хусанхўжаевни Ленин ордени билан мукофотлаш тўғрисида : СССР Президентининг 1991 йил 25 февраль Фармони // Ёш ленинчи. – 1991. – 27 февр. ; Халқ сўзи. – 1991. – 27 февр. ; Ўзбекистон адабиёти ва санъати. – 1991. – 1 март.

Ўзбекистон Қахрамони, халқ ёзувчиси Саид Аҳмад ва таниқли шоира Саида Зуннунова хотирасига Тошкент шаҳрида ҳайкал ўрнатиш тўғрисида : Ўзбекистон Республикаси Президентининг қарори // Халқ сўзи. – 2011. – 28 май ; Еркин Қарақалпақстан. – 2011. – 31 май.

Ўзбекистон Қахрамони, халқ ёзувчиси Саид Аҳмадга : 80 йиллик юбилейи муносабати билан Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислом Каримовнинг йўллаган табриги // Ўзбекистон Республикаси Президенти девони хабарномаси. – 2000. – № 2. – Б. 27.

Ўртоқ Саид Аҳмад (С. А. Хусанхўжаев)га “Ўзбекистон ССР халқ ёзувчиси” фахрий унвони бериш тўғрисида : ЎзССР Олий Совети Президиумининг Фармони, Тошкент, 1980, 9 июнь, № 294-х // ЎзССР Олий Совети Президиумининг ведомостлари. – 1980. – № 17(836). – Б. 477 ; Совет

Ўзбекистони. – 1980. – 10 июнь ; Ёш ленинчи. – 1980. – 10 июнь.

Хусанхўжаев Саид Аҳмадни Ўзбекистон Республикасининг “Дўстлик” ордени билан мукофотлаш тўғрисида : Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармони, 1995 йил 8 июнь // Ўзбекистон матбуоти. – 1995. – № 4. – Б. 91.

Алоҳида нашрлари

Алла. – Тошкент : Ўқувпеддавнашр, 1960. – 42 б.

Бир ўпичнинг баҳоси : ҳажвлар. – Тошкент : Адабиёт ва санъат нашриёти, 1993. – 272 б.

Жимжитлик : роман / рассом Ш. Қаҳҳоров. – Қайта ишланган нашри. – Тошкент : O'zbekiston, 2006. – 279 б.

Жимжитлик : роман. – Тошкент : Адабиёт ва санъат нашриёти, 1989. – 318 б.

Зилзила : (ҳикоя ва эссе-хотиралар) / сўзбоши муаллифи У. Норматов. – Тошкент : Ўзбекистон, 2005. – 111 б.

Йўқотганларим ва топганларим : хотиралар. Адабий ўйлар. – Тошкент : Шарқ, 1998. – 304 б.

Йўлтўсар : [кичик ёшдаги болалар учун] / рассом Р. В. Левицкий. – Тошкент : Ёш гвардия, 1962. – 4 б.

Киприкда қолган тонг : қиссалар, хотиралар, ҳикоялар. – Тошкент : Шарқ, 2003. – 320 б.

Лаъли бадахшон. – Тошкент : Ўзбекистон КП МКнинг бирлашган нашриёти, 1966. – 46 б.

Муҳаббат : ҳикоя ва очерклар. – Тошкент : “Қизил Ўзбекистон” ва “Правда Востока” бирлашган нашриёти, 1949. – 29 б.

Назм чорраҳасида : Ғафур Ғулум ҳақида ҳикоялар. – Тошкент : Ёш гвардия, 1982. – 80 б.

Назм чорраҳаларида : Ғафур Ғулум ҳақида ҳикоялар. – Тошкент : Ғафур Ғулум номидаги адабиёт ва санъат нашриёти, 1993. – 96 б.

Номозов О. Саид Аҳмаднинг чорбоғи : эсселар ва очерклар. – Тошкент : Зар қалам, 2004. – 120 б.

Ойдин кечалар : ҳикоялар. – Тошкент : Ўзадабийнашр, 1961. – 170 б.

Онажонлар : ҳикоялар. – Тошкент : Ўзадабийнашр, 1962. – 55 б.

Повестъ ва ҳикоялар. – Тошкент : Ўзадабийнашр, 1958. – 229 б.

Саид Аҳмад, Мирмуҳсин. Эр юрак : ҳикоялар. – Тошкент : Ўзадабийнашр, 1942. – 20 б.

Сайланма : 3 томли. – Тошкент : Адабиёт ва санъат нашриёти.

т. 2. Уфқ: Трилогия. – 1980. – 888 б.

Сайланма : 3 томли. – Тошкент : Адабиёт ва санъат нашриёти.

т. 1. Қиссалар. Ҳажвлар. Миниатюралар. – 1980. – 390 б.

Сайланма : 3 томли / сўнгсўз муаллифи У. Норматов. – Тошкент : Адабиёт ва санъат нашриёти, 1982.

т. 3. Ҳикоялар. Комедия. Миниатюра. Адабий ўйлар. – 638 б.

Собиқ ўғри : ҳикоялар ва интермедиялар. – Тошкент : Ёзувчи, 1991. – 32 б.

т. 1 : Ҳикоялар. – 2010. – 303 б.

т. 2 : Ҳажвиялар, пьесалар. – 2012. – 383 б.

Танланган асарлар / сўзбоши муаллифи О. Шарафиддинов. – Тошкент : Шарқ, 2010.

Танланган асарлар. 3 томли / сўзбоши Абдулла Қаҳҳорники.

т. 1. Ҳикоялар. – 1971. – 390 б.

т.2. Қиссалар, ҳажвлар, миниатюралар. – 1972. – 390 б.

т.3. Уфқ : роман. – 1970. – 439 б.

Танланган асарлар. 3 томли. – Тошкент : Шарқ, 2000.

т. 1. Ҳикоялар. – 303 б.

т. 2. Ҳажвиялар, пьесалар. – 381 б.

т. 3. Хотиралар. Адабий ўйлар. – 335 б.

Таъзим : ҳикоялар. – Тошкент : Тошкент, 1966. – 221 б.

Тошларда қотган ҳайрат : адабий ўйлар, хотиралар, ҳикоялар. – Тошкент : Ғафур Ғулом номидаги нашриёт-матбаа ижодий уйи, 2006. – 207 б.

Тухфа : ҳикоялар / тўпловчилар Саид Аҳмад, О. Ёқубов, Н. Фозилов. – Тошкент, 1964. – 223 б.

Уфқ : роман. – Тошкент : Тошкент, 1965. – 223 б.

Уфқ : роман. – Тошкент : Ғафур Ғулом номидаги бадиий адабиёт нашриёти, 1966. – 227 б.

Уфқ : роман. К. 2. – Тошкент : Шарқ, 1996. – 240 б.

Уфқ : трилогия / қайта нашри. – Тошкент : Адабиёт ва санъат нашриёти, 1979. – 688 б.

Уфқ. Трилогия. Қайта нашри. К. 1. – Тошкент : Адабиёт ва санъат нашриёти, 1976.

К. 1. Қирқ беш кун. – 1976. – 688 б.

Уфқ : Трилогия / муҳаррир И. Зоиров. – Тошкент : Ғафур Ғулом номидаги нашриёт-матбаа ижодий уйи, 2013. – 631 б.

Фарғона ҳикоялари. – Тошкент : “Қизил Ўзбекистон” ва “Правда Востока” бирлашган нашриёти, 1948.

Хазина : ҳикоялар. – Тошкент : Ўзадабийнашр, 1963. – 343 б.

Чўл бургути : ҳикоялар. – Тошкент : Ўзадабийнашр, 1960. – 102 б.

Чўл шамоллари : ҳикоялар. – Тошкент : Ўзадабийнашр, 1961. – 57 б.

Юлдуз : ҳажвлар, очерклар, пьеса. – Тошкент : Адабиёт ва санъат нашриёти, 1986. – 223 б.

Қадрдон далалар : повесть ва ҳикоялар– Тошкент : Ўзадабийнашр, 1957. – 298 б.

Қирқ беш кун : роман. – Тошкент : Адабиёт ва санъат нашриёти, 1975. – 254 б.

Қисса ва ҳикоялар. – Тошкент : Ёш гвардия, 1968. – 386 б.

Қорақўз мажнун : ҳикоялар / сўзбоши муаллифи У. Норматов. – Тошкент : Ўзбекистон, 2001. – 240 б.

Гилдирак : қисса, ҳикоялар, пьесалар, резгилар. – Тошкент : Ёш гвардия, 1989. – 320 б.

Hikoyalar. – Toshkent : Tamaddun, 2011. – 256 b.

Jimjitlik : roman. Qayta ishlangan nashri. – Toshkent : O`zbekiston, 2008. – 276 б.

Jimjitlik : roman. – Toshkent : O`zbekiston, 2013. – 336 б.

Ufq : roman. – Toshkent : Tamaddun, 2011.– 237 b.

Диссертациялар

Ахмедова Ш. Н. Саид Аҳмад ҳажвиётида бадий маҳорат : дис. ... фил. фан. номзоди. – Ташкент, 1994. – 137 б.

Номозов А. Н. Ҳозирги ўзбек драматургиясининг комик табиати (Саид Аҳмад ва Ўлмас Умарбеков комедиялари асосида) : фил. фан. номзоди дис. автореф. : 10.01.02. – Самарқанд, 1994. – 28 б.

Номозов А. Н. Ҳозирги ўзбек драматургиясининг комик табиати (Саид Аҳмад ва Ўлмас Умарбеков комедиялари асосида) : дис. ... фил. фан. номзоди. – Ташкент, 1994. – 129 б.

Вақтли матбуот ва тўпламлардаги асарлари

Азоб : ҳикоя // Ўзбекистон овози. – 1998. – 17 окт.

Алла : ҳикоя // Ўзбекистон хотин-қизлари. – 1956. – № 4. – Б. 20–22.

Бармоқлар : ҳикоя // Саодат. – 1983. – № 9. – Б. 10–11.

Баҳор қизлари : ҳикоя // Саодат. – 1970. – № 4. – Б. 14–16.

Баҳор сувлари : ҳикоя // Ўзбекистон хотин-қизлари. – 1960. – № 8. – Б. 12–14.

Баҳорнинг бир куни. Лавҳа // Совет Ўзбекистони. – 1969. – 7 май.

Бегона : ҳикоя // Тошкент ҳақиқати. – 1956. – 27 май.

Бир сиқим хандон писта : ҳикоя // Ўзбекистон овози. – 1992. – 20 май.

Бирёний изидан : ҳажвий саргузашт қиссадан мусиқали драмалашган иккинчи қисса // Шарқ юлдузи. – 1970. – № 2. – Б. 229–232.

Битта ўпичнинг баҳоси : ҳикоя // Халқ сўзи. – 1995. – 24 янв.

Боғ : ҳикоя // Совет Ўзбекистони. – 1983. – 30 янв.

Бозор йўлида. “Уфқ” романининг иккинчи қисмидан // Муштум. – 1969. – № 20. – Б. 10.

Бузоқ : роман // Тошкент оқшоми. – 1966. – 7 июль.

Ваҳима ҳикоялар : Отасининг боласи, боласининг отаси ; Бузоқ ; Дум // Шарқ юлдузи. – 1966. – № 12. – Б. 99–105.

Гул ҳақида ҳикоялар // Қизил Ўзбекистон. – 1964. – 1 янв.

Елим : ҳикоя // Ўзбекистон. – 1964. – № 5. – Б. 15.

Жажжи ҳикоялар : Ҳайкал ; Бир умр... ; Тансиқ // Ёш ленинчи. – 1970. – 19 июнь.

Жасорат : ҳикоя // Ўзбекистон маданияти. – 1964. – 7 нояб.

Жимжитлик : шу номли романдан бир боб // Ўзбекистон адабиёти ва санъати. – 1983. – 25 февр.

Жимжитлик : роман // Шарқ юлдузи. – 1988. – № 10. – Б. 10 ; № 11. – Б. 54–101 ; № 12. – Б. 33–116.

Зумрад : ҳикоя // Ўзбекистон маданияти. – 1964. – 8 янв.

Икки ҳикоя : 1. Ўрик домла (“Чўл бургути” ҳикояларидан) ; 2. Лочин // Шарқ юлдузи. – 1959. – № 4. – Б. 58–65.

Илҳом париси : ҳикоя // Тошкент ҳақиқати. – 1960. – 20 март.

Йўлда : ҳикоя // Қизил Ўзбекистон. – 1963. – 15 сент.

Йўлини йўқотган одам : ҳикоя // Халқ сўзи. – 2005. – 22 окт.

Ишонч : ҳикоя // Қизил Ўзбекистон. – 1961. – 12 нояб.

Карнай : ҳикоя // Муштум. – 1985. – № 24. – Б. 6–7.

Келинлар кўзғолони : ҳикоя // Саодат. – 1970. – Б. 10–13.

Кичик ҳикоялар : Мукофот (Репортаж) ; Қулоқ, тош, кўл, Шавкатжон : (Лавҳа) // Совет Ўзбекистони. – 1966. – 10 нояб.

Коммунист : ҳикоя // Ўзбекистон хотин-қизлари. – 1961. – № 10. – Б. 14–15 ; Қизил Ўзбекистон. – 1960. – 8 март.

Кўзларингда ўт бор эди ; Кечиккан севги... ; Пойқадам... // Шарқ юлдузи. – 1963. – № 4. – Б. 103–115.

Кўклам тароналари : насрий дoston // Ўзбекистон маданияти. – 1958. – 1 янв.

Кўклам чечаклари : ҳикоя // Тошкент ҳақиқати. – 1957. – 9 март ; Ўзбекистон хотин-қизлари. – 1960. – № 3. – Б. 10–11.

Куртақлар. Лавҳа // Ўзбекистон хотин-қизлари. – 1958. – № 7. – Б. 2–3.

Лайлак келди : ҳикоя // Ўзбекистон маданияти. – 1966. – 1 янв.

Лахтак ҳикоялар : Ихтиро ; Чемпион... // Ўзбекистон маданияти. – 1966. – 30 июль.

Лочин (“Чўл бургути” ҳикояларидан) // Ўзбекистон хотин-қизлари. – 1959. – № 11. – Б. 11–13.

Лукмон : ҳикоя // Ўзбекистон маданияти. – 1960. – 12 окт.

Мангулик қиссаси : ҳикоя // Ўзбекистон маданияти. – 1960. – 26 март.

Маҳаллада дув-дув гап : Оқ уй ; Иғволар ; Тонгги товушлар (Лирик манзара) ; Тунги саргузашт // Халқ сўзи. – 1992. – 22 февр.

Меҳрибон : ҳикоя // Ўзбекистон хотин-қизлари. – 1956. – № 2. – Б. 22–24.

Меҳрибонлар : “Уфқ” номли романдан парча // Ўзбекистон хотин-қизлари. – 1964. – № 9. – Б. 14–15.

Митти ҳикоялар : Меҳри қуёш пионер ; Ҳимматингизга балли, отахон! ; Шошилинич тадбир ; Ҳодиса ; Ҳаяжонли учрашув // Муштум. – 1968. – № 6. – Б. 8–9.

Мўтти (“Оҳангарон ҳикоялари”дан) // Ўзбекистон маданияти. – 1961. – 25 нояб.

Мўтти : ҳикоя // Халқ сўзи. – 2005. – 5 нояб.

Муҳаббат : ҳикоя // Саодат. – 1975. – № 8. – Б. 10–11.

Муҳаббатнинг туғилиши : ҳикоя // Ўзбекистон қишлоқ хўжалиги. – 1959. – № 8. – Б. 19–21.

Назм чорраҳасида : Ғафур Ғулом ҳақида ҳикоялар // Шарқ юлдузи. – 1979. – № 11. – Б. 93–114.

Номард савдогар : эртак // Ўзбекистон адабиёти ва санъати. – 1983. – 11 нояб.

Ов : Саргузашт ҳашар : роман. II боб // Ўзбекистон адабиёти ва санъати. – 1993. – 29 янв.

Ойдин кечалар : ҳикоя // Ўзбекистон маданияти. – 1960. – 1 май.

Оилавий ҳангома : ҳикоя // Ўзбекистон. – 1965. – № 6. – Б. 15.

Оқ йўл // Қизил Ўзбекистон. – 1955. – 24 авг.

Онажонлар : ҳикоя // Ўзбекистон маданияти. – 1962. – 1 янв.

От билан суҳбат : ҳикоя // Қишлоқ ҳаёти. – 2000. – 9 июнь.

Ота : ҳикоя // Совет Ўзбекистони. – 1972. – 12 нояб.

Оталар : ҳикоя // Ўзбекистон хотин-қизлари. – 1961. – № 1. – Б. 14–15.

Партбилет : ҳикоя // Ўзбекистон маданияти. – 1961. – 28 окт.

Пойқадам : ҳикоя // Ўзбекистон маданияти. – 1970. – 19 июнь.

Раҳмат, азизларим : ҳикоя // Қизил Ўзбекистон. – 1962. – 21 окт.

Саид Аҳмад, Тўхтабоев Х., Аминов Н. Пиримнинг саргузаштлари : ҳашар-қисса // Шарқ юлдузи. – 1987. – № 7. – Б. 199–204 ; № 8. – Б. 202–205 ; № 9. – Б. 201–205 ; № 10. – Б. 202–205 ; № 11. – Б. 201–204 ; № 12. – Б. 193–201.

Сароб : ҳикоя // Халқ сўзи. – 1999. – 22 июнь.

Сахарларда : “Ойдин кечалар” номли ҳикоялар китобидан бир лавҳа ва бир ҳикоя // Ўзбекистон маданияти. – 1960. – 17 авг.

Севгинга содиқман : ҳикоя // Ёш куч. – 1987. – № 2. – Б. 4.

Сени излаб (“Чўл шамоллари” китобидан) // Қизил Ўзбекистон. – 1961. – 19 июль.

Сувлар оқиб кетди: ҳикоя // Гулистон. – 1970. – № 6. – Б. 11–12.

Суд : саргузашт қисса // Тошкент ҳақиқати. – 1964. – 19 дек. ; 20 дек. ; 22 дек. ; 25 дек. ; 28 дек.

Сумбул (“Сурхон” ҳикояларидан) // Шарқ юлдузи. – 1966. – № 5. – Б. 43–48.

Тансиқ ; Бир умр... ; Ҳайкал. Жажжи ҳикоялар // Тошкент оқшоми. – 1964. – 12 янв.

Таъзим : ҳикоя // Ўзбекистон маданияти. – 1963. – 31 июль.

Тоғ афсонаси : ҳикоя // Ўзбекистон маданияти. – 1963. – 11 сент.

Тоғларда : лавҳа // Қизил Ўзбекистон. – 1960. – 21 июнь.

Тўзғиб кетган умидлар : ҳикоя // Ўзбекистон адабиёти ва санъати. – 2005. – 30 дек.

Тўй кечасида : ҳикоя // Совет Ўзбекистони. – 1965. – 15 авг.

Тўйбоши (“Чўл шамоллари” китобидан) // Ўзбекистон маданияти. – 1961. – 1 май.

Тўйбоши : ҳикоя // Саодат. – 1980. – № 6. – Б. 12–13.

Туйнук : ҳикоя // Қизил Ўзбекистон. – 1963. – 1 дек.

Тўлқинлар : ҳикоя // Ўзбекистон маданияти. – 1960. – 20 февр.

Турналар : ҳикоя // Ўзбекистон. – 1961. – № 5. – Б. 16–17.

Тут кўшиғи : (“Кўз ёши томган ҳикоялар” туркумидан) // Қишлоқ ҳаёти. – 2001. – 28 авг.

Ўйлар (“Сурхон” ҳикояларидан) // Совет Ўзбекистони. – 1965. – 4 дек.

Ўн саккиз ёшинг : ҳикоя // Тошкент ҳақиқати. – 1963. – 2 авг.

Ўрик домла (“Чўл бургути” ҳикояларидан) // Ўзбекистон. – 1960. – № 3. – Б. 12–15.

Уфқ : шу номли романнинг иккинчи китобидан // Бир сафда. – 1970. – № 2. – Б. 20–23.

Уфқ : шу номли романнинг иккинчи китобидан // Совет Ўзбекистони. – 1967. – 28 нояб.

Уфқ : шу номли романнинг иккинчи китобидан // Ўзбекистон маданияти. – 1969. – 26 сент.

Уфқ : роман // Шарқ юлдузи. – 1964. – № 11. – Б. 22–75 ; № 12. – Б. 6–88.

Уфқ : роман. Иккинчи китоб // Шарқ юлдузи. – 1969. – № 12. – Б. 68–194.

Уфқ : романдан парча // Совет Ўзбекистони. – 1964. – 3 окт.

Уфқ : романдан парча // Тошкент оқшоми. – 1970. – 5 янв.

Уфқ : романининг 2-китобидан парча // Тошкент ҳақиқати. – 1969. – 27 сент.

Уфқ : романининг иккинчи китобидан парча // Совет Ўзбекистони. – 1969. – 12 сент.

Ҳазина : ҳикоя // Ўзбекистон хотин-қизлари. – 1960. – № 5. – Б. 9–11.

Ханка билан Танка : ҳикоя // Ўзбекистон маданияти. – 1960. – 16 июль.

Хотин : ҳикоя // Ўзбекистон маданияти. – 1960. – 29 июнь.

Хотиралар : ҳикоя // Ўзбекистон хотин-қизлари. – 1957. – № 11. – Б. 13–15.

Чевара : ҳикоя // Ўзбекистон маданияти. – 1962. – 13 окт.

Чинор : ҳикоя // Қизил Ўзбекистон. – 1960. – 23 июль.

Чироклар : “Ҳукм” номли повестдан парча // Қизил Ўзбекистон. – 1957. – 4 июль.

Чўғлар : ҳикоя // Совет Ўзбекистони. – 1985. – 17 март.

Чўл бургути // Ўзбекистон маданияти. – 1958. – 13 дек.

Чўл бургути : ҳикоядан парча // Ўзбекистон. – 1959. – № 9. – Б. 1.

Чўл оқшомлари : ҳикоя // Ўзбекистон маданияти. – 1963. – 27 март ; 1 май.

Чўл шамоллари : шу номли аталажак китобидан баъзи ҳикоялар // Шарқ юлдузи. – 1961. – № 6. – Б. 80–96.

“Чўл шамоллари” китобидан // Қизил Ўзбекистон. – 1964. – 9 апр.

Шингил ҳикоялар // Тошкент ҳақиқати. – 1966. – 31 июль.

Юлдуз : ҳикоя // Совет Ўзбекистони. – 1983. – 13 март.

Ялпиз ҳиди : ҳикоя // Ўзбекистон маданияти. – 1965. – 18 дек.

Ялпиз ҳиди : ҳикоя // Халқ сўзи. – 2000. – 10 июнь.

Қашқир : “Ҳукм” номли повестидан парча // Ўзбекистон маданияти. – 1957. – 31 июль.

Қирқ беш кун : шу номли романдан парча // Ўзбекистон маданияти. – 1974. – 17 май.

Қирқ беш кун : “Уфқ” трилогиясининг биринчи китобидан парча // Қишлоқ ҳақиқати. – 1974. – 1 янв.

Қирқ беш кун : шу номли романдан парча // Коммунист (Андижон). – 1973. – 26 июль.

Қирқ беш кун : роман. (Иккинчи бўлим) // Шарқ юлдузи. – 1974. – № 7. – Б. 90–145.

Қирқ беш кун : роман. (Учинчи бўлим) // Шарқ юлдузи. – 1974. – № 8. – Б. 82–129.

Қирқ беш кун : роман // Шарқ юлдузи. – 1974. – № 6. – Б. 3–62.

Қирқ беш кун : романдан парча // Саодат. – 1974. – № 6. – Б. 10–11.

Қирқ беш кун : романдан парча // Тошкент оқшоми. – 1974. – 24 июнь.

Қирқ беш кун : трилогиядан парча // Совет Ўзбекистони. – 1974. – 12 май.

Қишдан қолган қарғалар : ҳикоя // Мехригиёҳ. – 1998. – 19 дек.

Қишдан қолган қарғалар : ҳикоя // Ўзбекистон адабиёти ва санъати. – 1999. – 8 янв.

Ҳали ёзилмаган ҳикоялардан парчалар // Муштум. – 1972. – № 6. – Б. 8.

Ҳиндча қўшиқ : ҳикоя // Халқ сўзи. – 1992. – 7 март.

Ҳодивой : ҳикоя // Қизил Ўзбекистон. – 1959. – 23 авг.

Ҳукм : шу номли повестдан парча // Ўзбекистон хотин-қизлари. – 1958. – № 6. – Б. 18–21 ; Тошкент ҳақиқати. – 1958. – 21 сент. ; Ўзбекистон. – 1959. – № 1. – Б. 17.

Ҳукм : повесть // Шарқ юлдузи. – 1958. – № 10. – Б. 67–98 ; № 11. – Б. 34–60 ; Б. 64–86.

Публицистик мақолалари

Аёл қалбининг жозиб нурланишлари : ёзувчи Дилбар Саидова ижоди ҳақида // Ёшлик. – 1986. – № 12. – Б. 5–23.

Аёлларнинг соқоли борми : фельетон // Қизил Ўзбекистон. – 1960. – 8 окт.

Асқад билан ёнма-ён : Асқад Мухтор 60 ёшда // Совет Ўзбекистони. – 1980. – 23 дек.

Биз шундай яшадик : шоира Саида Зуннуновани хотирлаб // JannatMakon. – 2007. – № 5. – Б. 48–52.

Биз юрган йўллар : янги йил остонасидаги ўйлар // Халқ сўзи. – 1991. – 31 дек.

Биллур сиёҳдон : Ғафур Ғулом ҳақида хотиралар // Халқ сўзи. – 2002. – 20 дек.

Баҳор йўли : Баҳор ойлари ҳақида мақола // Саодат. – 1973. – № 5. – Б. 1.

Бир танқид тарихи : сатира ва юмор // Тошкент ҳақиқати. – 1955. – 23 окт.

Бобо дехқон : республикамиз пахтакорлари ҳақида // Совет Ўзбекистони. – 1971. – 28 февр.

Борса келмас дарвозаси : “Шаҳидлар хотираси” майдонидаги ғамгин ўйлар // Ўзбекистон овози. – 2000. – 9 май.

Босган изим, айтган сўзим қолади : ўзбек шоири Шухрат ҳақида хотиралар // Халқ сўзи. – 2003. – 10 янв.

“Боқиманда” жумлалар : адабий тил ҳақида // Шарқ юлдузи. – 1985. – № 1. – Б. 172–175.

Букаламун билан учрашув : миллат ва маънавият // Ўзбекистон овози. – 1998. – 28 июль.

Валиева М. Саид Аҳмад : ёзувчи билан ўтказилган ижодий мулоқот // Тил ва адабиёт таълими. – 1995. – № 1. – Б. 70–74.

“Вақт”нинг туғилиши : Ғафур Ғулومнинг шу номли шеъри тарихидан // Ўзбекистон маданияти. – 1969. – 9 май.

Гирдибод жавлон урган далаларда // Ўзбекистон овози. – 1998. – 19 сент.

Граждан бўлмоғинг даркор... : “Ёшлар ижодида гражданлик ва замонавийлик” номли семинар қатнашчилари Саид Аҳмад, Мирмуҳсин, Одил Ёкубов, С. Кароматов, Нурали Қобул, Шомил Алядин, Вильям Александров, Г. Жўраева, Ҳ. Худойбердиева, Йўлдош Эшбеков, Пирмат Шермухамедов, Нишель Владимирова, Лола Содиковалар ёшлар ижоди ҳақида // Ёшлик. – 1984. – № 5. – Б. 41–44.

Дастурхонда қуёш акси : нон бебаҳо бойлигимиз : публицистика // Тошкент оқшоми. – 1986. – 10 сент.

Дастурхонда қуёш акси : нон ҳақида // Совет Ўзбекистони. – 1985. – 30 май.

Дехқон баҳши : Тошкент обл. Сирдарё районидаги “Малик” совхозининг машҳур механизатори Ж. Қўчиев ҳақида // Совет Ўзбекистони. – 1967. – 6 окт.

Ҳаммуаллифлар : Комил Яшин, Уйғун, Н. Сафаров, Ҳ. Назир, Мирмуҳсин, Э. Носиров.

Дилдаги гаплар : “Шарқ юлдузи” анкетаси саволларига Саид Аҳмад ва Ойдин Ҳожиева жавоб берадилар // Шарқ юлдузи. – 1985. – № 11. – Б. 165–170.

Жангчи олим : Ўзбекистон ССРда хизмат кўрсатган фан арбоби СССР Медицина фанлари академиясининг мухбир аъзоси, Ж. Маҳсумов ҳақида // Совет Ўзбекистони. – 1980. – 7 дек.

Жануб офтоби : Сурхондарё вилояти Музробод туманига қилинган сафар таассуротлари // Халқ сўзи. – 1999. – 22 май.

Жаҳонгашта : шоир З. Обидов туғилган куннинг 50 йиллиги муносабати билан // Ўзбекистон маданияти. – 1973. – 25 дек.

“Занжирланган куй” : Ғафур Ғулом ҳақида хотиралар // Гулистон. – 1974. – № 5. – Б. 14–15.

Енг шимариб : 50 йилликка ижодий туҳфалар // Ўзбекистон маданияти. – 1967. – 22 март.

Ер кадри : Андижон райони пахтакорлари ҳақида // Совет Ўзбекистони. – 1981. – 4 авг.

Етмишинчи бекат : кутлов : Туроб Тўла 70 ёшда // Ўзбекистон адабиёти ва санъати. – 1988. – 23 дек.

Ёш ижодкор Ботир Зокировнинг адабий асарлари ҳақида // Ўзбекистон маданияти. – 1965. – 28 авг.

Ижодкор йўли : Сами Абдуқаҳҳор 60 ёшда // Совет Ўзбекистони. – 1982. – 26 февр.

Ижодкор обрўси : Ғафур Ғулом ҳақидаги хотиралар китобидан // Ўзбекистон маданияти. – 1973. – 18 май.

Излар : Мирзачўлнинг Оқ олтин райони Ворошилов номли совхозидаги чўлда тўқай бузиб, пахта эккан Аъзамжон Алиқулов ҳақида // Совет Ўзбекистони. – 1984. – 6 дек.

Икки дарё орасида // Совет Ўзбекистони. – 1984. – 21 окт.

Икки халқ боласи : ёзувчи Носир Фозилов 50 ёшда // Гулистон. – 1979. – № 6. – Б. 28–29.

Имтиҳон олдидан : 1964 йил режалари // Ўзбекистон маданияти. – 1963. – 21 дек.

Инсон кўллари : “Наврўз” тонгидаги ўйлар // Совет Ўзбекистони. – 1980. – 22 март.

Истеъдодли ёзувчи : Ўлмас Умарбековнинг ижоди ҳақида // Ёш ленинчи. – 1970. – 5 февр.

Истеъдоднинг олмос кирраси : Ўзбекистон халқ ёзувчиси, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган маданият ходими Худойберди Тўхтабоев ижоди // O'zbekiston adabiyoti va san'ati. – 2012. – 8 дек.

“Йигитлар” туғилган тонг : Ғафур Ғуломнинг шу номли шеъри ёзилиш тарихидан // Ўзбекистон маданияти. – 1970. – 28 апр.

Йўқолган китоб : “Абдулла Қаҳҳор ҳақида хотиралар” туркумидан // Ўзбекистон адабиёти ва санъати. – 1987. – 18 сент.

Йўқотганларим ва топганларим : Саида Зуннуновани хотирлаб // Ишонч. – 2000. – 10 июнь.

“Келинлар кўзғолони” Америкада : Максуд Қориевнинг ёзувчи билан Америкага сафари олдидан мулоқоти // Мехригиёҳ. – 1999. – 23 июль.

Китобхон билан юзма-юз // Ўзбекистон маданияти. – 1961. – 20 сент.

Коммунистлар : мақолалар : Бзовта кеча : Нишон ва Толлимаржон район партия комитетининг секретари Жўра Хушназаров ҳақида ; Тонг нафаси : Усмон Юсупов номли совхоз директори Ҳайитмурод Фармонов ҳақида ; Шаддод кизлар сардори : Қашқадарё областида машҳур бўлган Маҳкамой Ҳазраткулова бошчилигидаги кизлар бригадаси ҳақида // Совет Ўзбекистони. – 1981. – 7 июнь.

Кулги сеҳри : комик артистларимиз ҳақида // Совет Ўзбекистони. – 1989. – 26 авг.

Кўчамдан жонон ўтганда ; Каркидонлик ростгўй ; Ҳаммага етади : Наманган сафари таассуротларида // Халқ сўзи. – 1995. – 25 окт.

Мен дунёни энди кўраяпман : дил изҳори : адибнинг “Келинлар кўзғолони” спектаклининг Америкада қўйилиши ҳақида // Қишлоқ ҳаёти. – 1999. – 31 авг.

Менга етиб келмаган хат : “Бошимдан ўтган савдоларим” хати ҳақида // Саодат. – 1998. – № 4. – Б. 4–6.

“Мозийга қайтиб иш кўрмоқ хайрлидир” : Абдулла Қодирий ҳақида // Халқ сўзи. – 1994. – 10 дек.

Моҳи Рамазон тухфаси : дилда қолган армонлар // Қишлоқ ҳаёти. – 2004. – 12 нояб.

Мукаммал инсон суврати : устоз Ойбек даъвати билан ёзилган хотиралар туркумидан // Халқ сўзи. – 2002. – 22 нояб.

Мустақиллик ўзликни англаш демакдир // Ишонч. – 1999. – 14 июль.

Мустақиллик ҳурлик демакдир // Мулоқот. – 1994. – № 9–10. – Б. 11–13.

Маъшуқаларга : ҳазил : космонавт учувчилар А. Г. Николаев ва П. Р. Поповичларнинг фазога қилган парвозлари муносабати билан // Ўзбекистон маданияти. – 1962. – 15 авг.

Минг бир жон : Абдулла Қаҳҳор ҳақида // Совет Ўзбекистони. – 1987. – 22 сент.

Матонат : Арманистонда юз берган офат ва халқ матонати ҳақида // Ўзбекистон адабиёти ва санъати. – 1988. – 16 дек.

Нажот фариштаси : ҳамшира Ж. Қосимова ҳақида // Ўзбекистон адабиёти ва санъати. – 2003. – 25 июл.

Намангандан бошланур Сайхун : ухлаётган йўлбарслар ; Бўз бола дарё ; Сув ёруғлик ; Миробларнинг бедор кечалари ; Кетмон сопи неча пул? // Халқ сўзи. – 1996. – 10 янв.

Нур ва гул шаҳри : Тошкент ҳақида // Ўзбекистон маданияти. – 1958. – 7 окт.

Нурли тақдир : ўзбек аёллари ҳақида // Совет Ўзбекистони. – 1987. – 25 апр.

Одамнинг изи : Фарғона областидаги “Коммунизм” колхози ҳақида // Ўзбекистон маданияти. – 1962. – 1 авг.

Ойдин кечалар : ёзувчи ён дафтаридан // Совет Ўзбекистони. – 1979. – 21 авг.

Олдинда оппоқ тоғлар бор : ёзувчи, журналист, драматург Абдуқаҳҳор Иброҳимов ҳақида // Ўзбекистон адабиёти ва санъати. – 1989. – 18 авг.

Отни қамчилайлик : пахта йиғим-терими ҳақида // Ўзбекистон адабиёти ва санъати. – 1985. – 11 окт.

Оқ далалар : “Совет Ўзбекистони” йўлланмаси билан :
Бухоро областида // Совет Ўзбекистони. – 1980. – 17 сент.

Оқ сут ва оппоқ нур : ёзувчи хотираларидан // Ёш
ленинчи. – 1965. – 25 апр.

Оҳангларда чизилган сурат : “Сари орқа” куйини тинглаб
: ўзбек ва қозоқларнинг маданий, адабий алоқалари борасида
// Совет Ўзбекистони. – 1987. – 13 авг.

Пахта деманг, пахтамик денг : Избоскан далаларидан //
Совет Ўзбекистони. – 1979. – 20 июнь.

Пахтакор дўстларимизга // Ўзбекистон адабиёти ва
санъати. – 1987. – 25 сент.

Парвоз : Андижон области “Октябрь 50 йиллиги”
совхозининг илғор директори ва пахтакорлари ҳақида //
Совет Ўзбекистони. – 1972. – 4 окт.

Раҳмат // Қизил Ўзбекистон. – 1961. – 26 февр.

Сабоқ : “Тортиқ”дан “Уфқ”қача : Абдулла Қаҳҳорнинг
80 йиллиги олдидан // Ўзбекистон адабиёти ва санъати. –
1987. – 31 июль.

Саид Аҳмад бобо ҳикматлари // Ма’рифат. – 2000. –
10 июнь.

Саид Аҳмад, Қориев М., Аминов Н. Юзинг ёруғ бўлсин,
Бухоро : Бухоро области Бухоро районидаги Усмон Юсупов
номли колхознинг донгдор бригадири Боймурод Рамазонов
ҳақида // Совет Ўзбекистони. – 1985. – 27 окт.

Саид Аҳмад, Шухрат. Кўшиқчи шоир : шоир Азимий
50 ёшда // Ўзбекистон маданияти. – 1979. – 15 нояб.

Саид Аҳмад. Ҳар бирингиз бир китоб, ҳар қайсингиз бир
достон : Фарғона области Олтиариқ райони Файзобод
қишлоғидаги “Ленинград” колхозини ҳақида // Ўзбекистон
маданияти. – 1962. – 11 авг.

Ҳаммуаллифлар : М. Исмоилий, Л. Қаюмов, Адҳам
Ҳамдам, Ж. Жабборов, М. Ҳакимов.

Саид Аҳмад, Владимирова Н. Ҳикоянавислик санъати
ҳақида // Ўзбек тили ва адабиёти. – 1973. – № 4. – Б. 52–64.

Саид Аҳмад, Мирмуҳсин. Файз-барака : Тошкент области Бўка районидаги 1-“Пискент” совхозининг илғор пахтакорлари ҳақида // Совет Ўзбекистони. – 1970. – 11 окт.

Саҳна сеҳргари : артист Ғани Аъзамов 75 ёшда // Ўзбекистон адабиёти ва санъати. – 1984. – 6 янв.

Сени севаман ҳаёт! : шоир ва адиб Шухрат 70 ёшда // Совет Ўзбекистони. – 1988. – 29 май.

Сизни ўйлайман : ёзувчининг қурултой олди ўйлари // Совет Ўзбекистони. – 1972. – 5 март.

Соғиниш // Ўқитувчилар газетаси. – 1964. – 1 сент.

Текинхўр : фельетон // Ўзбекистон маданияти. – 1960. – 17 сент.

Теран томирлар : А. Абдуллаевнинг “Ер фарзандлари” номли картинаси ҳақида // Ўзбекистон маданияти. – 1970. – 20 март.

Тил қискаликка интилмайди // Ўзбекистон адабиёти ва санъати. – 1985. – 29 март.

Тиниб-тинчимаганлар : Сирдарё области Гулистон районидаги Крупская номли колхоз аъзолари ҳақида // Ўзбекистон маданияти. – 1965. – 14 авг.

Тиниқлик : манзара // Совет Ўзбекистони. – 1989. – 1 май.

Тонг олди ўйлари : янги ўқув йили ҳақида // Саодат. – 1986. – № 9. – Б. 21.

Тонгда туғилган китоблар : Ўткир Ҳошимов 50 ёшда // Ўзбекистон овози. – 1991. – 13 сент.

Тошкент таронаси : устоз Ғафур Ғулом ижодхонасида // Ўзбекистон маданияти. – 1969. – 21 нояб.

Тўй мавсуми : янги маросим, янги анъаналар, турмушдаги маданиятликлар ҳақида // Совет Ўзбекистони. – 1971. – 9 сент.

Тўйхат : “Халқ сўзи” газетасининг 10 йиллигига // Халқ сўзи. – 2001. – 6 янв.

Узун дастурхон : репортаж // Муштур. – 1972. – № 1. – Б. 4–5.

Умирбек лаққининг неваралари : Қорақалпоқнинг ёш хажвчилари Муродбек Низанов ва Сайловбой Жумағуловлар ҳақида // Муштум. – 1988. – № 21. – Б. 10–11.

Умрим лаҳзалари : адибнинг 75 йиллигига // Тафаккур. – 1995. – № 2. – Б. 82–83.

Устоз мактаби : А. П. Чехов туғилган куннинг 125 йиллигига // Совет Ўзбекистони. – 1985. – 29 янв.

Устоз чироғи : Абдулла Қаххор ҳақида хотиралар // Шарқ юлдузи. – 1986. – № 8. – Б. 121–139.

Устозлар нима деган? // Ўзбекистон адабиёти ва санъати. – 1985. – 11 янв.

Хазонсиз боғ! Қиш чилласида яшнаб, гулга пурканган, мевалар ғарқ пишган боққа кириб қолган кишининг хайратомуз ўйлари : Тошкент области Ленин номли колхоз Теплица комбинатининг бош директори З. Фахриддинов ҳақида // Шарқ юлдузи. – 1982. – № 8. – Б. 142–147.

Хонтахтага терганда : Пиримкул Қодиров ижоди ҳақида // Ўзбекистон маданияти. – 1979. – 2 февр.

Хотиралар : С. Зуннунова таваллудининг 60 йиллигига // Шарқ юлдузи. – 1986. – № 2. – Б. 108–119.

Чехов мактаби : А. П. Чехов таваллудининг 120 йиллигига // Совет Ўзбекистони санъати. – 1980. – № 4. – Б. 6.

Шиддат : ёзувчининг Қашқадарё сафари ҳақида // Совет Ўзбекистони. – 1983. – 28 окт.

“Шум бола”нинг давоми : Ғафур Ғуломнинг шу асари ёзилиш тарихидан // Ўзбекистон маданияти. – 1978. – 9 май.

Шум бола чойхонаси саволларига жавоб : дилкашлар гурунги // Ўзбекистон адабиёти ва санъати. – 1983. – 1 янв.

Шолохов манбалари : Шолохов асарлари ҳақида // Совет Ўзбекистони. – 1985. – 24 май.

Эгар бозори : эгар савдоси ҳақида // Тошкент оқшоми. – 1967. – 13 янв.

Юлдузлар : Бухоро области Ғиждувон районидаги Энгельс номли колхоз райси С. Жабборов ҳақида // Совет Ўзбекистони. – 1981. – 23 июнь.

Яшил дарвоза : Бухоро области Шофиркон райони пахтакорлари ҳақида очерк // Совет Ўзбекистони. – 1971. – 4 сент.

Яхшиларга ҳавас билан яшади : Саида Зуннунова ҳақида // Саодат. – 1986. – № 2. – Б. 10–11.

Яша бола // Ўзбекистон хотин-қизлари. – 1961. – № 6. – Б. 1–2.

“Ўзбекистон адабиёти ва санъати” газетаси саволларига Саид Аҳмад жавоб беради // Ўзбекистон адабиёти ва санъати. – 1983. – 1 июль.

Ўзбекистон суврати : Ҳиндистон хотираларидан // Халқ сўзи. – 1994. – 14 янв.

Ўзингиз ҳақда бир зум... : ижодкорга ўн савол : ёзувчи Саид Аҳмад жавоби // Совет Ўзбекистони санъати. – 1979. – Б. 11. – Б. 17.

Ўйлар : Пиримқул Қодиров ён дафтаридан // Бир сафда. – 2009. – №1. – Б. 40–42.

Ўйларим : инсон қадр-қиммати ҳақида : Ў. Ҳошимовнинг “Бир-биримизни асрайлик” мақоласи юзасидан // Ўзбекистон адабиёти ва санъати. – 1988. – 13 май.

Қасида : инсонни космосга чиққанлиги муносабати билан // Қизил Ўзбекистон. – 1961. – 14 апр.

Қизикнинг қизикчи отдоши : шоир Юсуфжон Ҳамдамни хотирлаб // Халқ сўзи. – 1991. – 21 дек.

Қиличми, тўқмоқ : келин билан куёв биттадан чамадон устида ўтириши // Муштум. – 1970. – № 1. – Б. 5.

Қилмаган ишим қолмаган... : ўзининг ҳаёти ва ижоди тўғрисида // Ёшлик. – 1993. – № 2–3. – Б. 6–11.

Қирқ беш кун таърифи : ижодий режалар // Ўзбекистон маданияти. – 1973. – 16 янв.

Қирқ йилда бир... : киракашлигимиз тарихидан / Саид Аҳмад, Озод Шарафиддинов ; Эркин Воҳидов ; Носир

Фозилов ; Маҳкам Маҳмудов ; Анвар Обиджон ; Нортўхта Қиличев ; Аҳмад Мелибоев // Муштум. – 1990. – № 10. – Б. 14.

Қишлоқ соғинчи : Ўзбекистон Қаҳрамони, Ўзбекистон халқ ёзувчиси, “Қишлоқ ҳаёти” таҳрир ҳайъати аъзоси шу газета ҳақида // Қишлоқ ҳаёти. – 2000. – 27 июнь.

Қойил! // Қизил Ўзбекистон. – 1962. – 14 авг.

Қутлаймиз : Самарқанд давлат университети фахрий профессори С. Мирзаевнинг 70 ёшга тўлиши муносабати билан йўллаган табриги // Мулоқот. – 2002. – № 5. – Б. 44.

Қутлов : “Сирли олам” ойномаси, “Қалб кўзи”, “Сухбатдош” ҳафтаномалярининг изланувчан, захматкаш ижодий жамоалари ва мухлисларни Наврўз байрами янги “Балиқ йили” (Шарқда – Аждар йили) билан // Қалб кўзи. – 2000. – 15–22 март.

Қутлуғ даргоҳ : Ҳамза номидаги ўзбек Давлат академик драма театрининг 60 йиллиги // Ўзбекистон маданияти. – 1979. – 16 февр.

Ҳаммуаллифлар : К. Яшин, Уйғун, Н. Сафаров, И. Султон, З. Фатхуллин, У. Исмоилов, Р. Бобожон, А. Мухтор, И. Раҳим, О. Ёқубов ва бошқ.

Қўлимга бир қўнмай учиб кетган куш... : шоир Маҳмуд Тоиров ҳақида // Тошкент ҳақиқати. – 2002. – 7 сент.

Қўшиққа айланган жасорат : Л. И. Брежневнинг “Қўриқ” китобини ўқиб // Совет Ўзбекистон. – 1979. – 1 март.

Қўрқинчли тушлар : Алишер Навоий номидаги Давлат мукофотиға номзод Ў. Ҳошимовнинг “Тушда кечган умрлар” романи ҳақида // Халқ сўзи. – 1996. – 25 сент.

Ғафур акани эслаб... : шоир таваллудининг 75 йиллигига // Муштум. – 1978. – № 9. – Б. 6.

Ғоявий қурол : ҳажв ҳақида // Тошкент оқшоми. – 1986. – 1 апр.

Ҳа, разолат рамзи сифатида қолади : И. В. Сталин // Ўзбекистон адабиёти ва санъати. – 1988. – 25 нояб.

Хурматли босмахона редакторига хат : асартарош // Ўзбекистон адабиёти ва санъати. – 1981. – 3 апр.

Ҳар бир кадр ҳаётим парчаси : 1960 йилларда “Совет фотоси” журналида ёзувчи Саид Аҳмаднинг фотография санъатига бағишланган мақоласининг қайта нашри // Санъат. – 2008. – № 3–4. – Б. 21–22.

3001 – суварак : ёзувчи Неъмат Аминовнинг “Ёлғончи фаришталар” романи ҳақида // Халқ сўзи. – 1995. – 14 март.

Ижоди ҳақида алоҳида нашрлар

Йўлдошев Б. Саид Аҳмад : библиография. – Самарқанд, 1977. – 69 б.

Номозов О. Саид Аҳмаднинг чорбоғи : эсселар ва очерклар. – Тошкент : Зарқалам, 2004. – 120 б.

Норматов У. Саид Аҳмад. Адабий портрет. – Тошкент : Адабиёт ва санъат нашриёти 1971. – 91 б.

Саид Аҳмад санъати : замондошлари машҳур адиб ҳақида / тўплаб, нашрга тайёрловчи А. Жўраев ; масъул муҳаррир И. Шоймардонов. – Тошкент : O'zbekiston, 2010. – 288 б.

Султонова М. Ёзувчи услубига доир. – Тошкент, 1973.

Фозилов Н. Саид Аҳмад номинг баланд : қувнок катралар. – Тошкент : Ғафур Ғулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти, 1999. – 32 б.

Ғафуров И. Прозанинг шоири : ижодий очерк. – Тошкент : Адабиёт ва санъат нашриёти, 1981. – 157 б.

Ҳошимов Ў. Саид Аҳмад сафарда : ҳазил-ҳангомалар, суҳбат. – Тошкент : Meriyus, 2011. – 151 б.

Вақтли матбуот ва тўпламларда чоп этилган мақолалар

Абдуазимова У. Ижод йўли : Республика ўқувчилар уйида ўтказилган Саид Аҳмад билан очик мулоқот ҳақида // Маърифат. – 1997. – 13 апр.

Абдулла Қаҳҳор. Илҳом ва маҳорат самараси : Саид Аҳмаднинг “Уфқ” романи ҳақида // Ўзбекистон маданияти. – 1965. – 16 окт.

Адиб ҳажв дафтаридан : Саид Аҳмад // Тошкент оқшоми. – 1980. – 20 июнь.

Азизов Т. Қалб эҳтироми : Саид Аҳмад ҳақида // Шарқ юлдузи. – 1980. – № 6. – Б. 170–171.

Азимова Г. Ибратли умр саҳифалари : Ўзбекистон халқ ёзувчиси Саид Аҳмад ҳақидаги “Инсонни енгиб бўлмади” номли ҳужжатли фильм ҳақида // Turkiston. – 2002. – 16 апр.

Алимов Б. Табассум ортидаги мунг ёхуд хотира юки : ўзбек адабиётининг атоқли вакили, забардаст адиби Саид Аҳмад ҳаёти ва ижоди ҳақида // Kitob dunyosi. – 2014. – 11 июнь.

Аминов Н. Беозор қаҳқаҳа : Саид Аҳмад суратига чизгилар // Шарқ юлдузи. – 1990. – № 6. – Б. 137–140.

Аминов Н. Кулгу маҳорати. “Уфқ” трилогиясини ўқиб // Тошкент ҳақиқати. – 1977. – 6 нояб.

Аминов Н. Машҳурлик : Саид Аҳмад ижоди ҳақида // Ўзбекистон адабиёти ва санъати. – 1990. – 15 июнь.

Аминов Н. Саид Аҳмад ёнида... : ҳужжатли ҳажвиялар // Муштум. – 1980. – № 11. – Б. 10–11.

Анвар Обиджон. Бир кишилик гурунг : устоз Саид Аҳмадни эслаб... // O'zbekiston adabiyoti va san'ati. – 2008. – 2 май.

Аҳмедов Ё. Тарихимизнинг бир бўлаги : Ўзбекистон халқ артисти, Ҳамза номидаги ўзбек Давлат академик драма театри директорининг адиб Саид Аҳмад ҳақида фикрлари // Тошкент оқшоми. – 1995. – 9 июнь.

Аҳмедова Ш. Аския – Саид Аҳмад кулгисининг муҳим манбаи сифатида // Ўзбек тили ва адабиёти. – 1991. – № 6. – Б. 15–20.

Аҳмедова Ш. Саид Аҳмаднинг кулги яратиш маҳорати // Ўзбек тили ва адабиёти. – 1993. – № 5–6. – Б. 44–50.

Аъзамов Ғ. Ғуруримиз олам-олам : Ўзбекистон халқ
ёзувчиси Саид Аҳмад ҳақида // Тошкент оқшоми. – 1995. –
9 июль.

Баяндиёв Т. Уфқлардан келаётган садо : ёзувчи Саид
Аҳмаднинг “Уфқ” романи асосида Ҳамза театрида
саҳналаштирилган спектакль ҳақида // Ўзбекистон адабиёти
ва санъати. – 1995. – 26 май.

Баяндиёв Т. Фармонбиби Нуқуда : Саид Аҳмаднинг
“Келинлар кўзғолони” спектакли К. С. Станиславский
номидаги Қорақалпоқ Давлат театри саҳнасида // Ўзбекистон
адабиёти ва санъати. – 1981. – 5 июнь.

Бу кунларга етганлар ва етмаганлар... : Саид Аҳмад ва
Саида Зуннунованинг суратлари изоҳи // Маҳалла. – 1999. –
4 сент.

Дадахонов Ғ. Ижодий меҳнат илҳоми : Саид Аҳмаднинг
“Қадрдон далалар” номли повесть ва ҳикоялар тўплами
ҳақида // Шарқ юлдузи. – 1959. – № 6. – Б. 150–155.

Жумабоев М. Яхши совға : Саид Аҳмаднинг “Қисса ва
ҳикоялар” тўплами ҳақида // Тошкент оқшоми. – 1969. –
20 янв.

Жўраев А. Камбағал экан ; Қувлик ўтмади ; Ғафур
Ғуломнинг дўпписи ; Саид Аҳмад хангомалари // Маърифат.
– 1995. – 14 июнь.

Зуннунова С. Саид Аҳмад ва Саида опани уриштирган
атир : адибанинг синглиси Сайёра Зуннунова билан суҳбат /
суҳбатдош Х. Ғаниева // Тошкент оқшоми. – 2005. – 1 дек.

Икромов Ҳ. Ҳақ сўз масъулияти : Саид Аҳмад
суҳбатларидан // Ўзбекистон овози. – 1997. – 8 июль.

Йўлдошев А. Чўлга кетдим : Саид Аҳмаднинг “Уфқ”
романи ҳақида // Ўзбекистон маданияти. – 1965. – 16 окт.

Йўлдошев Б. Саид Аҳмаднинг адабий танқидий
қарашлари // Самарқанд давлат университети. Адабиёт ва
ҳаёт. (Илмий асарлар тўплами). Самарқанд. – 1980. –
Б. 64–71.

Йўлдошев Б. Таниқли ёзувчи ва драматург : Саид Аҳмад
ижоди // Тил ва адабиёт таълими. – 2010. – № 7. – Б. 36–42.

Йўлдошев Б. Театр жонкуяри : “Ёш гвардия” драма театрининг бош режиссёри Б. Йўлдошев билан Саид Аҳмад ҳақида суҳбат // Ўзбекистон адабиёти ва санъати. – 1990. – 15 июнь.

Йўлдошев Ҳ. Миллат шаъни : мустақиллик ўзбекнинг ўз номини ўзига қайтариб берганлиги хусусида ёзувчи Саид Аҳмад лўнда, ҳаққоний фикрни айтгани ҳақида // Ishonch. – 1999. – 1 сент.

Йўлтўсар : Саид Аҳмаднинг шу номли китоби ҳақида // Ўзбекистон хотин-қизлари. – 1962. – № 7. – Б. 30.

“Куёв” – Қозоғистон саҳнасида : ЎзССР халқ ёзувчиси Саид Аҳмаднинг “Куёв” пьесаси М. Авезов номидаги Қозоғистон Давлат академик драма театрида режиссёр Р. Сеитметов раҳбарлигида саҳнага қўйилгани ҳақида // Совет Ўзбекистони. – 1987. – 4 авг.

Марозиков Х. Чўлқувар ёзувчи : Саид Аҳмад ҳақида // Ёш ленинчи. – 1970. – 19 июнь.

Маҳмудов М. “Одамнинг изи”дан “Уфқ”гача : Саид Аҳмад ижоди ҳақида // Ўзбекистон маданияти. – 1970. – 3 февр.

Мирмуҳсин. Саид Аҳмад ҳақида // Муштум. – 1970. – № 12. – Б. 12.

Набихўжаева Д. Қизиқарли учрашув : Тошкентдаги болалар кўғирчоқ театрида ЎзССР халқ ёзувчиси Саид Аҳмад билан шаҳар мактабларининг юқори синф ўқувчилари билан бўлиб ўтган адабиёт учрашуви ҳақида // Ёш ленинчи. – 1988. – 27 февр.

Ниёзов М. Учар юлдуз учди қаён... : Саид Аҳмаднинг донишмандлиги ; Миртемирнинг одати ; Шоир ва интизом // Ёзувчи. – 1998. – 14 окт.

Номозов О. Адиб ижодхонасида бир кун : Ўзбекистон Қаҳрамони, атоқли адиб Саид Аҳмад // Қишлоқ ҳаёти. – 2004. – 6 авг.

Номозов О. Дўрмонда ушалган армон : Саид Аҳмад билан учрашув ҳақида // Қишлоқ ҳаёти. – 2000. – 8 июнь.

Норматов У. “Лаъли бадахшон” : шу номли китоб ҳақида // Ўзбекистон маданияти. – 1967. – 24 окт.

Норматов У. Бедорликда ўтган умр : “Буюк хизматлари учун” ордени, “Ўзбекистон Қаҳрамони” унвони соҳиби Саид Аҳмаднинг ҳаёти ва фаолияти ҳақида // O'zbekiston adabiyoti va san'ati. – 2010. – 26 нояб.

Норматов У. Бедорликда ўтган умр : ёзувчи Саид Аҳмад ҳаёти ва ижоди // Шарқ юлдузи. – 2010. – № 3. – Б. 140–147.

Норматов У. Табиат куйчиси : Саид Аҳмад асарлари ҳақида // Ўзбекистон маданияти. – 1970. – 19 июнь.

Норматов У. Эзгуликка бахшида умр : адиб Саид Аҳмаднинг ҳаёти ва ижоди ҳақида // Халқ сўзи. – 2010. – 10 июнь.

Норматов У. Эзгуликка бахшида умр : Саид Аҳмаднинг ҳаёти ва ижоди ҳақида // Ўзбекистон адабиёти ва санъати. – 2007. – 7 дек.

Нурий Ҳамид. Забардаст адиб : Саид Аҳмад ижоди ҳақида // Тошкент бинокори. – 1970. – 21 июнь.

Отабой Аҳмад. “Уфқ”дан таралган зиё : Саид Аҳмад прозаси хусусида // Ма'rifat. – 2000. – 14 июнь.

Пирматов Қ. Саид Аҳмад ҳикоялари услуби // Тошкент университети. Илмий асарлар, 1973. Чик. 448. Танқид ва адабиётшунослик масалалари. – Б. 74–80.

Равшан Саид. Саида опанинг нияти : Саид Аҳмаднинг рафиқаси Саида Зуннунова билан Баҳоуддин Нақшбанд қабрини зиёрат қилганлиги ҳақида // O'zbekiston adabiyoti va san'ati. – 2007. – 11 май.

Раззоқова С. Мувашшах : Саид Аҳмадга бағишланган // Тошкент оқшоми. – 1995. – 9 июнь.

Раҳмат Файзий. Ҳаётбахш уфқлар : Саид Аҳмаднинг “Уфқ” трилогияси ва унинг ижоди ҳақида // Совет Ўзбекистони. – 1977. – 4 сент.

Ризаев Ш. Ботаётган куёш томон йўл... : Ҳамза номидаги ўзбек Давлат академик драма театрида Саид Аҳмаднинг “Уфқ” романи асосида сахналаштирилган спектакль ҳақида // Ватан. – 1995. – 26 авг. – 1 сент.

Рустам Мусурмон. Ватан эҳтироми : “Ўзбекистон Қаҳрамони” унвонига сазовор бўлган Ўзбекистон халқ ёзувчиси Саид Аҳмадга қутлов ва шеър // Ўзбекистон адабиёти ва санъати. – 1999. – 3 сент.

Саид Аҳмад. Қаноатда Саида... : адабиётимизнинг икки забардаст вакили – Ўзбекистон Қаҳрамони, Ўзбекистон халқ ёзувчиси Саид Аҳмад ва унинг рафиқаси С. Зуннунованинг ҳаёти ҳақида бадиа // Ўзбекистон матбуоти. – 2011. – № 4. – Б. 37–39.

Саид ва Саида : тахирсиз ва талқинсиз сатрлар : ёзувчи Саид Аҳмад ва шоира Саида Зуннунова самимий ёзишмалари // JannatMakon. – 2011. – № 2. – Б. 154–156.

Саъдулла Ҳ. 1001 ой ҳикмати : устоз ёзувчи Саид Аҳмад ҳақида // Қишлоқ ҳаёти. – 2003. – 10 июнь.

Солижонов Й. Бурундошлигимдан бахтиёрман : Ўзбекистон Қаҳрамони, халқ ёзувчиси Саид Аҳмадга мактуб // O'zbekiston adabiyoti va san'ati. – 2005. – 17 июнь ; Шарк юлдузи. – 2006. – № 3. – Б. 131–134.

Солижонов Й. Изтироб фарзандлари : отахон адиб Саид Аҳмаднинг “Киприкда қолган тонг” китоби хусусида // Ўзбекистон адабиёти ва санъати. – 2004. – 21 май.

Солижонов Й. Қадри баланд санъаткор : Ўзбекистон Қаҳрамони, ёзувчи Саид Аҳмад ҳаёти ва фаолияти ҳақида // O'zbekiston adabiyoti va san'ati. – 2010. – 11 июнь.

Сурат ва сийрат : Ўзбекистон халқ ёзувчиси Саид Аҳмад ва Ўзбекистон ССР халқ артисти Ғани Аъзамов // Ўзбекистон адабиёти ва санъати. – 1989. – 18 авг.

Тоғаев О. “Жиноят” оқсоқол ва “Генерал” кампир : Саид Аҳмад ҳажвлари ҳақида // Тошкент оқшоми. – 1980. – 20 июнь.

Тожибоев Ҳ. Дилбар ва Дилмурод : ёзувчи Саид Аҳмад асарларига пайров // Ўзбекистон адабиёти ва санъати. – 1982. – 19 авг.

Тожиев Х., Файзуллаева О. Қиссада бадиият масаласи : Саид Аҳмаднинг “Киприкда қолган тонг” қиссаси мисолида //

Guliston davlat universiteti axborotnomasi. – 2013. – № 1. – Б. 70–75.

Тожиева Ю. Саид Аҳмад ва маънавият тарбияси // Гил ва адабиёт таълими. – 2010. – № 2. – Б. 23–26.

Уйғун. Ижодига камол : Саид Аҳмад ҳақида // Ўзбекистон маданияти. – 1970. – 19 июнь.

Умарбеков Ў. Ёшлик кўри аримасин : Саид Аҳмаднинг ижодий йўли ҳақида // Ўзбекистон маданияти. – 1970. – 19 июнь.

Умиров С., Абдурасулов Н. Публицист излари : ёзувчи Саид Аҳмаднинг публицистикасида адабий-танқидий мақолалари // Ёш ленинчи. – 1980. – 20 июнь.

Унутилмас дамлар : Нодира Саид Аҳмад қизи билан АҚШ – Нью-Йоркдаги БМТга аъзо бўлган давлатлар юборган совғалар кўргазмаси ёнида // Меҳригиёҳ. – 1999. – 28 авг.

Усмонов Э. Ёзувчига айланган рассом... : Ўзбекистон халқ ёзувчиси Саид Аҳмад ижодининг яна бир қирраси ҳақида ўйлар // Гулистон. – 1994. – № 4. – Б. 22–24.

Усмонов Э. Ҳаёт кўшиғи : Саид Аҳмаднинг ёзувчилик қобилияти ҳақида // Тошкент оқшоми. – 1980. – 20 июнь.

Файзиев Б. Замонавий ҳикоялар : Саид Аҳмаднинг “Чўл шамоллари” ҳикоялари ҳақида // Тошкент ҳақиқати. – 1962. – 25 май.

“Фармонбиби плюс” : “Келинлар кўзғолони”нинг муаллифи, Ўзбекистон халқ ёзувчиси Саид Аҳмадга // Театр. – 2005. – № 6. – Б. 44–45.

Хамидова М., Файзирахмонова М. Ватан чорлаганда : Саид Аҳмаднинг “Уфқ” романи Жиззах области мусиқали драма ва комедия театри сахнасида // Ўзбекистон адабиёти ва санъати. – 1985. – 14 июнь.

Холмирзаев Ш. Сабоқ : Саид Аҳмад ҳақида // Ўзбекистон адабиёти ва санъати. – 1990. – 15 июнь.

Шоғуломов Р. Эътироф ва эҳтиром : ўзбек адабиётининг икки устуниси, устоз Саид Аҳмаднинг “Қорақўз мажнун” ва И. Раҳимнинг “Орият ва матонат” номли китобларини ўқиб // Халқ сўзи. – 2001. – 16 июнь.

Шофайзиева Н. Прозанинг шоири : Саид Аҳмад // Ўзбекистон матбуоти. – 2006. – № 3. – Б. 26–27.

Шукрулло. Туғма истеъдод : Ўзбекистон халқ ёзувчиси Саид Аҳмад ижоди ҳақида // Ўзбекистон маданияти. – 1980. – 20 июнь.

Янги китоблар : Уйғуннинг “Ҳаёт чакиради”, Саид Аҳмаднинг “Чўл шамоллари”, Ҳаким Назирнинг “Онаизор”, Шотурсун Ғуломовнинг “Ёрқин йўллар”, Сурия ёзувчиларининг ҳикоялари ҳақида // Ўзбекистон маданияти. – 1961. – 29 дек.

Янги повесть муҳокамаси : ёзувчи Саид Аҳмаднинг “Ҳукм” номли повести ҳақида // Ўзбекистон маданияти. – 1958. – 5 апр.

Ўлжабоев У. Ижоднинг машаққатли йўли : Саид Аҳмаднинг ҳикоялари ҳақида // Шарқ юлдузи. – 1989. – № 10. – Б. 167–172.

Ўлжабоев У. Сўз кадри : ёзувчи Саид Аҳмад ижодиёти ҳақида // Ёзувчи. – 2000. – 9 июнь.

Қориев М. “Келинлар кўзғолони” Америкада : Саид Аҳмаднинг ушбу асари Америкада қўйилаётгани ҳақида // Мехригиёҳ. – 1999. – 23 июль.

Қориев М. Пайванд : Саид Аҳмад ҳақида ҳаётий лавҳалар // Халқ сўзи. – 1995. – 28 март.

Қориев М. Пайвандчи : устоз Саид Аҳмадни эслаб... // O'zbekiston adabiyoti va san'ati. – 2008. – 31 окт.

Қориев М. Унинг ўз кўшиғи бор : ёзувчи Саид Аҳмаднинг мухбирлик фаолияти ҳақида // Халқ сўзи. – 1995. – 25 июль.

Кўчқор Норқобил. Фикр кўзининг нурлари : Носир Фозиловнинг “Саид Аҳмад, номинг баланд” номли китоби ҳақида // Ўзбекистон овози. – 21 март.

Ғафур Ғулом. Адиб ҳақида : Саид Аҳмаднинг ижоди ҳақида // Ёш ленинчи. – 1970. – 19 июнь.

Ғафуров И. Бойлик : Саид Аҳмад асарлари ҳақида // Ўзбекистон маданияти. – 1970. – 19 июнь.

Ғафуров И. Кунлар ва одамлар ; Ям-яшил дарахт : адабий-танқидий мақолалар. – Тошкент : Адабиёт ва санъат нашриёти. – 1976. – Б. 83–88.

Ғафуров И. Қаҳрамонлар майдони // Совет Ўзбекистони. – 1975. – 12 февр.

Ғуломова О. Дадамнинг шогирди, менинг устозим : шоир Ғафур Ғуломнинг кизи ёзувчи Саид Аҳмад ҳақида // Қишлоқ ҳаёти. – 2002. – 28 май.

Ғуломова О. Комик характер яратиш санъати : Саид Аҳмаднинг “Келинлар кўзғолони” пьесаси ҳақида // Ўзбек тили ва адабиёти. – 1978. – № 2. – Б. 67–70.

Ҳожиева О. Саид Аҳмад ва Саида достони : адиблар учун хайкал ўрнатилди // Нурият. – 2013. – 12 июнь.

Ҳошимов Ў. Адиб ёнида : тарихни ўрганиш ; “Бемор пиёз” ; “Кичик шумликлар”дан : Саид Аҳмад хангомаларидан // Маърифат. – 1995. – 14 июнь.

Ҳошимов Ў. Нурли уфқлар : Саид Аҳмад ижоди ҳақида // Тошкент окшоми. – 1980. – 20 июнь.

Ҳошимов Ў. Халқнинг ардоқли адиби : Саид Аҳмад ҳақида // Тошкент окшоми. – 1980. – 13 июнь.

Ҳусанхўжаева Н. Кулгу замиридаги тақдир // Til va adabiyot ta’limi. – 2014. – № 3. – Б.44–46.

Шарафиддинов О. Тарихнинг қудратли қадами : ёзувчи Саид Аҳмаднинг “Ҳукм” повести ҳақида // Ўзбекистон маданияти. – 1959. – 11 янв.

Oripova G. Said Ahmadning “Qorako’z Majnun” hikoyasini o’rganish // Til va adabiyot ta’limi. – 2014. – № 5.

Rasulova N. “Ufq” – kechagi kunning yaxlit parchasi : Said Ahmadning “Ufq” trilogiyasidan olingan “Qochoq” nomli parchani o’rganish (8-sinf, III chorak) // Til va adabiyot ta’limi. – 2014. – № 12. – В. 12–13.

Романлари ҳақида

Йўлдошев Б. Автор нутқи ҳақида : ёзувчи Саид Аҳмаднинг “Уфқ” романи ҳақида // Совет мактаби. – 1976. – № 1. – Б. 73–74.

Йўлдошев Б. Саид Аҳмаднинг “Уфқ” романи тилига фольклор элементларнинг таъсири масаласига доир // Асарлар. – Самарқанд давлат университети. – 1976. – Б. 72–80.

Комил Яшин. Олтин тўй илҳомлари // Адабиётимизнинг ярим асри : мақолалар тўплами. – Тошкент : Адабиёт ва санъат нашриёти, 1975. – Б. 3–14.

Мамажонов С. Прозамизнинг катта ютуғи : Саид Аҳмаднинг “Уфқ” романи ҳақида // Ўқитувчилар газетаси. – 1965. – 21 нояб.

Маҳмудов М. “Одамнинг изи”дан “Уфқ”қача // Ўзбекистон маданияти. – 1970. – 3 февр.

Музаффаров В. Излар ва сўқмоқлар // Коммуна. – 1970. – 27 окт.

Насриддинов Ф. Уфқдан уфққа : тақриз : Саид Аҳмаднинг “Уфқ” романи ҳақида // Тошкент ҳақиқати. – 1970. – 19 март.

Норматов У. Наймандаги ташвиш ва қувончлар // Ўзбекистон маданияти. – 1970. – 17 февр.

Норматов У. Тирик кўшиқдай : Саид Аҳмаднинг “Қирк беш кун” романи ҳақида // Ўзбекистон маданияти. – 1974. – 11 окт.

Норматов У. Халқ шаънига мадҳия : ёзувчи Саид Аҳмаднинг “Уфқ” романи ҳақида // Ўзбекистон маданияти. – 1977. – 27 сент.

Олимов М. Роман ва инсон. – Тошкент : Адабиёт ва санъат нашриёти. – 1976. – Б. 65–75.

Пирматов Қ. Севимли қахрамонлар : Саид Аҳмаднинг “Уфқ” романи ҳақида // Тошкент оқшоми. – 1970. – 28 май.

Пирматов Қ. Халқ қаҳрамонлигининг ифодаси : Саид Аҳмаднинг “Қирқ беш кун” романи ҳақида // Қишлоқ ҳақиқати. – 1975. – 2 март.

Хатамов Қ. Яхши китоб : Саид Аҳмаднинг “Уфқ” романи ҳақида // Ўзбекистон маданияти. – 1965. – 16 окт.

Ҳаммуаллифлар : И. Ўктамов, Шомуродов ва бошқ.

Худойбергандов Н. Эҳтирос тўлқинлари : адабий мулоҳазалар. – Тошкент : Адабиёт ва санъат нашриёти, 1970. – Б. 220–237.

Шарафутдинова М. “Ҳижрон кунлари”ни эслаб... : Саид Аҳмаднинг “Уфқ” романи хусусида // Маърифат. – 2007. – 14 июл.

Шермухамедов П. Давр қаҳрамон тақдирида. – Тошкент : Адабиёт ва санъат нашриёти. – 1976. – Б. 85–88.

Шермухамедов П. Рухнинг дунё кўзгуси : адабий-танқидий мақолалар. – Тошкент : Адабиёт ва санъат нашриёти. – 1971. – Б. 24–35.

Шомуродов С. Яхши китоб : Саид Аҳмаднинг “Уфқ” романи ҳақида // Ўзбекистон маданияти. – 1965. – 16 окт.

Ҳаммуаллифлар : И. Ўктамов, Қ. Хатамов ва бошқ.

Эшоннов О., Алиев А. “Уфқ” романи ҳақида : Саид Аҳмаднинг романи ҳақида // Совет Ўзбекистони. – 1965. – 12 нояб.

Эшонқулов А. Далилнинг тоши... : Саид Аҳмаднинг “Уфқ” романи ҳақида // Шарқ юлдузи. – 1970. – № 12. – Б. 190–197.

Ўктамов И., Хатамов Қ., Шомуродов С. Яхши китоб : “Уфқ” романи ҳақида // Ўзбекистон маданияти. – 1965. – 16 окт.

Ўлжабоев У. Мардлик ва матонат тасвири. – Тошкент : Адабиёт ва санъат нашриёти. – 1976. – Б. 89–99.

Ўлжабоев У. Мураккаб тақдирли кишилар : Саид Аҳмаднинг “Уфқ” романи ҳақида // Шарқ юлдузи. – 1970. – № 5. – Б. 172–182.

Қўшжонов М. Халқ жасорати ҳақида роман : тақриз : Саид Аҳмаднинг “Қирқ беш кун” романи ҳақида // Тошкент ҳақиқати. – 1975. – 15 янв.

Қўшжонов М. Халқ жасорати ҳақида роман // Моҳият ва бадиият : адабий-танқидий мақолалар. – Тошкент : Адабиёт ва санъат нашриёти, 1977. – Б. 168–175.

Ғафуров И. Кунлар ва одамлар ; Ям-яшил дарахт // Адабий-танқидий мақолалар. – Тошкент : Адабиёт ва санъат нашриёти. – 1976. – Б. 83–88.

Ғафуров И. Қаҳрамонлар майдони // Совет Ўзбекистони. – 1975. – 12 февр.

Ҳолиқов А. “Қирқ беш кун” романида образ яратиш масаласига доир // Ўзбек тили ва адабиёти. – 1976. – № 5. – Б. 23–28.

Таржималари

Лиханов Альберт. Қуёш тутилиши : қиссадан парча / русчадан Саид Аҳмад таржимаси // Тошкент оқшоми. – 1980. – 4 март.

Сўзбоши ёзган нашрлари

Тошев Акмал. Моҳият лаҳзалари : шеърлар / сўзбоши муаллифи Саид Аҳмад. – Тошкент : Ғафур Ғулом номидаги нашриёт-матбаа ижодий уйи, 2008. – 31 б.

Сухбатлар

Саид Аҳмад. Адабиёт меҳрдан яралади : Ўзбекистон Қаҳрамони Саид Аҳмад билан сухбат / сухбатдош Мусулмон Намоз // Халқ сўзи. –1999. – 27 авг.

Саид Аҳмад. Бош мақсадимиз : ёзувчи ва замон : Ўзбекистон халқ ёзувчиси Саид Аҳмад билан сухбат / сухбатни Ориф Фармонов ёзиб олди // Тошкент оқшоми. –1986. – 1 сент.

Саид Аҳмад. Гулматона гурунг ёки устод Саид Аҳмад ила тўёна суҳбат / суҳбатни силлиқлаб кўчирувчи Анвар Обиджон // Ўзбекистон адабиёти ва санъати. – 1995. – 31 март.

Давр шиддатли бешафқат : Саид Аҳмад билан суҳбат / суҳбатдош Тоир Юнус // Шарқ юлдузи. – 1993. – № 5–6. – Б. 114–122.

Ёзувчи билан танқидчи суҳбати : Саид Аҳмад – Умарали Норматов // Шарқ юлдузи. – 1977. – № 1. – Б. 201–215.

Саид Аҳмад. Икки курсили хонада учовлон : ёки махсус суҳбатчимизнинг ЎзССР халқ ёзувчилари Саид Аҳмад ва Абдулла Қаҳҳор билан учрашуви / суҳбатдош Анвар Обиджон // Шарқ юлдузи. – 1987. – № 10. – Б. 160–166.

Саид Аҳмад. “Матбуот истеъодларни кашф этиши керак” : бешинчи қаватда беш дақиқа суҳбат. Янги рукн такдимоти. Илк меҳмонимиз – Ўзбекистон халқ ёзувчиси Саид Аҳмад / мезбон Ўткир Бек // Қишлоқ ҳаёти. – 1999. – 21 май.

Саид Аҳмад, Норматов У. Кулгу сеҳри : ёзувчи билан танқидчи суҳбати // Ўзбекистон маданияти. – 1979. – 18 сент.

Саид Аҳмад. Жаҳонгашта Фармонбиби : адиб билан суҳбат / суҳбатдошлар Бадалов М., Убайдуллаев Т. // Тошкент окшоми. – 1995. – 9 июнь.

Саид Аҳмад. Инсон уфққа интилади : Ўзбекистон Қаҳрамони, Ўзбекистон халқ ёзувчиси Саид Аҳмад билан суҳбат / суҳбатдошлар Р. Орипов, Э. Усмонов // Ishonch. – 2006. – 20 май.

Саид Аҳмад. Мустақиллик ўзликни англаш демакдир : адибнинг “Келинлар кўзғолони” пьесаси Америкада сахналаштирилгани ҳақида суҳбат / суҳбатдош Мусулмон Намоз // Халқ сўзи. – 1999. – 15 июль.

Саид Аҳмад. Муҳими – ўқувчини ишонтириш : Ўзбекистон халқ ёзувчиси Саид Аҳмад билан суҳбат / Ў. Ўтаев суҳбатлашди // Ўзбекистон адабиёти ва санъати. – 1995. – 9 июнь.

Саид Аҳмад. Оддий гап : 7 саҳифа меҳмони : ёзувчи Саид Аҳмад билан суҳбат / суҳбатдош Шойим Бўтаев // Мулоқот. – 1992. – № 1. – Б. 7–11.

Саид Аҳмад. Хотирага айланган тақдир : Ўзбекистон халқ ёзувчиси Саид Аҳмад билан мулоқот / И. Усмонов суҳбатлашди // Мулоқот. – 1992. – № 7–8. – Б. 51–53.

Саид Аҳмаднинг янги “Жимжитлик” романи ҳақида ёзувчи билан суҳбат // Ўзбекистон адабиёти ва санъати. – 1988. – 3 июнь.

Саид Аҳмад. Фармонбиби жаҳон кезади... : “Келинлар кўзғолони” комедиясининг яратилиш тарихи ҳақида Ўзбекистон халқ ёзувчиси Саид Аҳмад билан суҳбат / Э. Усмонов суҳбатлашди // Санъат. –1990. – № 10. – Б. 4–5.

Саид Аҳмад. “Ҳазина” : кеча, бугун, эртага : “Ҳазина” ижодий-илмий ишлаб чиқариш бирлашмасининг раиси, Ўзбекистон халқ ёзувчиси Саид Аҳмад билан суҳбат / суҳбатдош Ҳожиакбар Ислом Шайх // Қалб кўзи (“Сирли олам”га илова). –1994. – № 2. – Б. 12.

Саид Аҳмад. Ўзликни танимоқ фурсати : ёзувчи Саид Аҳмад билан суҳбат / суҳбатдош З. Мунавваров // Имом ал-Бухорий сабоқлари. –2002. – № 2. – Б. 90–97.

Тақризлар

Владимилова Н., Султонова М. Кўп йиллик ижод медалари. Танқид ва тақриз : Саид Аҳмаднинг “Ҳазина” китоби ҳақида // Ўзбекистон маданияти. – 1964. – 8 апр.

Насриддинов Ф. Таъзим ва таъзир : Саид Аҳмаднинг “Таъзим” номли китобига тақриз // Совет Ўзбекистони. – 1967. – 19 февр.

Саид Аҳмад. Танланган асарлари. Т. 1. – Тошкент, 1971.

Тақриз : Султонова М. Илк ижод саҳифалари // Ўзбекистон маданияти. – 1972. – 9 май.

Саид Аҳмад. Қирқ беш кун : роман // Шарқ юлдузи. – 1974. – № 6, 7, 8.

Тақриз : Расулов А. Халқ жасорати мадҳи // Тошкент окшоми. – 1974. – 30 сент.

Саид Аҳмад. Жимжитлик : роман // Шарқ юлдузи. – 1989. – Б. 10–12.

Тақриз : Алиев А. Турғунлик даври фожеалари // Ўзбекистон адабиёти ва санъати. – 1989. – 31 март.

Саид Аҳмад. Юлдуз : ҳикоялар, очерклар, ҳажвиялар ва пьеса. – Тошкент : Адабиёт ва санъат нашриёти, 1988.

Тақриз : Тошканов С. Кулгининг сири // Ўзбекистон адабиёти ва санъати. – 1988. – 4 март.

Саид Аҳмад. Уфқ : роман. II қисм. – Шарқ юлдузи. – 1969. – № 12.

Тақриз : Норматов У. Наймандаги ташвиш ва қувончлар // Ўзбекистон маданияти. – 1970. – 17 февр.

Саид Аҳмад. Хандон писта. – Тошкент : “Ғафур Ғулом” нашриёти. – 1994.

Тақриз : Сотиболдиев А. “Хандон писта” // Муштум. – 1994. – № 6–7. – Б. 15.

Ҳангомалар, хандалар, ҳажвия, юмор, латифалари

XXI аср ҳофизи ; Обрў : ҳажвия // Муштум. – 1985. – № 6. – Б. 10.

Асартарошлик устахонасида айтилган латифалардан // Ўзбекистон адабиёти ва санъати. – 1983. – 14 окт.

Бинт нега оёққа боғланган? : ҳажвий ҳикоя // Ўзбекистон адабиёти ва санъати. – 1984. – 1 янв.

Бир латифа айтайми : ҳажвий фоҷиа // Совет Ўзбекистони. – 1985. – 2 июнь.

Биринчи муҳаббат : интермедия // Муштум. – 1980. – № 13. – Б. 7.

Гугурт : юмористик ҳикоя // Ўзбекистон. – 1964. – Б. 26 ; Тошкент ҳақиқати. – 1963. – 7 май.

Дўлларбоп хангомалар // Муштум. – 1993. – № 4. – Б. 8–9.

Думи хуржунда : ҳажвия // Ўзбекистон адабиёти ва санъати. – 1985. – 4 янв.

Елим ; Иқроқ ; Ҳажвлар : кичик ҳикоя // Тошкент ҳақиқати. – 1963. – 9 июнь.

Карнай : ҳажвий ҳикоя // Театр. – 2009. – № 3. – Б. 48.

Катайса : ҳажвия // Совет Ўзбекистони. – 1965. – 15 авг.

Катайса : ҳажвия // Тошкент ҳақиқати. – 1970. – 19 июнь.

Кичик ҳикоялар : Томоша : кинокомедия учун сценарий; Қўлдошич ; Тухум ; Паловга эътибор (пазанда маслаҳати) ; Галаба // Совет Ўзбекистони. – 1966. – 24 июль.

Куёв : шу номли комедиядан парча // Ўзбекистон маданияти. – 1980. – 31 окт.

Куёв : пьеса // Шарқ юлдузи. – 1986. – № 1. – Б. 87–95.

Лампа шиша : интермедия // Муштум. – 1970. – № 12. – Б. 12.

Латифалар : Масали гурба ; Юр ювамиз ; Луччак шафтоли ; “Казбек” текинга тушди ; Қилич кесолмаган бошлар ; Қайси Ойбек ; Белимдан юқориси ишламаяпти ; Қовун туширай дебман-ку // Муштум. – 1995. – № 5. – Б. 8–9.

Мени кечиринг : интермедия // Қишлоқ ҳақиқати. – 1974. – 14 февр.

Мени кечиринг : интермедия // Муштум. – 1980. – № 11. – Б. 10.

Ну, погоди, Кал Фозил ; Наполеон Мамажонов ; Шошилинич тадбир : хангомалар // Муштум. – 1993. – № 3. – Б. 12–13.

Олиқ-солиқ : интермедия // Меҳнат ва турмуш. – 1970. – № 6. – Б. 12.

Олтин ўра. Иккинчи хангома // Шарқ юлдузи. – 1969. – № 2. – Б. 199–205.

Пародиялар : Меҳри қуёш пионер ; Ҳимматингизга балли, отахон! ; Шошилинич тадбир ; Ҳодиса // Ўзбекистон матбуоти. – 1968. – № 7. – Б. 30.

Раҳмат чолга хат (Ярми ҳазил, ярми чин) // Ўзбекистон маданияти. – 1978. – 18 сент.

Саид Аҳмад. Эшик ; Омонат : сатирик ҳикоялар // Гулистон. – 1967. – № 5. – Б. 36.

Саломатлик посбони ; Ижодий ҳисобот ; Турфа олам ; Хандалар // Муштум. – 1993. – № 2. – Б. 8–9.

Сирли ғишт : ҳажвий қисса // Ўзбекистон адабиёти ва санъати. – 1983. – 25 нояб.

Сифатсиз шеър : ҳажвия // Тошкент оқшоми. – 1980. – 5 июль.

Суяқор : ҳажвия // Ўзбекистон адабиёти ва санъати. – 1984. – 30 март.

Табелчи Муҳаббатхон : миниатюра // Саодат. – 1973. – № 3. – Б. 26–27.

Таниш ит : ҳажвия // Ўзбекистон адабиёти ва санъати. – 1981. – 25 дек.

Устара тиғидаги битиклар : адибнинг кичик ҳажвий асарлари // Мулоқот. – 1998. – № 2. – Б. 60–61.

Устара тиғидаги битиклар ; Омонат ; Сўнгги йўл ; Суяқор : ҳажвиялар // Мулоқот. – 1998. – № 2. – Б. 57–58.

Уч кунлик семинар-кенгаш якунланди ; Машаққатли бахт ; Ёдгорлик ; Зарарли касб ; Муносиб муқофот : хангомалар // Муштум. – 1993. – № 4. – Б. 8–9.

Хандон писта : Қайси Ойбек ; Луччак шафтоли ; “Қазбек” текинга тушди ; Қовун туширай дебман-ку? ; Ёр излаб ; Кечаси соат учда бева ёзувчининг калласига келган гаплар // Тошкент оқшоми. – 1995. – 9 июнь.

Чирокни ўчир : юмористик ҳикоялар // Ўзбекистон. – 1964. – № 1. – Б. 26.

Чучвара ; Офтобга чиққан мушук ; Ариза ; Ҳажвия // Тошкент оқшоми. – 2002. – 16 янв.

Эгар бозори : сатирик ҳикоя // Гулистон. – 1967. – № 1. – Б. 36.

Эгри мўри : ҳажвия // Саодат. – 1966. – № 11. – Б. 6–27.

Юк : ҳажвия // Ўзбекистон маданияти. – 1962. – 21 июль.

Қимматга тушган хуррак : ҳажвий ҳикоя ; Жаноза : митти ҳажвия // Театр. – 2010. – № 5. – Б. 46–47.

Қўли қичиган чол : ҳажвия // Гулистон. – 1971. – № 4. – Б. 31.

Гилдирак : ҳажвий қисса // Муштум. – 1986. – № 4. – Б. 10–11 ; № 5. – Б. 10–11 ; № 6. – Б. 10–11 ; № 7. – Б. 10–11 ; № 8. – Б. 10–11 ; № 9. – Б. 10–11.

Ҳажв дафтаридадан // Совет Ўзбекистони. – 1967. – 1 янв.

Ҳажвиялар // Совет Ўзбекистони. – 1966. – 1 янв.

Шеърлари

Ўзбекистон манзаралари : қасида // Совет Ўзбекистони. – 1980. – 16 нояб.

Юбилейлари 50 йиллиги

Каримов Ғ. Ижод ва садоқат : Саид Аҳмаднинг 50 ёшга тўлиши муносабати билан // Тошкент ҳақиқати. – 1970. – 19 июнь.

Норматов У. Беғубор туйғулар таронаси : Саид Аҳмад 50 ёшда // Шарқ юлдузи. – 1970. – № 5. – 200–206.

Уйғун. Ёзувчи Саид Аҳмад 50 ёшга тўлди // Совет Ўзбекистони. – 1970. – 19 июнь.

Шарафиддинов О. Уфқлар ошиғи : Саид Аҳмад 50 ёшда // Гулистон. – 1970. – № 6. – Б. 10.

Қутлов : ёзувчи Саид Аҳмад туғилган куннинг 50 йиллиги // Тошкент оқшоми. – 1970. – 20 июнь.

60 йиллиги

Иззат Султон. Кўнги́л ойнасининг мусаффолиги : Саид Аҳмад 60 ёшда // Совет Ўзбекистони санъати. – 1980. – № 6. – Б. 26–27.

Мирза Карим. Уфқнинг доимий ошиғи : Ўзбекистон халқ ёзувчиси Саид Аҳмад 60 ёшда // Ёш ленинчи. – 1980. – 20 июнь.

Мирмуҳсин. Чеховона... : Саид Аҳмаднинг 60 йиллиги муносабати билан айтилган гаплар // Шарқ юлдузи. – 1980. – № 4. – Б. 171–172.

Норматов У. Лирик тароналар, қувноқ қаҳқаҳалар : Саид Аҳмаднинг 60 йиллигига // Гулистон. – 1980. – № 6. – Б. 21–23.

Саид Аҳмад 60 ёшда // Муштум. – 1980. – № 11. – Б. 10.

Тоғаев О. Адибнинг ижод уфқи : Саид Аҳмаднинг 60 ёшга тўлиши муносабати билан // Ўқитувчилар газетаси. – 1980. – 22 июнь.

Тоғаев О. Ҳассос ёзувчи : Саид Аҳмад 60 ёшлиги муносабати билан ҳаёти ва ижоди ҳақида // Совет мактаби. – 1980. – № 8. – Б. 61–62.

Шухрат. Серзавқ адиб : ёзувчи Саид Аҳмад таваллудининг 60 йиллиги муносабати билан // Саодат. – 1980. – № 6. – Б. 11.

Қўшжонов М. Истеъдод кадри : Ўзбекистон халқ ёзувчиси Саид Аҳмад 60 ёшда // Ўзбекистон маданияти. – 1980. – 20 июнь.

Ғафуров И. Прозанинг шоири : Саид Аҳмад 60 ёшда // Шарқ юлдузи. – 1980. – № 6. – Б. 166–170.

Ғафуров И. Халқ санъаткори : Саид Аҳмад 60 ёшда // Совет Ўзбекистони. – 1980. – 20 июнь.

Ҳассос қалб соҳиби : ёзувчи Саид Аҳмад ҳаёти ва ижоди ҳақида 60 га тўлиши муносабати билан // Ёш ленинчи. – 1980. – 20 июнь.

Ҳошимов Ў. Ижод сеҳри : Саид Аҳмад 60 ёшда // Ўзбекистон маданияти. – 1980. – 20 июнь.

70 йиллиги

Адиб юбилейи : Ҳамза номидаги ўзбек Давлат академик драма театрида // Ўзбекистон адабиёти ва санъати. – 1990. – 22 июнь.

Асқад Мухтор. Қутлов мактуби : Саид Аҳмад 70 ёшда // Совет Ўзбекистони. – 1980. – 20 июнь.

Асқад Мухтор. Инсоний ҳарорат : Саид Аҳмад 70 ёшда // Шарқ юлдузи. – 1990. – № 6. – Б. 135–137.

Низонов М. Тошкентга мактуб : Саид Аҳмад 70 ёшда // Шарқ юлдузи. – 1990. – № . – Б. 140.

Норматов У. Халқнинг кўзидаги адиб : Саид Аҳмад 70 ёшда // Совет Ўзбекистони. – 1990. – 19 июнь.

Расулов А. Мазмунли умр лавҳалари : адабиёт дарслигига қўшимча : ёзувчи Саид Аҳмаднинг 70 йиллигига // Ёш куч. – 1990. – № 6. – Б. 14–15.

Усмоний И. Саид Аҳмад – 70 ёшда // Ўзбекистон адабиёти ва санъати. – 1990. – 15 июнь.

Уфқ ортидаги манзаралар : Саид Аҳмад 70 ёшда // Совет Ўзбекистони. – 1990. – 19 июнь.

Шарафиддинов О. Саид Аҳмаднинг санъати : Саид Аҳмад 70 ёшда // Ўзбекистон адабиёти ва санъати. – 1990. – 15 июнь.

Эл севган адиб : Ўзбекистон халқ ёзувчиси Саид Аҳмад 70 ёшда // Қишлоқ ҳақиқати. – 1990. – 19 июнь.

75 йиллиги

Ёқубов О. Ҳазил устаси ҳақида беҳазил ўйлар : Саид Аҳмаднинг 75 йиллигига // Ўзбекистон адабиёти ва санъати. – 1995. – 9 июнь.

Жўраев А. Келинлар табриги : устоз адиб Саид Аҳмаднинг 75 йиллик юбилейига бағишланган бир парда, бир кўринишли ҳазил-ҳангома // Ўзбекистон адабиёти ва санъати. – 1995. – 9 июнь.

Жўраев А. Чақмоқ сўз : Саид Аҳмад 75 ёшда // Ўзбекистон овози. – 1995. – 8 июнь.

Иброҳим Ғафур. Уфкни кўзлаган адиб : Саид Аҳмад 75 ёшда // Муштум. – 1995. – № 5. – Б. 8.

Мирмуҳсин. Ҳизр назар қилган : Саид Аҳмад 75 ёшда // Тошкент оқшоми. – 1995. – 9 июнь.

Сўз санъаткорининг юбилейи : 9 июнь куни Алишер Навоий номидаги Давлат академик катта театрида Ўзбекистон халқ ёзувчиси, Давлат мукофоти лауреати Саид Аҳмаднинг 75 йиллик юбилейи ҳақида // Халқ сўзи. – 1995. – 10 июнь ; Ўзбекистон овози. – 1995. – 10 июнь.

“Уфк”, “Келинлар кўзғолони”, “Куёв”, “Жимжитлик” ва бизнинг суҳбат : ҳозиржавоб устозимиз Саид Аҳмад 75 ёшдалар / Бола Пақир суҳбатлашди // Ватан. – 1995. – 21-28 апр.

Халқ эҳтироми : пойтахтимиздаги Алишер Навоий номидаги Давлат академик катта театрида Ўзбекистон халқ ёзувчиси, Давлат мукофоти лауреати Саид Аҳмад таваллудининг 75 йиллиги нишонланганлиги ҳақида // Ўзбекистон матбуоти. – 1995. – № 4. – Б. 31.

Эҳтиром кечаси : Алишер Навоий номидаги Давлат академик опера ва балет катта театри биносига ёзувчи Саид Аҳмаднинг 75 йиллигига бағишланган кеча ҳақида // Маърифат. – 1995. – 14 июнь.

Юнусов О. Тўйлар муборак : Ўзбекистон халқ артисти, адиб Саид Аҳмад ҳақида // Тошкент оқшоми. – 1995. – 9 июнь.

Ўзбекистон халқ ёзувчиси, халқимизнинг эъзозли фарзанди Саид Аҳмад 75 ёшга тўлди // Тошкент ҳақиқати. – 1995. – 10 июнь.

Қориев М. Унинг ўз қўшиғи бор : Саид Аҳмад 75 ёшда // Ўзбекистон матбуоти. – 1995. – № 4. – Б. 30–31.

Ҳошимов Ў. Халқ ҳаётининг рангин манзаралари : Ўзбекистон халқ ёзувчиси Саид Аҳмад 75 ёшда // Шарк юлдузи. – 1995. – № 5–6. Б. 191–197.

80 йиллиги

Саид Аҳмад – 80 ёшда : умрнинг мунаввар кунлари / О. Шарафиддинов ; Элнинг суюкли адиби ; Беҳи / Ў. Ҳошимов ; Бағишлов / М. Тоиров // Халқ сўзи. – 2000. – 10 июнь.

Саид Аҳмад. Ижод – изтироб фарзанди : Ўзбекистон Қаҳрамони, Ўзбекистон халқ ёзувчиси Саид Аҳмад 80 ёшда // Ёзувчи. – 2000. – 9 июнь.

Тиник ақлнинг уфқлари кенг : Саид Аҳмад – 80 ёшда // Қишлоқ ҳаёти. – 2000. – 9 июнь.

Усмонов Э. “Драматург бўламан деб ўйламаганман...” : Ўзбекистон Қаҳрамони, Ўзбекистон халқ ёзувчиси Саид Аҳмад таваллудининг 80 йиллигига // Театр. – 2000. – № 4. – Б. 12–13.

Шер Бек. Истиклолдан бахт топган адиб : эҳтиром : Саид Аҳмаднинг 80 йиллигига // Қишлоқ ҳаёти. – 2000. – 13 июнь.

Ҳошимов Ў. Устоз сабоқлари : Саид Аҳмаднинг 80 йиллик юбилеи муносабати билан // Қишлоқ ҳаёти. – 2000. – 9 июнь.

85 йиллиги

Назаров Т. Кулги дарғаси : Саид Аҳмад 85 ёшда // Тошкент ҳафтанома. – 2005. – 3 нояб.

90 йиллиги

Адибни ёд этиб : ёзувчилар уюшмасида Ўзбекистон Қаҳрамони, Ўзбекистон халқ ёзувчиси Саид Аҳмад таваллудининг 90 йиллигига бағишланган хотира кечаси ҳақида // O'zbekiston adabiyoti va san'ati. – 2010. – 3 дек.

Нодира Саид Аҳмад қизи. “Муҳаббат можароси”дан “Келинлар кўзғолони”гача : Ўзбекистон халқ ёзувчиси Саид Аҳмад таваллудининг 90 йиллигига // Saodat. – 2010. – № 2. – Б. 18–21.

Некролог

Ўзбекистон Қаҳрамони Саид Аҳмад : Ўзбекистон халқ ёзувчиси Саид Аҳмад Хусанхўжаев, 1920–2007 : некролог // Халқ сўзи. – 2007. – 6 дек. ; O'zbekiston adabiyoti va san'ati. – 2007. – 7 дек.

Рус тилида

Официальные документы

Каримов И. Герою Узбекистана, народному писателю Саиду Ахмаду : поздравление Президента Республики Узбекистан с 80-летием со дня рождения // Народное слово. – 2000. – 10 июнь.

Отдельные произведения

Горизонт : роман / авториз. пер. с узб. Н. Владимировой. – Москва : Советский писатель, 1968. – 256 с.

Горизонт : роман / пер. с узб. Г. Кобецкайте. – Вильнюс, 1980. – 262 с.

Горизонт : роман. Кн. 1, 2 / пер. с узб. – Москва : Сов. писатель, 1974. – 448 с.

Горизонт : трилогия / пер. с узб. – Москва : Советский писатель, 1986. – 540 с.

Журавли : рассказы / пер. с узб. Раузы Бородиной. – Ташкент : Изд-во худож. лит-ры «Ташкент», 1964. – 72 с.

На перекрестке поэзии : рассказы о Гафуре Гуляме / пер. с узб. З. Тумановой. – Ташкент : Ёш гвардия, 1983. – 71 с.

Пора возвращения аистов : повесть и рассказы / пер. с узб. – Ташкент : Изд-во лит. и искусства, 1979. – 246 с.

Приговор : повесть и рассказы. Пер. с узб. ; илл. : Д. Синицкий, П. Леушин. – Ташкент : Гослитиздат УзССР, 1959. – 240 с.

Приговор : повесть на украинском языке. – Киев : Бадий адабиёт нашр. , 1963. – 188 с.

Сорок пять дней : роман / авториз. пер. с узб. К. Хакимова. – Москва : Советский писатель, 1979. – 247 с.

Автореферат

Юлдашев Б. Язык и стиль произведений Саида Ахмада : автореф. канд. филол. наук (10.02.02). – Ташкент, 1979. – 15 с.

Произведения в периодических изданиях и сборниках

А нет ли у стен ушей? : (из серии «Веселых рассказиков») / пер. с узб. К. Граматович // Вечерний Ташкент. – 1966. – 29 авг.

Аксакал-апа : рассказ // Коммунист (Ереван). – 1962. – 25 окт.

Аксакал-апа ; Зять : рассказы / пер. с узб. В. Зыслин // Звезда Востока. – 1959. – № 5. – С. 45–50.

Баннй лист : юмористический рассказ // Узбекистан. – 1964. – № 5. – С. 15.

Бывший вор : рассказ / пер. с узб. К. Граматович // Вечерний Ташкент. – 1967. – 19 июня.

Бывший... : юморист. рассказ / пер. Х. Таджибаев // Правда Востока. – 1963. – 2 окт.

Весенние напевы : рассказ / пер. с узб. Р. Бородина // Звезда Востока. – 1958. – № 10. – С. 127–130.

Весенние новеллы ; Первый шаг ; Дед ребенок и роза ; Тюльпан // Вечерний Ташкент. – 1976. – 12 апр.

Выходной день : рассказ / пер. с узб. Р. Бородина ; Илл. : В. Логинов // Простор. – 1962. – № 5. – С. 13–15.

Гиацинтовый ручей : рассказ / пер. с узб. Я. Ильясов // Звезда Востока. – 1966. – № 8. – С. 13–17.

Гиацинтовый ручей : рассказ / пер. с узб. Я. Ильясов // Памир. – 1968. – № 2. – С. 52–56.

Горизонт : глава из романа / пер. с узб. В. Александров // Правда Востока. – 1967. – 25 апр.

Горизонт : отрывки из романа // Ферганская правда. – 1973. – 11 авг. , 14 авг. , 15 авг. , 16 авг. , 17 авг. , 21 авг. , 23 авг. , 25 авг.

Горькое счастье : рассказ / авториз. пер. с узб. Н. Гацунаева // Звезда Востока. – 1979. – № 3. – С. 146–151.

Девушки весны : рассказ / пер. с узб. С. Волгин, Р. Шамансурова // Лит. Киргизстан. – 1973. – С. 73–80.

Девушки весны ; Тишина : рассказы / пер. с узб. С. Волгин, Р. Шамансурова, Н. Владимирова ; Ил. : А. Кива // Звезда Востока. – 1971. – № 6. – С. 152–165.

Джурахон : рассказ / пер. с узб. Р. Бородина // Звезда Востока. – 1960. – № 7. – С. 10–13.

Домулла Урючник : из рассказов о степном беркуте / пер. с узб. Рауза Бородина // Узбекистан. – 1960. – № 3. – С. 18–21.

Женщины : рассказ / пер. с узб. // Правда Востока. – 1958. – 16 марта.

Жертва науки : юморист. рассказ / пер. с узб. // Ленинадская правда. – 1968. – 14 сент.

Жрец науки : юморист. Рассказы // Звезда Востока. – 1966. – № 11. – С. 226–227.

Журавли : рассказ / пер. с узб. Р. Бородиной // Узбекистан. – 1961. – № 5. – С. 18–19.

Заговорил : юморист. Рассказ / пер. с узб. // Звезда Востока. – 1967. – № 4. – С. 230.

Калым : интермедия / пер. с узб. Э. Мусаева // Сов. радио и телевидение. – 1969. – № 7. – С. 3.

Клад ; В горах : рассказы / пер. Р. Бородина // Звезда Востока. – 1961. – № 3. – С. 86–92.

Кузывай и Шер : юмореска / пер. М. Мирзамухамедов // Правда Востока. – 1963. – 5 мая.

Латиф заговорил : из серии «Веселые рассказы» // Вечерний Ташкент. – 1966. – 15 окт.

Любовные послания : отрывки / пер. А. Адалис // В кн. : Песни столетий. – Ташкент, 1965. Т. 2. – С. 110–116.

Наш учитель : О А. П. Чехове // Правда Востока. – 1960. – 29 янв.

Ночи в степи : рассказы : Старики ; Сваты-сватушки / пер. с узб. Н. Владимирова // Звезда Востока. – 1974. – № 8. – С. 100–106.

Нужный человек : рассказ / пер. с узб. К. Хакимовой // Вечерний Ташкент. – 1967. – 2 дек.

Огни : рассказ / пер. Р. Бородина // Комсомольская правда. – 1959. – 8 марта.

Огни Икбол ; Мачеха / авториз. пер. с узб. Н. Ивашев // Звезда Востока. – 1957. – № 3. – С. 82–90.

Огонек в ночи ; Бостан ; Мост через реку Кызылсу : рассказы из цикла «Степные ветры» ; ил. : Ю. Титков ; пер. с узб. Н. Гацунаев // Звезда Востока. – 1977. – № 5. – С. 38–59.

Памятник нерукотворный : рассказ / пер. с узб. О. Сидельников // Вечерний Ташкент. – 1968. – 22 июня.

Памятник нерукотворный : юморист. рассказ / пер. с узб. // Ленинабадская правда. – 1968. – 13 сент.

Под чинаром : рассказ / пер. с узб. Р. Бородина ; илл. : Б. Щербаков // Культура и жизнь. – 1962. – № 11. – С. 34–36.

Рассказы ; Журавли ; Под чинаром / пер. с узб. Р. Бородиной // Дружба народов. – 1962. – № 1. – С. 175–181.

Ревизия : юморист. рассказ / пер. с узб. Р. Касымов // Звезда Востока. – 1967. – № 5. – С. 227.

Роковая клятва ; Жертва семейной жизни : юморист. рассказы / пер. с узб. О. Сидельников // Звезда Востока. – 1967. – № 2. – С. 230.

Сговорились : юморист. рассказ // Звезда Востока. – 1967. – № 1. – С. 232–233.

Семейный разговор : рассказ // Узбекистан. – 1965. – № 6. – С. 15.

Спектакль : о пользе и вреде привязной косы : юморист. рассказы узб. писателя // Звезда Востока. – 1968. – № 7. – С. 234–235.

Сумбульсай : рассказ / пер. с узб. Н. Гацунаева // Звезда Востока. – 1987. – № 3. – С. 57–61.

Счастливая семья : рассказ / пер. с узб. В. Шуваев // Вечерний Ташкент. – 1970. – 6 июля : Звезда Востока. – 1970. – № 6. – С. 98–99.

Тюльпаны на речной глади : рассказы : переводы. – Ташкент, Гослитиздат УзССР, 1961. – 55 с.

Увы! И такое бывает : рассказ // Ташкентская правда. – 1966. – 9 окт.

Чабан ; Огоньки : рассказы / пер. с узб. Ш. Каххарова, З. Туманова ; Рис. В. Завьялова // Молодая гвардия. – 1986. – № 1. – С. 202–221.

Чайхана под чинарой : рассказ / пер. с узб. Р. Бородиной // Правда Востока. – 1961. – 25 марта.

Чинарай : рассказ / пер. с узб. М. Салиев // Южный Казахстан. – 1962. – 7 окт.

Стихи

Саид Ахмад. Из “Любовных посланий” : стихи // Ishonch-Доверие. – 2008. – 24 окт.

Рецензии

Саид Ахмад. Горизонт : роман / авториз. пер. с узб. Н. Владимировой. – Москва : Советский писатель, 1968.

Рец. : Муллоджанова З. Горизонты человечности // Памир. – 1968. – № 2. – С. 95–97.

Саид Ахмад. Избранные рассказы. На узб. яз. – Ташкент : Изд-во им. Г. Гуляма, 1971.

Рец. : Султанова М. Рассказы Саида Ахмада // Дружба народов. – 1973. – № 1. – С. 275–276.

Саид Ахмад. Клад. – Ташкент : Гослитиздат УзССР, 1963. – На узб. яз.

Рец. : Султанова М. Рассказы Саида Ахмада // Дружбы народов. – 1964. – С. 274–275.

Саид Ахмад. Любовь : рассказ. В его кн. : Тюльпаны на речной глади : переводы. – Ташкент, Гослитиздат УзССР, 1961.

Рец. : Владимирова Н. Саид Ахмад в подлиннике и в переводе // Звезда Востока. – 1970. – № 6. – С. 151–158.

Саид Ахмад. Мастан-биби : рассказ. – В его кн. : Приговор / пер. с узб. – Ташкент : Гослитиздат УзССР, 1959.

Рец. : Владимирова Н. Саид Ахмад в подлиннике и в переводе // Звезда Востока. – 1970. – № 6. – С. 151–158.

Саид Ахмад. Приговор : повесть и рассказы / Пер. с узб. – Ташкент : Гослитиздат УзССР, 1959. – 240 с.

Рец. : Шарафутдинов О. Могучая поступь истории // Звезда Востока. – 1959. – № 5. – С. 147–149.

Саид Ахмад. Сорок пять дней : роман // Шарқ юлдузи. – 1974. – № 6–8.

Рец. : Кошчанов М. Земля, вода, люди... // Дружба народов. – 1975. – № 7. – С. 260–262.

Саид Ахмад. Огни счастья : рассказ. В его кн. : Приговор / пер. с узб. – Ташкент, Гослитиздат УзССР, 1959.

Рец. : Владимирова Н. Саид Ахмад в подлиннике и в переводе // Звезда Востока. – 1970. – № 6. – С. 151–158.

Саид Ахмад. Сорок пять дней // Шарқ юлдузи. – 1974. – № 6. – Б. 7–8.

Рец. : Кошчанов М. Испытание стройкой // Ферганская правда. – 1975. – 15 мая.

Саид Ахмад. Степной беркут : рассказы. – Ташкент, Гослитиздат УзССР, 1960. – На узб. яз.

Рец. : Усманова Н. Герои Саида Ахмада // Звезда Востока. – 1972. – № 8. – С. 156–161.

Владимирова Н. В. Мастерство Саида Ахмада. – Ташкент : Фан, 1973

Рец. : Э. Каримов. Таджикотчининг тухфаси // Шарк юлдузи. – 1973. – № 8. – Б, 230–231.

О творчестве Саида Ахмада

Владимирова Н. Поиски новых форм : заметки о рассказах узбекских писателей : о рассказах Саида Ахмада, А. Якубова и А. Каххара // Правда Востока. – 1961. – 21 июля.

Владимирова Н. В. Мастерство Саида Ахмада. – Ташкент : Фан, 1973. – 88 с.

Каримов Э. Писатель и его художественный мир // Звезда Востока. – 1973. – № 10. – С. 192–194.

Муллоджанова З. Горизонты человечности : о кн. : Саид Ахмада «Горизонт» : роман / пер. с узб. Н. Владимировой. – «Советский писатель», 1968 // Памир. – 1968. – № 2. – С. 95–97.

Норматов У. Горизонты добра : к 60-летию со дня рождения (писателя) Саида Ахмада // Звезда Востока. – 1980. – № 6. – С. 156–160.

Пора расцвета : узбекскому писателю Саиду Ахмаду – 50 лет // Комсомолец Узбекистана. – 1970. – 19 июня.

Проявление высокого почитания : о церемонии торжественного открытия памятника Герою Узбекистана, народному писателю Узбекистана Саиду Ахмаду и известной поэтессе Саиде Зуннуновой в Ташкенте // Народное слово. – 2013. – 11 июня.

Саттарова З. Саид Ахмад (узбекский писатель) // Вечерний Ташкент. – 1970. – 22 июня.

Сидельников О. Горизонт : об одноименном романе Саида Ахмада // Правда Востока. – 1968. – 6 июня.

Симкин Я. Рождение новеллиста : о творчестве узбекского писателя Саида Ахмада // Звезда Востока. – 1961. – № 9. – С. 126–139.

Соболева Е. Памятник преданности : в Национальном парке открыт памятник писателю Саиду Ахмаду и поэтессе Саиде Зуннуновой // Uzbekistan Today. – 2013. – 13 июня. – С. 1–2.

Творческая молодость : Саиду Ахмаду 50 лет // Правда Востока. – 1970. – 19 июня.

Усманова Н. Герои Саида Ахмада : о творчестве узбекского писателя // Звезда Востока. – 1972. – № 8. – С. 156–161.

Усманова Н. Новая книга народного писателя : “Рассвет на ресницах” // Народное слово. – 2003. – 15 нояб.

Хамраев Ф. М. Замечательный автор «бессмертной» комедии : к 85летию со дня рождения Саида Ахмада // Преподавание языка и литературы. – 2005. – № 5. – С. 36–40.

Хорошхин В. Путь к читательскому сердцу : заметки о творчестве Саида Ахмада // Ташкентская правда. – 1998. – 18 марта.

Некролог

Герой Узбекистана Саид Ахмад : народный писатель Узбекистана, 1920–2007 : некролог // Народное слово. – 2007. – 6 дек. ; Правда Востока. – 2007. – 6 дек.

МУНДАРИЖА

Ўзбекистон Республикаси мустақиллиги эълон қилинганининг уч йиллиги муносабати билан мукофотлаш тўғрисида Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармони	3
Хусанхўжаев Саид Аҳмадни	
Ўзбекистон Республикасининг “Дўстлик” ордени билан мукофотлаш тўғрисида Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармони.....	4
Ўзбекистон Республикаси мустақиллигининг олти йиллиги муносабати билан фан, маданият, маърифат, оммавий ахборот воситалари ва ижодий соҳалар ходимларидан бир гуруҳини мукофотлаш тўғрисида Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармони.....	5
“Ўзбекистон Қаҳрамони” унвонини бериш тўғрисида Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармони.....	6
Ўзбекистон Қаҳрамони, Ўзбекистон халқ ёзувчиси Саид Аҳмад ва таникли шоира Саида Зуннунова хотирасига Тошкент шаҳрида ҳайкал ўрнатиш тўғрисида Ўзбекистон Республикаси Президентининг Қарори.....	7
И. Каримов. Ўзбекистон Қаҳрамони, халқ ёзувчиси Саид Аҳмадга.....	8
Муқаддима.....	9
Саид Аҳмад ҳаёти ва ижоди (1920–2007).....	11
Абдулла Қаҳҳор. Илҳом ва маҳорат самараси.....	13
Озод Шарафиддинов. Саид Аҳмад санъати.....	15
Одил Ёқубов. Ҳазил устаси ҳақида беҳазил ўйлар.....	20
Пиримқул Қодиров. Унутилмас мадад.....	24
Саида Зуннунова. Саид Аҳмадга.....	26
Нодира Саид Аҳмад қизи. “Муҳаббат мोजароси”дан “Келинлар кўзғолони” гача.....	27
Куйганёр соғинчи.....	34
Саид Аҳмад. Биз шундай яшадик.....	39
Саид ва Саида: таҳрирсиз ва талкинсиз сатрлар.....	46
“Қадри баланд санъаткор” мавзусида тадбирнинг намунавий сценарийси.....	52
Саид Аҳмад ҳаёти ва ижоди ҳақида савол-жавоб ўйинлари ва тест саволлари.....	57
Адабиётларнинг библиографик рўйхати.....	60